

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 13 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

Перший крок до сталого припинення вогню3

Президент України відбув з візитом до Канади3

Аналітика

Оперативний анонс

Саміт G20: глобальні виклики та пошук компромісів4

Політичні акценти

Потіха А.

Офіційний візит Президента України В. Зеленського до Франції та Німеччини5

Дем'яненко М.

Виборам бути – Рішення Конституційного Суду України: коментарі та прогнози13

Рябоконт А.

Економические инициативы Президента Украины В. Зеленского по реинтеграции Донбасса в отражении украинских экспертов и СМИ22

Тарасенко Н. Чи втомився світ від України?	26
Якименко Ю. Политические предпосылки и последствия возвращения российской делегации в ПАСЕ в оценках СМИ	40
Горова С. Патріарший демарш Філарета. Продовження буде	45
До нових стандартів самоврядування	
Пальчук В. Децентралізація та розвиток міжнародного партнерства	54
Економічний ракурс	
Кулицький С. Новітні геополітичні та гео економічні виклики і їхній імовірний вплив на перспективи розвитку української економіки (Закінчення, початок у № 12)	62
<u>Наука – суспільству</u>	
Основні напрями діяльності НАН України	72
Сучасні дослідження та розробки академічної науки	80
Наукові видання НАН України	92
Корпоративне співробітництво	95
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	97
Питання фінансування НАН України	106
<u>До уваги держслужбовця</u>	
Головащук А. Нові надходження біобібліографічних показників до фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського ...	109

Коротко про головне

Перший крок до сталого припинення вогню

Розведення сил і засобів у районі Станиці Луганської з обох боків – це перший крок до сталого припинення вогню. Про це заявив Президент України В. Зеленський.

«Мені здається, це перший крок до сталого припинення вогню по всій лінії розмежування, який відбувся завдяки розблокуванню Мінського процесу. Я розумію, що тільки час і конкретні кроки зможуть підтвердити всім, що сторони виконують свої зобов'язання. Я не хочу обіцяти, що завтра буде мир, але з'явилася крихка надія на початок завершення гарячої фази війни», – підкреслив глава держави у своєму відеозверненні.

В. Зеленський також закликав громадян не піддаватися на провокації, не панікувати й дати військовим і дипломатам виконувати їхню складну роботу. «Давайте зберігати спокій. Ніякої “зради” немає. Перемоги, на жаль, поки що теж немає. Але це, на мою думку, перший наш невеличкий успіх. Вітаю», – звернувся Президент до українців.

Нагадаємо, завершення розведення сил і засобів на ділянці в районі Станиці Луганської підтвердила спеціальна моніторингова місія ОБСЄ (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 1.07*).

Президент України відбув з візитом до Канади

Президент України В. Зеленський відбув до Канади, де перебуватиме з візитом з 1 по 3 липня.

Глава держави візьме участь у Міжнародній конференції з підтримки реформ в Україні, що відбуватиметься в найбільшому місті Канади, столиці провінції Онтаріо Торонто.

Під час візиту Президент України проведе зустріч із прем'єр-міністром Канади Д. Трюдо, міністром закордонних справ Х. Фріланд, членами канадського парламенту та представниками ділових кіл.

Також В. Зеленський зустрінеться з українською громадою Канади (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 1.07*).

Аналітика

Оперативний анонс

Саміт G20: глобальні виклики та пошук компромісів

У японському місті Осака 28–29 червня відбувся дводенний саміт «великої двадцятки» (G20). У принципі, саміти G7 і G20 припускають насамперед обговорення фінансових і економічних питань. Та ж G20 була створена свого часу для консолідації зусиль провідних економік світу з подолання наслідків економічних криз кінця 1990-х років і запобігання новим кризам. Тому порядки дня самітів включають переважно економічні питання (URL: <https://ukr.segodnya.ua/world/usa/reshat-li-tramp-s-putinym-ukrainskiy-vopros-1289790.html>). Разом з тим лідери держав, як правило, користуються нагодою особистих зустрічей також для обговорення важливих політичних проблем. Таким чином, саміт «великої двадцятки», з огляду на економічну й політичну вагомість учасників, набуває значення однієї з ключових подій світової міжнародної політики.

Зокрема, Президент США Д. Трамп і канцлер ФРН А. Меркель на полях саміту обговорили проблематику підтримки економічних реформ в Україні, ситуацію навколо Ірану та ряд інших питань міжнародного порядку денного. «Два лідери також обмінялися думками щодо переговорів з Китаєм, які тривають, і встановлення справедливих стандартів глобальної торгівлі» (URL: <https://narodna-pravda.ua/2019/06/28/merkel-vyrishuvava-z-trampom-yak-dali-reformuvaty-ukrayinu>).

Головною очікуваною подією на саміті «великої двадцятки» стала зустріч президентів Росії та США В. Путіна й Д. Трампа, які обговорили стан справ в Україні, Сирії, Ірані, Венесуелі. Крім того, темою для розмови стало питання ядерного роззброєння.

Як повідомляє «Укрінформ» лідери кількох європейських держав і глава уряду Канади в рамках саміту «великої двадцятки» обговорили геополітичне становище України. «Лідери поділилися думками стосовно ряду геополітичних викликів, у тому числі суверенітету й безпеки України, а також шкідливої кібернетичної діяльності держав», – заявили в офісі прем'єр-міністра Канади Д. Трюдо. Серед інших важливих тем обговорено було також пріоритети майбутньої співпраці в рамках G20, особливо важливість міждержавного партнерства в питанні підтримки заснованого на правилах міжнародного порядку й ключових інститутів, що сприяють цьому, у тому числі ВТО. Серед учасників переговорів в Осаці, крім Д. Трюдо, були президент Франції Е. Макрон, канцлер Німеччини А. Меркель, прем'єр-міністр Італії Д. Конте, глава уряду Нідерландів М. Рютте, прем'єр-міністр Іспанії П. Санчез, президент Європейської ради Д. Туск, прем'єр-міністр Великої Британії Т. Мей і глава Європейської комісії Ж.-К. Юнкер (URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2730077-ukraina-kiberbezpeka-j-parizka-ugoda-so-obgovoruut-na-samiti-g20.html>).

За повідомленням німецького видання DW, після тривалих і напружених переговорів щодо пункту про захист клімату лідери країн G20 на саміті в Японії таки погодилися підписати заключне комюніке. «Лідери країн “великої двадцятки” погодилися підписати заключне комюніке 29 червня, включно з пунктом про захист клімату».

США знову стали єдиними, хто їх не підтримав. На прес-конференції президент США Д. Трамп заявив, що не підтримує пункти Паризької кліматичної угоди, бо «не хоче нищити роботу американських компаній» і «жертвувати величезними потужностями, які ми вибудовували роками» (URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/290619-krayiny-g20-pidpysaly-zaklyuchne-komyunike-z-punktom-pro-zahyst-klimatu>).

Отже, черговий саміт «великої двадцятки» відбувся, перші результати вже відомі. Більш детальний аналіз прийнятих рішень, експертних оцінок, реакції світової спільноти в наступному випуску журналу «Україна: події факти коментарі».

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Офіційний візит Президента України В. Зеленського до Франції та Німеччини

Президент України В. Зеленський 17–18 червня з одноденними візитами побував у Франції та Німеччині. Крім зустрічі з президентом Франції та федеральним канцлером Німеччини, він також зустрівся з іншими впливовими політиками цих країн. Зокрема, В. Зеленський провів зустріч з головою сенату Франції Ж. Ларше. Французький посадовець наголосив на підтримці територіальної цілісності та суверенітету України. Під час зустрічі також говорили про повернення в Україну полонених моряків і політичних в'язнів, яких утримують на території Росії. Президент України та голова сенату Франції також обговорили питання інвестицій, гуманітарне відновлення Донбасу й можливість створення «комісії діалогу» за участі парламентарів обох країн, яка напрацьовуватиме міжнародні проекти (URL: https://censor.net.ua/ua/news/3132786/zelenskyyi_z_golovoyu_senatu_frantsiyi_larshe_obgovoryly_mojlyvist_stvorenniya_komisiyi_dialogu_za_uchastyu. 2019. 18.06).

В. Зеленський наголосив на необхідності активізації економічних і культурних відносин України з Францією. «Ми обговорили активізацію українсько-французьких відносин. Є спільний інтерес зробити якісний прорив у двосторонньому співробітництві, яке вже розвивається досить динамічно», – зазначив В. Зеленський після зустрічей з французькими

посадовцями (URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/18/648830>. 2019. 18.06).

Президент України зазначив, що Україна очікує від французьких компаній якісних товарів і послуг, справедливої конкуренції, створення робочих місць в Україні. При цьому він запевнив, що його команда працює над «знищенням корупції, пекельної бюрократії, забезпеченням незалежності українських суддів для комфортного бізнес-клімату» в Україні.

Під час зустрічі з французьким президентом В. Зеленський зазначив, що вірить у майбутнє України як складової ЄС. «Україна вже є частиною європейської сім'ї. Україна прагне європейської інтеграції. Але ми розуміємо, що нам потрібно надати переконливі результати, щоб мати можливість приєднатися до спільного економічного, правового, митного та цифрового простору ЄС. Я хотів би бачити Україну на такому рівні розвитку, щоб країни ЄС дивилися на нас як на рівноправного члена Союзу. І ми зробимо все для цього», – наголосив Президент України (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-virit-v-yevropejskij-rozvitok-ukrayini/909574. 2019. 18.06).

Він також заявив, що Україна є надійним партнером НАТО і зробить усе для того, щоб у майбутньому приєднатися до Альянсу. Поки що найважливішим завданням для України є встановлення миру в нашій країні. Завершення війни на Донбасі В. Зеленський бачить через дотримання Мінських домовленостей і переговорів у нормандському форматі. При цьому він підкреслив, що не вестиме переговорів з терористами. «Ми не готові до діалогу із сепаратистами. Ми готові діяти в мінському форматі. Ми готові в мінському форматі продовжувати відносини. Ми готові припинити вогонь», – зазначив В. Зеленський (URL: <https://znaj.ua/politics/240753-zelenskiy-zrobiv-guchnu-zayavu-pro-dialog-z-separatistami-mi-gotovi-diyati>. 2019. 18.06).

Він закликав міжнародних партнерів зберігати дипломатичний і санкційний тиск на Росію заради повернення повного суверенітету України, повернення Криму та припинення війни на Донбасі. «Європа не зможе відчувати себе в безпеці, поки Росія робить вигляд, що міжнародного права просто не існує. Ніхто не хоче, щоб Україна ставала пороховою бочкою, де Крим і Донбас – бікфордів шнур», – наголосив В. Зеленський.

Під час розмови з французьким президентом В. Зеленський заявляв про те, що в Парламентській асамблеї Ради Європи немає підстав для повернення російської делегації. «На мою думку, ми не можемо говорити про зняття санкцій, поки Україна не повернула повністю наш суверенітет. І санкції захищають суверенітет України. Для повернення Росії до ПАРЄ підстав немає», – підкреслив В. Зеленський (URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/podrobysci/paryzh-berlin-kyuyiv>. 2019. 18.06).

Натомість президент Франції Е. Макрон відповів, що санкції проти Росії «необхідно продовжувати, поки не будуть виконані умови». «Але що стосується санкцій у Раді Європи, то насправді від цих санкцій страждає не Росія, а громадяни Росії. Ми хочемо уникнути повного виходу Росії з Ради

Європи. Ми хочемо забезпечити їхню можливість відстоювати свої права», – заявив Е. Макрон на спільній прес-конференції з В. Зеленським.

І вже через кілька днів французькі представники в ПАРС проголосували за повернення Росії до роботи в цій організації. Німецькі депутати ПАРС зробили те ж саме.

Президент України був «розчарований рішенням ПАРС затвердити без обмежень повноваження делегації Російської Федерації». Про це він заявив у Facebook. «Минулого тижня я особисто обговорював це питання з президентом Франції та федеральним канцлером Німеччини. Намагався переконати Макрона та Меркель, що повернення російської делегації до ПАРС можливе лише після того, як Росія виконає принципові вимоги асамблеї. Шкода, що наші європейські партнери нас не почули та вчинили інакше», – наголосив В. Зеленський (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zyavilasya-reakciya-zelenskogo-na-skandalne-rishennya-pare/911239. 2019. 25.06).

При цьому він сподівається, що міжнародне співтовариство посприє у звільненні полонених, які утримуються в Росії. «А ще дуже хочу побачити, як прихильники повернення російської делегації в асамблею – організацію, яка 70 років захищає верховенство права у Європі, – відстоюватимуть та вимагатимуть іншого – повернення полонених українських моряків», – заявив Президент України.

Варто зазначити, що під час візиту до Франції та Німеччини значна увага приділялася нормандському формату, адже і Париж, і Берлін є його безпосередніми учасниками. Але не йшлося про розширення цього формату. За словами Е. Макрона, Франція готова прийняти зустріч лідерів країн «нормандської четвірки».

Перебуваючи в Німеччині, В. Зеленський зазначив, що підготовка до зустрічі лідерів країн «нормандської четвірки» розпочнеться в липні. Канцлер Німеччини А. Меркель уточнила, що зустріч радників відбудеться 12 липня.

Проте, як зазначають деякі експерти, коли канцлер Німеччини заявила, що Рада Європи не має забувати про порушення з боку Росії, але виступає за повернення делегації РФ до Парламентської асамблеї, стало остаточно зрозуміло, що саме Париж і Берлін лобіюють повернення РФ до Ради Європи.

Щодо питання «Північного потоку-2», то між нашими країнами позиції також не збігаються. Німеччина одна з тих країн, яка зацікавлена в будівництві газогону. Франція в цьому підтримує Німеччину. Розуміючи це, В. Зеленський зазначив: «Не секрет, що наші позиції щодо проекту “Північний потік-2” є діаметрально протилежними. Збереження транзиту російського газу через Україну, його акумуляування в українських сховищах – це гарантія енергетичної безпеки і України, і Європи. Це цивілізований метод забезпечення справедливого та безпечного європейського газового ринку».

Щоправда, західні партнери вчергове запевнили про підтримку України. Як інформують ЗМІ, про підтримку України заявив голова бундестагу ФРН В. Шойблею під час зустрічі з В. Зеленським у Берліні. У свою чергу Президент України поінформував про перші законодавчі ініціативи, які він хоче реалізувати після обрання нового парламенту. Зокрема, це запуск Вищого антикорупційного суду, ухвалення законів про відповідальність за незаконне збагачення, про імпічмент і скасування депутатської недоторканності (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_govorili-pro-polonenih-antikorupcijnij-sud-i-nedotorkanist-zelenskij-zustrivsvya-iz-prezidentom-bundestagu/909691. 2019. 18.06).

В. Зеленський повідомив, що Україна починає проект розбудови Донбасу вже сьогодні. «І тут Європа може нам допомогти. Нам треба відбудовувати школи, дитсадки, дороги, яких немає», – зазначив В. Зеленський.

Натомість міністр закордонних справ ФРН Г. Маас заявив, що Німеччина очікує від В. Зеленського прогресу в реформах і хотіла б надати йому підтримку в боротьбі з корупцією та вирішенні конфлікту на Донбасі. За словами Г. Мааса, Німеччина хотіла би підтримати В. Зеленського в тому, щоб «справдилися надії українців». «Це, з одного боку, стосується процесу реформ, особливо антикорупційної боротьби. Але передусім це стосується надії на мир», – зазначив німецький міністр (URL: https://censor.net.ua/ua/news/3132770/nimechchyna_hotila_b_nadaty_zelenskomu_pidtrymku_maas. 2019. 18.06).

На його думку, Мінські домовленості залишаються «планом з вирішення конфлікту на Донбасі». Німеччина з Францією й надалі докладатимуть зусиль для виконання цих домовленостей. «Ми також будемо вимагати конструктивного внеску від Росії, наприклад звільнення захоплених українських солдатів», – заявив Г. Маас.

Президент В. Зеленський у Німеччині закликав лояльних до Росії політиків відвідати Донбас. «Знаю про заклики окремих політиків і представників великого бізнесу в Німеччині щодо необхідності скасування санкцій і відновлення ділової активності з Росією. Хочу звернутися до них: ми не починали цю війну, але ми мріємо та боремося за її завершення щодня. Ми не хочемо, щоб від санкцій страждали наші європейські партнери, які вирішили стати поруч із нами для відновлення права та справедливості в Європі. Але це єдиний безкровний шлях відновлення миру на континенті, він має бути пройдений до кінця», – наголосив В. Зеленський (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-u-nimechchini-agituyete-za-znyattya-sankcij-iz-rosiyi-vidvidajte-donbas/909576. 2019. 18.06).

При цьому він подякував А. Меркель за позицію щодо важливості антиросійських санкцій. «А тих, хто агітує за зняття санкцій, закликаю побувати на Донбасі та пересвідчитися, скільки лиха принесла людям ця війна. Подивіться на Крим, який з туристичного краю перетворився на військовий табір», – зазначив В. Зеленський.

У свою чергу канцлер Німеччини А. Меркель заявила, що санкції стосовно Росії не буде скасовано до повернення Криму під контроль України. «Ми обговорювали процес щодо суверенітету України та його відновлення, говорили про Донецьк і Луганськ. На жаль, не досягнуто останнім часом прогресу. Санкції не скасовуються, доки Крим не повернеться в Україну», – зазначила А. Меркель (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-merkel/30005831.html>. 2019. 18.06).

Проте, за словами експертів, попри західну підтримку України, зокрема в питаннях санкцій проти Росії, європейці ведуть свою гру, яка базується на захисті власних економічних інтересів. Такі проекти, як «Північний потік-2», або повернення РФ до Ради Європи ще більше розв'язують руки Росії, яка напала на Україну та окупувала частину наших територій, однак не платить справедливої ціни за порушення міжнародного порядку та скоєні злочини. Це виклик не тільки для України, а й для західного світу.

Президент України В. Зеленський усі ці проблеми за короткий термін своєї діяльності розв'язати не міг. Щоправда, деякі експерти очікували більшого. Як заявила директор російського бюро часопису *Politique Diplomatic* Г. Аккерман, не було конкретних заяв. Вони говорили, що хочуть відновити реальну роботу Мінської групи, що всі домовленості відбуватимуться в межах цієї групи. «Відновлення роботи Мінської групи – це добре. Я так розумію, що тепер буде наступний раунд зустрічей у нормандському форматі – це теж добре. Чи дасть це якісь нові елементи, аби можна було говорити про врегулювання, жодних конкретних проектів названо не було. Тому розмовляти – це завжди добре. Але чи вийде щось із цих розмов – це інше питання», – зазначила експерт (URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/paryzh-berlin-kyiv>. 2019. 18.06).

На її думку, нормандський формат не зрушено з місця тому, що Росія бойкотує свою участь у ньому. Нормандський формат було створено як майданчик для переговорів саме з Росією, щоб, не визнаючи РФ воюючою стороною і визнаючи її посередником, усе-таки мати можливість постійного діалогу, підштовхування Росії до певних компромісів.

Тому, за словами Г. Аккерман, В. Зеленський тим самим демонструє правонаступництво й сталість зовнішньої політики України. І це добре. «Друге символічне значення має те, що Зеленський виділяє основних стратегічних партнерів у його зовнішній політиці на європейському континенті – це перш за все Париж і Берлін. У принципі, це правильний підхід, тому що вони є найбільш впливовими гравцями у ЄС і на європейському континенті», – наголошує експерт.

Г. Аккерман вважає, що участь у таких форматах, прямий двосторонній діалог України з Парижем і Берліном є архіважливим для того, щоб не допустити будь-яких домовленостей щодо України за спиною самої України. Тому цей візит є стратегічно вивіреним і, безумовно, В. Зеленський зайвий раз показує, що розуміє міжнародні інтереси України на міжнародній арені, і як Президент, який за Конституцією відповідає за реалізацію зовнішньої

політики, показує себе достатньо добре та впевнено в цих візитах. «Поряд з тим він намагається розв'язати конкретні проблеми, скажімо, обороноздатності країни та нацбезпеки. Про це свідчать домовленості про спільне будівництво патрульних катерів для нашої морської охорони. Якщо такий проект буде реалізовано, це відкриє нам можливість для військово-промислового співробітництва з країнами НАТО, що до цього часу не вдавалося зробити через закритість системи НАТО», – підкреслила Г. Аккерман.

У свою чергу глава української дипломатії П. Клімкін вважає, що від візитів Президента України В. Зеленського в Париж і Берлін залежатимуть наміри Франції та ФРН і далі відстоювати територіальну цілісність України. «Вважаю, що дуже класно, що ці візити саме зараз відбулися... Обговорення тактики по Донбасу – це супер. Немає проривних рішень – насправді, це очікувано. Нічого поганого в цьому немає. Складна дискусія щодо Ради Європи, газу, “Північного потоку-2” теж очікувана. Це була така-от “розвідка”. Це не 100-відсоткове залучення, але це справжня “розвідка боєм”... Було важливо подивитися і для Макрона, і для Меркель, які стратегічні наміри», – зазначив П. Клімкін (URL: <https://www.unian.ua/politics/10594749-klimkin-prokomentuvav-zustrichi-zelenskogo-z-makronom-i-merkel-ce-bula-spravzhnya-rozvidka-boyem.html>. 2019. 24.06).

Експерт-міжнародник, керівник Центру прикладних досліджень А. Каракуц також наголошує на позитивному результаті візиту В. Зеленського до Франції та Німеччини. При цьому він вважає, що якихось «проривних» результатів не варто було очікувати, адже це лише перші кроки новообраного Президента. За словами А. Каракуци, дуже символічно, що з першим візитом В. Зеленський поїхав до Парижа, адже Е. Макрон намагається перебрати на себе функції лідера Європи, оскільки А. Меркель заявила, що піде з посади. «Проте, як на мене, ця зустріч багато в чому була протокольною. Як Франція, так і Німеччина чекають парламентських виборів, чи вдасться Зеленському зібрати парламентську більшість та стати потужним Президентом. Зараз починається дискусія, яку політику вестимуть по відношенню до України. Тому всі зустрічі у Франції та Німеччині для того, щоб зрозуміти, як поводитися далі», – зазначив експерт (URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=88216>. 2019. 18.06).

У свою чергу керівник Центру військово-правових досліджень О. Мусієнко також вважає, що Е. Макрон намагається перебрати на себе лідерські функції у ЄС, проте не дуже успішно, оскільки Німеччина все одно залишається лідером, до неї дослухаються більше. Більше того, й у Східній та Центральній Європі ідеї Е. Макрона не знаходять підтримки. «Щодо зустрічі, я прогнозував, що перший візит нового Президента буде в Париж. На мою думку, результати зустрічі непомітні, навіть скажу, що український президент розчарований. Європейський вектор не змінився, провідником

української політики у ЄС все одно залишається Німеччина», – наголосив експерт.

Натомість політолог-міжнародник П. Бульдович не погоджується з твердженням, що результати візиту В. Зеленського невтішні. Адже головна мета дипломатичного турне В. Зеленського до Франції та Німеччини полягала в підтвердженні позицій, окресленні червоних ліній і маркерів подальшої взаємодії. «Із цим важливим та все ж дещо ритуальним завданням Президент загалом впорався. Так, була підтверджена санкційна політика щодо РФ, прихильність мінському формату, задекларовано відновлення нормандських переговорів, укотре актуалізовано тему обміну полоненими та негативну позицію Києва стосовно “Північного потоку-2”. Крім того, тверде “ні” від Зеленського прозвучало в питанні прямих переговорів з ватажками ОРДЛО, а під час спілкування з журналістами глава держави підтвердив євроінтеграційні прагнення України. Позитивним можна вважати й обговорення співпраці з німецьким та французьким бізнесом», – переконаний експерт (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2724339-makron-ta-merkel-pobacili-vid-zelenskogo-bagato-posmisok-a-hotilosa-konkretiki.html>. 2019. 19.06).

Разом з тим він вважає, що Президенту не вистачало ініціативності та новизни в політичних підходах, які він анонсував під час своєї передвиборної кампанії. Адже замало висловити протест «Північному потоку-2», не зачіпаючи теми гарантій транзиту газу територією України. «Обговорюючи прив’язку санкцій до Мінських домовленостей, не завадило б порушити питання Криму, яке винесено за межі цього формату. Оскільки це означає, що в разі потенційної реалізації домовленостей санкції буде скасовано попри анексію півострова», – зазначив П. Бульдович.

Політолог І. Рейтерович звертає увагу на те, що позиція В. Зеленського щодо війни на Донбасі, по суті, дуже нагадує те, що говорив і робив П. Порошенко. «Нічого нового ми не почули. За великим рахунком цей візит організувало й підготувало зовнішньополітичне відомство, сформоване ще за часів П. Порошенка. А тому й не дивно, що значна частина озвучених меседжів, а також позиція Президента В. Зеленського та членів його команди значною мірою нагадують попередників. І це добре. Бо заявлено про незмінність проєвропейського вектору України. Тож особисто я наслідки візиту Зеленського сприймаю зі стриманим оптимізмом», – наголосив експерт.

При цьому він звертає увагу на швидку реакцію Президента на деякі провокативні заяви, які прозвучали з вуст А. Меркель та Е. Макрона. Очевидно, що вони таким чином намагалися «прощупати» нового українського Президента, зрозуміти, на які компроміси здатна піти Україна під час майбутніх переговорів з Росією. «Тому реакція Зеленського просто не може не тішити. Ще одне, не менш актуальне і важливе питання – це повернення членства російській делегації в ПАРЄ. Знову ж таки позиція Зеленського прозвучала чітко і зрозуміло: з моменту виключення РФ з

організації вона не виконала жодного пункту, а тому немає сенсу говорити про якийсь повернення», – заявив І. Рейтерович.

Експерти, аналізуючи результати зустрічей В. Зеленського з впливовими політиками Франції та Німеччини, вважають, що Президент України продемонстрував уміння вести політичну дискусію. Причому з кожним днем він набуває досвіду. Як зазначив експерт Українського інституту аналізу та менеджменту політики В. Воля, у заявах Президента України простежується еволюція.

На думку експерта, візит до Брюсселя був загальніший, візит до Парижа – більш-менш м'який, а на сьогодні ми бачимо посилення жорстких ноток у заявах Президента В. Зеленського. «Мені здається, що він цілком розуміє, що від його діяльності залежать результати його партії на виборах, тому намагається демонструвати залізну позицію, яка б сподобалася багатьом в Україні. Ми бачили невиразність позиції Зеленського з багатьох зовнішньополітичних питань. Зараз ця позиція стала більш окресленою, зокрема і для українського виборця», – зазначив В. Воля (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/zelenskij-u-nimechchini-i-frantsii-rizko-zminiv-povedinku-nazvano-prichinu.htm>. 2019. 19.06).

Голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко також позитивно оцінює перші зовнішньополітичні кроки В. Зеленського. На його думку, візит Президента України В. Зеленського до Франції та Німеччини мав дві основні мети, які було досягнуто. «Цілі були абсолютно прості. Перша – особисте знайомство. З Макроном український Президент зустрічався, але все одно Зеленському було важливо зміцнити перше враження. А Макрону – подивитися, як людина тримається в новому статусі. З Меркель же Зеленський був знайомий лише заочно, а з огляду на важливість Німеччини для України налагодження в найкоротші терміни близьких контактів з керівництвом цієї країни було просто необхідно», – наголосив політолог (URL: http://penta.org.ua/expert_comments/5221. 2019. 20.06).

Також, за словами В. Фесенка, друга мета – перезапуск нормандського формату, яку також було досягнуто. «Як мінімум, процес зрушився з мертвої точки», – зазначає політичний експерт.

Він вважає, що переговори відбуваються в традиційному режимі – окремо з Україною, окремо з В. Путіним. «З Путіним європейські лідери говорили по телефону ще в травні, до нас приїжджали міністри закордонних справ Німеччини та Франції. Тепер ось досягнуто домовленості про зустріч зовнішньополітичних радників 12 липня», – зазначив В. Фесенко.

Отже, на думку багатьох експертів, візит був вдалим та обнадійливим. Є надія на поглиблення співпраці із зарубіжними партнерами й розв'язання нагальних проблем, зокрема припинення війни на Донбасі та відновлення територіальної цілісності України. Залишається питання, яку політику проводитиме В. Зеленський і його команда після парламентських виборів.

Виборам бути – Рішення Конституційного Суду України: коментарі та прогнози

Конституційний Суд України 20 червня ухвалив Рішення у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 21 травня 2019 р. № 303/2019. Цим рішенням Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним) Указ Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» (URL: <http://ccu.gov.ua/novyna/ksu-vyznav-konstytuciynum-ukaz-prezydenta-pro-dostrokovye-prypynennya-povnovazhen-verhovnoyi>).

У Рішенні йдеться про те, що в Україні виник конституційний конфлікт між Президентом і Верховною Радою щодо підстав дострокового припинення повноважень парламенту. Цей конфлікт не має правового вирішення, оскільки Конституція не визначає порядок припинення діяльності парламентської коаліції, так само не передбачає порядку припинення коаліції та Регламенту Верховної Ради. «Водночас носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 5 Конституції України)», – ідеться в Рішенні КС. Саме тому, роз'яснює суд, вирішення конституційного конфлікту народом шляхом проведення позачергових виборів до Верховної Ради України відповідає вимогам ч. 2 ст. 5 Конституції України. Там нагадали, що Рішення КС є обов'язковим, остаточним і таким, що не може бути оскарженим (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48709129>).

У Президента, який виступив ініціатором розпуску парламенту, таке рішення назвали цілком прогнозованим. Так, представник Президента в Конституційному Суді Ф. Веніславський прокоментував рішення КС: «Конституційний Суд України підтвердив обґрунтованість Указу Президента В. Зеленського про розпуск Верховної Ради. При підготовці Указу Президента про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України юридична правота всіх положень була вивірена максимально ретельно – сумнівів щодо неконституційності Указу в цілому чи окремих його положень у нас не було. І Конституційний Суд своїм рішенням лише підтвердив обґрунтованість нашої юридичної позиції» (URL: <https://tsn.ua/politika/v-ap-vidreaguvali-na-rishennya-konstituciynogo-sudu-schodo-zakonnosti-rozpusku-parlamentu-1365927.html>).

Водночас реакція окремих депутатів на таке рішення КС була різною та інколи навіть діаметрально протилежною. Свої думки щодо цього вони

почали висловлювати ще напередодні в соціальних мережах, заявляючи, що Конституційний Суд прийняв неправове та політичне рішення, підіграючи суспільним настроям. «Дали загальні риси обґрунтування, що мовляв, не можна встановити відсутність чи наявність коаліції, бо немає таких позицій в українському законодавстві. Оскільки є суспільний запит на вибори, то вони мають відбутися», – сказав народний депутат Л. Ємець.

«Рішення Конституційного Суду немає нічого спільного з правовими оцінками. Це виключно політична або суспільно-популярна думка Конституційного Суду», – заявила депутат О. Сотник.

Нардепи з цим не погодилися, заявляючи, що офіційно більшості не існує лише з 17 травня, коли з неї вийшов «Народний фронт». Отже, за законом, депутати мали місяць для того, щоб сформувати нову коаліцію (URL:

https://24tv.ua/yak_deputati_vidreaguvali_na_rishennya_konstitutsiynogo_sudu_n_1169358).

Лідер парламентської фракції «Радикальна партія О. Ляшка», депутати якого разом з представниками фракції «Народний фронт» подали подання до КС про визнання Указу про розпуск Верховної Ради неконституційним і партія якого згідно з останніми рейтингами не долає прохідного бар'єра, вважає, що судді діяли з політичних мотивів. «Судді КС, визнавши Указ Зеленського конституційним, фактично допомагають йому узурпувати владу. На жаль, нічого не змінилося. У 2010 р. саме так Янукович за потурання продажних суддів КС скасував Конституцію України, що призвело до монополізації влади Януковичем», – заявив О. Ляшко.

Подібну позицію висловив і экс-прем'єр і лідер «Народного фронту» А. Яценюк. «Конституційний Суд, не читаючи Конституції, пішов на поводу в політичній доцільності та став політичним органом. Це – машина часу... У майбутнє закладено бомбу – для наступного парламенту, для діючого Президента», – зазначив А. Яценюк (URL: <https://www.dw.com/uk/a-49293428>).

Депутат від «Народного фронту» М. Княжицький на своїй сторінці в одній із соцмереж написав: «Насправді КС визнав указ В. Зеленського незаконним, але таким, що відповідає Конституції. Абсурд. Конституційний Суд визначив, що питання відповідності Конституції президентського Указу “немає правового вирішення”. До такого висновку він дійшов, оскільки немає закону, який би дозволив Президенту довести перед судом, що він легально призначив дострокові вибори. Якби в Україні дійсно був Конституційний Суд, то фраза “немає правового вирішення” мала б звучати як “немає правових підстав” з відповідними висновками щодо неконституційності Указу. Адже встановлений КСУ факт того, що Указ прийнято без закону, звичайною мовою означає, що в його основі лежить банальне беззаконня. Але коли термін “беззаконня” Конституційний Суд замінює на “відповідає Конституції України”, це означає, що в Україні немає або Конституції, або Конституційного Суду. Отже, позиція КС доводить, що Україні не потрібен

Конституційний Суд. Для таких рішень нам цілком вистачило б і одного Баришівського районного» (URL: <https://www.facebook.com/mykolakn/posts/10216255494874238>).

Народний депутат В. Кривенко зауважив: «Указ не був конституційним. Закликаю Президента, якщо наступний склад Верховної Ради не матиме більше половини підтримки громадян, аби він теж розпустив Верховну Раду, користуючись тим, що народ вимагає розпуску» (URL: https://zik.ua/news/2019/06/22/rishennya_ksu_pro_rozpusk_rady__vygidne_lyshe_odniy_politsyli__ekspert_z_1596643).

До речі, опонент В. Зеленського на президентських виборах П. Порошенко, реагуючи на рішення, зазначив, що справжній державник має виконувати ухвалу.

Конституційність Указу В. Зеленського про розпуск парламенту – за рішенням КСУ – визнають і в партії «Голос». Хоча певні, що суд виніс саме таку ухвалу, аби задовольнити запит суспільства. «Цей суспільний запит на оновлення, яке зараз демонструє українське суспільство, не можна було проігнорувати. Водночас важливо, щоб судові інстанції – як конституційні так і звичайні суди – мали незалежність і змогу спиратися на законність, а не намагатися зловити політичну кон'юнктуру», – вважає заступник голови партії «Голос» Я. Юрчишин.

Народний депутат від «Самопоміч» С. Семенченко також підтримав рішення КС. «Вітаю рішення Конституційного Суду. Цю Раду необхідно було розпустити ще в 2016 р. Коли остаточно стало ясно, що замість коаліції “Європейська Україна” після Майдану і під час війни за незалежність у Раді зібралися махінатори, рішали, кнопкодави, колаборанти й місцеві барони. Невеличке вкраплення чесних людей ніколи не робило там погоди. Я абсолютно точно уявляю собі, що наступний парламент буде не набагато кращим. Не біда. Раду потрібно буде розпускати стільки разів, скільки знадобиться. Це важкий, хворобливий, але дуже необхідний для України процес очищення. Наступний сеанс очищення 21 липня», – зазначив він (URL: https://24tv.ua/yak_deputati_vidreaguvali_na_rishennya_konstitutsiynogo_sudu_n_1169358).

Привітала рішення КСУ й лідер ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко. «Так! Ми з вами добилися справедливого рішення! Указ про дострокові вибори визнано конституційним. Розкажіть усім своїм друзям, щоб на 21 липня більше нічого важливого не планували», – написала Ю. Тимошенко на своїй сторінці у Facebook (URL: <https://www.facebook.com/YuliaTymoshenko/photos/2378433955528027>).

Як бачимо, народні обранці по-різному відреагували на рішення КСУ. Водночас у такій реакції народних обранців прослідковується певна закономірність: депутати тих партій, які мають досить низьку електоральну підтримку та фактично не мають шансів потрапити до парламенту

наступного скликання, досить критично сприйняли таке рішення КС і навпаки.

Водночас в експертному середовищі наголошують, що ніхто з політичних гравців не відмовлявся принципово брати участі в достроковій кампанії, а тому визнання Указу Президента В. Зеленського про розпуск парламенту конституційним особливо не вплине на перебіг виборів. Зокрема, на цьому наголосив політичний експерт П. Олещук. «Для проформи деякі політсили й політики висловлять обурення рішенням Конституційного Суду. Зокрема, що КС знову пішов шляхом політичної доцільності. Але КС підтверджує реноме органу, який ніколи з владою не конфліктує», – зауважує експерт та додає, що «наразі більш активну кампанію розпочнуть кандидати по мажоритарних округах, які трохи зволікали, очікуючи рішення КС. Їм потрібно за місяць показати результат в окремому окрузі. Але на рейтинги основних політсил рішення КС принципово не вплине» (URL: https://24tv.ua/dostrokovi_vibori_viznali_konstitutsiynimi_yak_tse_vpline_na_kampaniyu_n1168917).

Однак окремі експерти вбачають у рішенні КСУ щодо розпуску Верховної Ради тривожний прецедент, який може мати наслідки в майбутньому. Загалом вони вважають позитивним у цьому рішенні те, що тепер наступила правова визначеність – і легітимність виборів не можна буде ставити під сумнів. Водночас аргументи, якими судді КС мотивували своє рішення, викликали чимало запитань (URL: <https://www.dw.com/uk/a-49293428>).

«Усе переклали на народ. А навіщо тоді Конституційний Суд, якщо конфліктні ситуації, пов'язані з Конституцією, має вирішувати народ?» – запитує науковий консультант Центру ім. О. Разумкова з правових питань В. Мусіяка. Експерт, до речі, один з авторів Конституції України, вважає, що судді самоусунулися від надання чіткої відповіді по суті справи. «На виборах люди не голосуватимуть, чи конституційний Указ В. Зеленського про розпуск чи неконституційний, а обиратимуть новий парламент», – зауважив В. Мусіяка.

Він називає це рішення Конституційного Суду виключно політичним і таким, що може в майбутньому мати загрозливі наслідки, адже прикриваючись волею народу та народовладдям можна буде аргументувати рішення з будь-якого контроверсійного питання. «Тепер Президент може тлумачити Конституцію абсолютно довільно, оскільки розуміє, що за його спиною стоїть Конституційний Суд, котрий визнає будь-яке його рішення конституційним, обґрунтовуючи це волею народу», – застерігає В. Мусіяка.

Експерт з конституційного права київського Центру політико-правових реформ Ю. Кириченко додає, що це може призвести до правового хаосу. «У нас же не тільки пряма, а й представницька демократія діє. Завтра народу не сподобається новообрана Верховна Рада і що? Через місяць знову йти на вибори?» – запитує вона.

Політичний експерт К. Молчанов вважає, що під час розгляду справи щодо Указу Президента В. Зеленського Конституційний Суд не захотів бути цапом-відбувайлом і виступати проти виборів. На його думку, якщо ситуація довкола конституційності розпуску парламенту з правової точки зору допускала різні трактування, то участь противників дочасних виборів у передвиборному процесі легітимізувала їх. «Конституційний Суд не захотів бути таким собі цапом-відбувайлом і єдиним виступати проти виборів, які, за опитуваннями, підтримало більше 60 % українців. Суд послався на ст. 5, що єдиним джерелом влади є народ, і тому вибори якраз є найкращим варіантом, щоб зняти конфлікт між Президентом і парламентом. Тобто, по суті, вмив руки», – зазначив політичний експерт (URL: https://zik.ua/news/2019/06/21/rishennya_konstytutsiynogo_sudu_politekspert_vb_achaie_motyv_suddiv_tsinoyu_v_1596613).

Також він переконаний, що судді в Україні завжди були кон'юнктурні – і не тільки в Конституційному Суді. За його словами, вони хочуть і далі без перешкод сидіти на своїх посадах, отримувати зарплату у 200–300 тис. грн, тому й не захотіли йти на конфлікт з новообраним Президентом. «Ми ж розуміємо, що якщо в них буде якийсь конфлікт, то рано чи пізно пройдуть вибори, Зеленський отримає прокуратуру і може викликати цих суддів на допити. Вони зрозуміли, що такий розвиток їм не потрібен. Тому краще сидіти і тлумачити Конституцію так, як цього вимагає політична ситуація», – прокоментував К. Молчанов.

Аналітик Комітету виборців України Д. Рибачок звертає увагу на інший аспект такого рішення. На його переконання, Конституційний Суд не дав відповіді на ключове запитання: чи була коаліція у Верховній Раді? «КСУ фактично сказав (я б так трактував це): оскільки немає правового регулювання цього питання, то ми не знаємо, як правильно вчинити, відповідно, визнаємо Указ конституційним, але ми не знаємо, чи була коаліція у ВР, чи не було. Насправді це досить серйозне рішення, яке потім може значно вплинути на політичні процеси в країні. Тепер, виходить, будь-який Президент може розпустити ВР на підставі того, що, на його думку, немає коаліції, а потім хтось звернеться в КСУ і КСУ скаже: Указ Президента конституційний, тому що немає правового регулювання питання коаліції, немає відповідних розділів у Регламенті ВР. Відповідно, будь-який Указ Президента за такою логікою стає автоматично конституційним просто тому, що в законі про Регламент ВР нічого не згадано про коаліцію», – каже Д. Рибачок (URL: <https://hromadske.radio/podcasts/hromadska-hvylya/konstytuciynyy-sud-ne-dav-vidpovidi-na-klyuchove-zapytannya-analitik-komitetu-vyborciv-ukrayiny>).

Інші оглядачі, коментуючи таке рішення КСУ, називають також основних його політичних вигодонабувачів. Так, на думку експерта В. Мокана, це рішення є абсолютно логічним з точки зору суспільного запиту та з точки зору того, що виборчий процес уже розпочався. Якби рішення суду було іншим, то виникло б багато конституційних проблем з тим, як зупинити

кампанію, коли вже сотні кандидатів у депутати зареєструвалися, було внесено заставні кошти й почали формуватися комісії за бюджетні кошти (URL: https://vgolos.com.ua/articles/dostrokovi-vybury-komu-tse-vygidno_1005812.html). «Від такого повороту подій у першу чергу виграють ті політичні сили, які на сьогодні мають високі рейтинги, і ті, які долають 5-відсотковий бар'єр. З іншого боку, деякі нові політичні партії, які мають позитивну динаміку в рейтингах, до осені могли б іще більше наростити власний електоральний потенціал та краще розбудувати партійну структуру. Програла ті сили, які мали свій потенціал, але не встигли достатньо його розвинути. До прикладу, та сама “Українська стратегія Гройсмана” за такий короткий відрізок часу навряд чи дотягне до 5-відсоткової позначки, хоча до осені ситуація могла б змінитися. Це саме стосується і партії Вакарчука. Хоча зараз динаміка й демонструє ріст і партія однозначно буде представлена в парламенті, піврічний термін був би більш прийнятним для розкрутки цього політичного проекту. Партія “УДАР” планувала іти на вибори партійним списком, але короткострокова передвиборна кампанія не дала можливості провести ребрединг, який би дав змогу набрати 5%. Якщо глобально дивитися, то основні політичні гравці були зацікавлені в проведенні дострокових виборів. Те саме стосується і партій, які є опозиційними до “Слуги народу” та до “ЄС”. Не факт, що восени партія Порошенка потрапила б у Раду, натомість зараз такий шанс є високим», – резюмує В. Мокан і додає, що восени на вибір українців вплинуло б багато інших чинників: це і початок опалювального сезону, тема тарифів би активізувалася, різні економічні процеси, які би вплинули на курс валют тощо. Виборча кампанія носила б характер, більш спрямований на економіку. На сьогодні короткий термін кампанії робить її менш затратною у фінансовому плані. У людей немає часу на розгляд програм, а відбувається період обіцянок, конкуренції медіа та конкуренції в системі координат «нові-старі обличчя».

Політолог А. Міщенко також називає рішення суддів політичним, а найбільш зацікавленими в ньому він називає В. Зеленського та П. Порошенка. «На даний момент у дострокових виборах найбільше зацікавлені П. Порошенко і В. Зеленський. Перший налякав суспільство тим, що якщо його не буде, то нападе В. Путін. На цій хвилі він і буде намагатися взяти своїх умовних 5% голосів. В. Зеленський у свою чергу на тій хвилі, що він став Президентом, хоче одноосібно керувати парламентом. Що це означає? Судді, які завжди орієнтувалися на Президента, і судді, яких поставив Порошенко, підтримали рішення про дострокові вибори. Усі інші політичні гравці країни залишилися в програші, адже сподівалися на вибори восени», – зазначає А. Міщенко.

Політтехнолог Т. Загородній також переконаний у тому, що на сьогодні багато партій не готові до виборів: «Хто б що не говорив, більшість партій, у тому числі й “Слуга народу”, не мали достатньо часу на проведення передвиборної кампанії. Опоблок, який панує на так званому біло-синьому регіоні, тобто в Південно-східному регіоні України, теж повинен переглянути

свої рішення та дії, оскільки в них відбувався і розділ на дві партії, і багато іншого».

Політичний експерт І. Когут вважає, що у виграші залишилася політична сила, яка підтримує діючого Президента України, а також це на руку тим партіям, які нині здобувають додаткові бали рейтингу за рахунок популістичної політики оновлення парламенту. Водночас, на його думку, традиційні політичні сили, зокрема й партія П. Порошенка, зазнають дуже умовного, але все ж фіаско, оскільки вони не отримують належної підтримки виборців. Те саме стосується й партії «Батьківщина» – не тому, що це також лідерський проект і це одна з найстабільніших партій в Україні, а тому, що вони так і не здобувають належної підтримки суспільства, у будь-якому разі на сьогодні. «А от чи виграє від цього суспільство – це велике питання. Попри те що Конституційний Суд уже визнав Указ В. Зеленського конституційним, усе одно бралися в розрахунок більш політичні обставини. Також зіграв роль “вакуум”, який є у Конституції, щодо проведення таких процесів. Залишається своєрідний “осад”, що конституційних підстав усе-таки не було. Через такі рішення на нас можуть чекати дуже несподівані політичні наслідки», – підсумував І. Когут.

Попри всі можливі ризики, про які заявляли експерти, своїм рішенням, яке є обов'язковим і не може бути оскаржене, КСУ вніс певну ясність у підготовку до виборчого процесу: тепер більшість політичних партій і кандидатів, які перебували в очікуванні рішення Конституційного Суду можуть зосередитися на виборчій кампанії.

Свідченням того, що в окремих кандидатів були певні сумніви щодо рішення, може бути заява очільниці ЦВК Т. Сліпачук. На своїй сторінці у Facebook вона повідомила: «У силу об'єктивних і суб'єктивних причин в останній день реєстрації пакети документів подали близько 1 тис. 200 кандидатів в одномандатних виборчих округах. При цьому до 20 червня заяв було трохи більше 2 тис. І це я ще не говорю про списки кандидатів у загальнодержавному виборчому окрузі». Однією з причин, на думку Т. Сліпачук, стало очікування результатів слухань у КСУ (URL: <https://www.facebook.com/slipachuktetiana/posts/458450378302504>).

Зауважимо, що поточна ситуація з рейтингами підтверджує думки експертів щодо того, хто виграє від рішення КСУ. Так, згідно з останніми опитуваннями, проведеними 14–19 червня Центром «Социс» та Комітетом виборців України, ситуація виглядає таким чином: безперечним лідером із 47,6 % підтримки (серед тих, хто визначився) залишається партія «Слуга народу»; другою йде «Опозиційна платформа – За життя» – 12,4 %; третя – «Європейська солідарність» П. Порошенко – 8,8 %. Партія «Батьківщина» на четвертому місці (8,7 %) і на п'ятому місці «Голос» (6,8 %). За межею 5-відсоткового бар'єра опинилася решта партій, зокрема «Сила і честь» (4,1 %), яка згідно з попереднім опитуванням «Социса» була п'ятою з 5 % підтримки (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/21/7218812>).

Неістотно, але все ж відрізняються дані свіжого дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» та соціологічною службою Центру ім. О. Разумкова. Зауважимо, що згідно з цим дослідженням партія «Сила і честь» долає 5-відсотковий бар'єр.

Список лідерів рейтингу виглядає так (серед тих, хто визначився зі своїм вибором та планує голосувати): «Слуга народу» – 42,7 %; «Опозиційна платформа – За життя» – 10,5 %; «Батьківщина» – 10,2 %; «Європейська солідарність» – 9,8 %; «Голос» – 6,4 %; «Сила і честь» – 5,2 %. Дослідження проводилося з 13 по 20 червня. Похибка вибірки не перевищує 2,3 % (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48769490>).

Деякі інші цифри демонструє опитування групи «Рейтинг», проведене 20–24 червня 2019 р. методом інтерв'ю в різних регіонах. Статистична похибка не перевищує 2,2 %. За результатами дослідження, рейтинг партій виглядає так (серед тих, хто визначився зі своїм вибором та планує голосувати): «Слуга народу» – 45,3 % (минулого тижня – 47,1 %); «Опозиційна платформа – За життя» – 12,1 % (минулого тижня – 11,1 %); «Голос» – 8,4 % (минулого тижня – 8,1 %); «Європейська солідарність» – 7,2 % (минулого тижня – 5 %); «Батьківщина» – 7 % (минулого тижня – 7,3 %).

Решта партій, за результатами опитування, не долають 5-відсотковий прохідний бар'єр. Партію «Сила і честь» готові підтримати 3,4 % (минулого тижня – 4,1 %), Радикальну партію О. Ляшка – 2,5 %. Рейтинг інших політичних сил – менше 2 %.

Як бачимо, в усіх рейтингах беззаперечним лідером залишається партія «Слуга народу», решта політичних партій з урахуванням похибки мають приблизно рівний результат. Деякі турбує ситуація з партією «Опозиційна платформа – За життя», коли у фактично воюючій країні політична сила, яка явно реалізує політику вигідну країні-агресору, має такий рейтинг. Інтригою залишається й те, які партії ще зможуть набрати необхідні 5 %, наразі найбільш вірогідним кандидатом є «Сила і честь».

Разом з тим змішана (пропорційно-мажоритарна) виборча система, за якою проходить ця виборча кампанія, передбачає мажоритарну складову, тому не менший інтерес проявляється й до кандидатів-мажоритарників, які беруть участь у виборах і від політичних партій, і як самовисуванці.

Згідно з даними ЦВК, загальна кількість кандидатів, які беруть участь у балотуванні, на сьогодні становить 5 тис. 845 осіб. Виборчі списки політичних партій – 2 тис. 674 особи. Кількість кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах, які вже беруть участь у балотуванні в нинішній кампанії, становить 3 тис. 171 особа (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/tsik-nazvali-obshchee-kolichestvo-zaregistrirovannyh-1561541751.html>).

Оскільки мажоритарна складова виборів досить непередбачувана, то наразі спрогнозувати результат парламентських виборів, а отже, і потенційний склад Верховної Ради неможливо. Найбільш цікавим

залишається питання, чи матиме президентська партія більшість у новому парламенті. Якщо ж ні, то з ким і на яких умовах доведеться об'єднуватися. Станом на сьогодні лідери окремих політичних сил, які, згідно з рейтингами, проходять до парламенту, заявили про готовність об'єднання, зокрема і зі «Слугою народу».

Разом з тим частина експертів переконана, що більша частина народних депутатів у новому парламенті будуть новими. Зокрема, про це говорить політолог В. Фесенко. «Понад 70 % народних депутатів будуть новими. У “Слуги народу” всі нові – а це майже половина Верховної Ради. У партії Вакарчука – теж. В інших фракціях з'явиться багато нових облич», – переконаний експерт (URL: https://gazeta.ua/articles/politics-newspaper/_u-novomu-parlamentu-bude-bilshist-deputativnovachkiv/911606).

Що стосується голосування в округах, він вважає, що там виборці підтримають популярну людину або ту, яку вважатимуть корисною для округу. Часто – за партійною ознакою.

Щодо шансів «Слуги народу» взяти більшість для самостійного ухвалення рішень, то, на переконання політолога, «найімовірніше – більшості з однієї партії не буде». «У “Слуги народу”, за деякими опитуваннями, є невелике зниження рейтингу. Навіть якщо наберуть понад 40 %, отримають 110 мандатів по списках. Рекорд встановлять. Партія регіонів мала 37 %. Та щоб отримати монобільшість, треба не менше 130 мандатів по списках і 100 за округами. Це важко. Партія Зеленського матиме від 170 до 200 мандатів. Можуть залучити мажоритарників. Отримають фракцію більше 226 депутатів. Але бажано, щоб все-таки були в коаліції ще з однією партією. Інакше з'являться ризики, що ігноруватимуть думку решти політсил», – вважає В. Фесенко.

Таким чином, можемо констатувати, що своїм рішенням КСУ визнав конституційним Указ Президента «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів». Це рішення остаточно й оскарженню не підлягає, однак воно було досить неоднозначно сприйнято як в українському політикумі, так і в експертному середовищі. Найкритичніше його сприйняли депутати тих політичних партій, які майже не мають шансів потрапити до нового парламенту. В експертному середовищі також зауважують, що таке рішення було, скоріше, політичним та може мати певні ризики в майбутньому. З іншого боку, рішення Конституційного Суду було цілком логічним з огляду на суспільний запит на оновлення влади, а також початок парламентської виборчої кампанії. Водночас для окремих, зокрема новостворених, політичних сил короткі терміни цієї кампанії можуть не дати можливості провести належну роботу з електоратом, як наслідок вони матимуть негативний результат на виборах. Деякі партії, навпаки, залишаться у виграві від такої ситуації та зможуть зберегти наявну підтримку. Тим не менше, рейтинги постійно змінюються, і партії мають ще трохи часу аби вплинути на розвиток подій. Також значна увага прикута до політичної боротьби кандидатів-мажоритарників, оскільки

результати на округах спрогнозувати досить складно, а майбутня конфігурація українського парламенту не в останню чергу залежатиме саме від них.

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Экономические инициативы Президента Украины В. Зеленского по реинтеграции Донбасса в отображении украинских экспертов и СМИ

Президент В. Зеленский 20 июня провел встречу с представителями украинского бизнеса. В своем выступлении глава государства сообщил о том, что договорился с некоторыми представителями крупного бизнеса об инвестициях для восстановления Донбасса. Он также рассказал украинскому бизнесу об отмене ряда президентских указов, которые препятствовали деятельности предпринимателей, а также призвал их активно приобщаться к инвестициям в Украину.

Президент значительное внимание уделил инвестициям в развитие Донбасса. Он активно призывал бизнесменов вкладывать деньги в этот регион. «Это будет большой проект по реинтеграции. Но мы не будем ждать завершения войны. Мы уже сейчас начинаем работать. На территориях Донбасса, которые мы сейчас контролируем, надо наглядно продемонстрировать людям, которые вынуждены находиться на временно оккупированных территориях, преимущества жизни в достойной, свободной и независимой Украине. Это наша страна, и мы в долгу перед ней. Это мое мнение. Я призываю вас не стоять в стороне и присоединиться к финансированию этого проекта – и в роли инвесторов, и в роли благотворителей», – подчеркнул В. Зеленский.

По словам В. Зеленского крупный бизнес уже готов включиться в этот процесс. В частности, В. Пинчук взял на себя обязательство купить квартиры семьям 24 украинских моряков, которых удерживает в плену Россия, а в дальнейшем будет заниматься социальной помощью для других военнослужащих. В свою очередь Р. Ахметов якобы пообещал инвестиции в медицину и дороги Донбасса. В. Зеленский сообщил, что первый результат этих договоренностей – недавнее приобретение 200 автомобилей скорой помощи.

«...И. Коломойский будет вкладывать очень большие деньги в инфраструктуру Донбасса, но он об этом еще не знает», – подчеркнул украинский Президент.

Кроме того, Президент отметил, что не будет предоставлять им никаких преференций, а также не будет допускать «никаких монополий». По словам В. Зеленского, для восстановления Донбасса нужно потратить более 300 млрд грн. Причем процесс необходимо начинать уже сегодня, а не ожидать завершения войны.

Предложение привлечь крупный бизнес к программе восстановления Донбасса имеет как плюсы, так и минусы. Среди плюсов – освобождение государственного бюджета от непомерных затрат, связанных с ремонтом разрушенной инфраструктуры и организацией новых рабочих мест. В то же время олигархи могут быть заинтересованы в инвестициях в подобные проекты, поскольку в будущем они могут принести им прибыль.

Среди минусов присутствует множество обстоятельств. Во-первых, В. Зеленский может утратить контроль над процессом. По мнению ряда украинских экспертов, его стремление заключить договор с олигархами повторяет аналогичные действия президента РФ В. Путина. Вот только результат может быть совершенно различным.

Это, впрочем, не означает, что попытка договориться с крупным бизнесом хотя бы по вопросу восстановления Донбасса не имеет смысла. Однако влияние «олигархата» на государственную политику по-прежнему останется очень высоким, а это уже бьет по президентскому рейтингу самого В. Зеленского. Не секрет, что нежелание П. Порошенко провести «деолигархизацию» и стала одной из причин его поражения на выборах. Кроме того, и сам В. Зеленский накануне своего избрания обещал уменьшить в стране влияние олигархов.

В свою очередь эксперты не спешат воспринимать заявления Президента о диалоге с олигархами за чистую монету. «Зеленскому только предстоит определиться, какую политику он будет вести в отношении крупного бизнеса», – подчеркивает А. Аслунд, старший научный сотрудник Атлантического совета в Вашингтоне.

Если В. Зеленский однозначен в своем желании привлечь олигархов к финансированию проектов национального значения, то сами олигархи имеют разные мнения на этот счет. «В тот момент, когда Президент об этом заявил, я еще об этом не знал», – заявил И. Коломойский. По данным источников в СМИ, после возвращения в Украину он не встречался с Президентом, поскольку не получал приглашения от В. Зеленского на такую встречу.

Зато с В. Зеленским встречался В. Пинчук. И не один раз, а трижды. О первой встрече Президент написал на своей странице в Twitter, а о третьей сообщил официальный сайт главы государства. 19 июня В. Пинчук посетил В. Зеленского в сопровождении членов набсовета ежегодной конференции Yalta European Strategy: экс-президента Польши А. Квасьневского и экс-генсека НАТО А. Фог Расмуссена. Именно на этой встрече Президент попросил В. Пинчука купить квартиры семьям военнопленных моряков.

Близкий к В. Пинчуку источник рассказал СМИ, что олигарх спокойно отнесся к предложению купить квартиры и в дальнейшем готов помогать в решении жилищных проблем военнослужащих. «В целом мы не против поучаствовать деньгами в инвестиционных проектах Президента по восстановлению Донбасса», – говорит источник из окружения В. Пинчука.

Впрочем, А. Амелин, директор экономических программ Украинского института будущего, сомневается в бескорыстной щедрости В. Пинчука. «Я

не уверен, что у Пинчука много свободных денег, а инвестиции должны давать возврат», – комментирует экономист.

Куда больше свободных денег у Р. Ахметова. В рейтинге богатейших украинцев, который составляет Dragon Capital, его состояние оценено в 12,2 млрд долл. По сообщению К. Остроушко, пресс-секретарь первого номера списка самых богатых, подтверждает, что Р. Ахметов действительно профинансировал покупку 200 медицинских автомобилей по просьбе Президента, а в дальнейшем «открыт для диалога».

Однако эксперты указывают на прагматичность Р. Ахметова. Нет гарантии, что, получив особое расположение В. Зеленского и благодаря участию в его инвестиционных проектах, Р. Ахметов не займется шантажом Президента, предупреждает В. Дубровский, старший экономист экспертного центра Case Ukraine. Донецкий олигарх, по его словам, умеет эффективно лоббировать свои интересы и находить выгодный для себя подход к любому президенту. Тринадцать процентов ВВП Украины – именно во столько, по данным инвесткомпания Dragon Capital, в сумме оценивается состояние Р. Ахметова, В. Пинчука и И. Коломойского, которых В. Зеленский хочет привлечь к импакт-инвестициям в страну. Причем концентрация олигархического капитала в Украине растет – всего два года назад пять богатейших украинцев владели капиталом, равным 9,5 % ВВП.

Президенту нужно открывать как внутренний рынок Украины для внешних инвесторов, так и внешние рынки для украинских игроков, а не договариваться с олигархами, отмечает А. Аслунд, эксперт Атлантического совета. Но у Президента свой план: он анонсировал проведение в сентябре в Мариуполе инвестиционного форума, цель которого – привлечь финансирование для восстановления Донбасса. Для начала его подконтрольных частей.

По плану Президента финансирование восстановления Донбасса должны обеспечить западные партнеры страны, а также внутренние инвесторы, то есть олигархи. Для достижения договоренностей с иностранными фондами В. Зеленский в ближайшее время планирует посетить Канаду и, возможно, США, а также примет участие в саммите Украина – ЕС в Киеве 8 июля.

Подключить же ресурсы украинских олигархов будет значительно сложнее, признают эксперты. «Заставить олигархов инвестировать в Донбасс точно нельзя, можно мотивировать», – подчеркивает А. Амелин. Он сомневается, что отечественные богачи могут выделить на проекты Президента больше 30 млрд грн. Да и то это очень оптимистичная оценка, добавляет А. Амелин.

У Р. Ахметова на Донбассе – в оккупированной и подконтрольной его части – расположены несколько крупных шахт и заводов, поэтому для него инвестиции в этот регион хоть как-то могут окупиться. Что же касается В. Пинчука и И. Коломойского, то у них на Донбассе бизнеса нет.

Проблема в том, что на каждую гривню, вложенную в президентские инвестиционные проекты, олигархи захотят две гривни государственных льгот и субсидий, предупреждает и В. Дубровский из Case Ukraine.

В то же время у В. Зеленского другого выхода, кроме как диалог с олигархами, увы, нет, подчеркивают аналитики. И объясняют: Президенту необходима лояльная информационная политика принадлежащих им телеканалов – в первую очередь «ТРК Украина», «1+1», ICTV и СТБ. И эта лояльность имеет свою цену.

«Поскольку Зеленский сам не является олигархом, он думает, что ему удастся использовать олигархов для целей, которые он ставит как Президент и считает важными», – говорит Ю. Якименко, заместитель гендиректора Центра им. А. Разумкова по аналитической работе. И тут же оговаривается, что вопрос в том, кто кого использует: В. Зеленский олигархов или они его?

Центр экономической стратегии более двух лет глубоко изучает проблему олигархической экономики Украины. В 2017 г. этот экспертный центр выпустил масштабное исследование на тему украинской олигархии, в котором дал следующий рецепт ограничения негативного влияния олигархов на экономику: независимые рыночные регуляторы, эффективное управление госкомпаниями с их последующей приватизацией и дерегуляция. Последняя снимет барьеры для входа на рынки, где доминируют олигархи (энергетический, авиационный или металлургический), для новых игроков.

«Правильной политикой было бы недопущение привилегий ни для кого из олигархов», – озвучивает свое мнение А. Аслунд. Также А. Аслунд, который более 20 лет внимательно следит за происходящим в Украине и России, проводит параллель, что И. Коломойский пытается быть для В. Зеленского тем, кем для В. Путина в 2000-х годах был влиятельный бизнесмен Б. Березовский.

В. Зеленский хочет перевести отношения с олигархами в общую плоскость отношений с бизнесом, убежден политолог В. Фесенко. И дает этому такую оценку: «Это немножко наивно, романтично и в полной мере не сработает». Ведь рано или поздно возникнет вопрос, почему один дает на президентские проекты больше, а другой – меньше, при том что тема ответных «благодарностей» главы государства может разрушить олигархический консенсус, которого хочет достичь В. Зеленский.

Основной вопрос, который стоит задать Президенту: «А что взамен?» Что он пообещал олигархам за аттракцион их невиданных щедрот? Или это гарантии неприкосновенности других важных для них кластеров экономики? Вспомним, что, согласно рейтингам Блумберга, совокупный доход украинских олигархов упал с 60 млрд долл. в 2013 г. до 13,5 млрд долл. в 2019 г. На какие деньги будет предоставляться социальная помощь, строиться мосты, больницы, дороги? Олигархи согласились отдать все, что у них осталось, на благотворительность? Или надеются заработать на госзаказах? Государство и западные спонсоры выделяют миллиарды на целевые программы для Донбасса. Кому пойдут эти деньги? Как видим, в

експертної середі питань поки більше чим відповідей. В то же время ініціатива Президента В. Зеленського служить підтвердженням, що декларований новою командою курс починає обретати реальні риси і со значительной долей вероятности способен привести к качественным изменениям в українській політиці і економіці (*При написанні матеріала використовувались інформація таких джерел: ДелоUA (<https://delo.ua>); Liga.net (<http://www.liga.net>); Минфин (<https://minfin.com.ua>); Новое время (<https://nv.ua>); РБК-Україна (<https://www.rbc.ua>); Бизнес-Цензор (<https://biz.censor.net.ua>); Сегодня.UA (<https://www.segodnya.ua>); ТСН.UA (<https://ru.tsn.ua>).*

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Чи втомився світ від України?

Міжнародну підтримку Україні у її протистоянні російській агресії на Сході України та гібридним атакам в усіх ключових сферах діяльності країни ключові європейські партнери та США демонструють вже п'ять років поспіль. З моменту захоплення й незаконної анексії Росією Криму та окупації окремих територій Донецької та Луганської областей Україна отримала істотну допомогу від міжнародних фінансових організацій, НАТО та окремих союзників. Ці зусилля разом із запровадженням економічних санкцій ЄС, США та Канади проти країни-агресора дали змогу відновити економічне зростання, стабілізувати національну валюту, посилити Збройні сили України, підвищити обороноздатність і зупинити подальше просування ворога.

Від початку березня 2014 р. і протягом наступних місяців «у відповідь на незаконну анексію Криму і свідому дестабілізацію України» Європейський Союз запровадив кілька пакетів санкцій, які наступними роками кілька разів розширював і посилював. Секторальні економічні санкції обмежують доступ певних російських банків і компаній до первинних і вторинних ринків капіталу в ЄС, накладають заборону на експорт та імпорту торгівлі озброєннями, встановлюють заборону на експорт товарів подвійного призначення для військового використання або для військових кінцевих отримувачів у Росії, а також обмежують доступ Росії до певних технологій і послуг, які можуть бути використані у видобуванні нафти й пошуку її покладів (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/jees-sankciji-rosija/30010999.html>).

Обмежувальні заходи, запроваджені у відповідь на незаконну анексію Росією Криму та Севастополя, передбачають, що фізичні і юридичні особи, що базуються у Євросоюзі, не мають права на ряд різновидів діяльності: імпортувати до ЄС продукти з Криму й Севастополя, робити на півострові будь-які інвестиції (купувати майно чи компанії в Криму, фінансувати кримські компанії чи надавати пов'язані із цим послуги), надавати

туристичні послуги, експортувати певні товари чи технології компаніям у Криму чи для використання в Криму (тут ідеться про транспорт, зв'язок, енергетику, пошук і видобування нафти, газу й інших природних копалин, а також надання пов'язаних із цими секторами технічної допомоги, посередницьких, будівельних чи інженерних послуг).

Крім того, було запроваджено також індивідуальні обмежувальні заходи проти ряду юридичних і фізичних осіб – це замороження активів у країнах ЄС та заборона на в'їзд до цих країн через дії, що підривають територіальну цілісність, суверенітет і незалежність України. Наразі в цьому переліку 170 осіб і 44 компанії, установи чи інші утворення (серед них не тільки з Росії, а й з України – з окупованої частини Донбасу). Цей пакет, який продовжується щодня, під час продовження взимку було розширено – до нього додали відповідальних за захоплення українських моряків у Чорному морі минулої осені.

У деяких країнах ЄС, нинішнє керівництво яких стоїть на більш проросійських позиціях, таких, наприклад, як Італія, заявляють, що санкції щодо Росії «не спрацювали» і їх треба скоротити чи й узагалі скасувати. Але наразі й такі країни щоразу врешті-решт погоджувалися на чергове продовження санкцій.

Іншу позицію мають країни ЄС, які більше підтримують Україну. Зокрема, Естонія днями запропонувала, щоб щопіврічні пакети санкцій продовжувалися одразу на рік, а також щоб список для індивідуальних санкцій було далі розширено. Також Польща й Литва домагалися розширення санкцій проти Москви через надання громадянства Росії мешканцям окупованої частини Донбасу.

Утім найпотужніші у ЄС країни домоглися «середнього шляху». Як зазначила канцлер Німеччини А. Меркель після зустрічі в Берліні з новим Президентом України В. Зеленським, який теж закликав розширити санкції, вона виступає проти такого розширення, хоча підтримує їх продовження.

Крім того, деякі обмеження Євросоюзу було запроваджено без обмеження терміну. Серед них дипломатичні заходи, такі як скасування 2014 р. саміту ЄС – Росія (відтоді таких самітів, раніше регулярних, більше не було), припинення переговорів з Росією про безвізовий режим і нову угоду ЄС – Росія, виключення Москви з неформальної «групи восьми» і повернення цього об'єднання до стану «групи семи» без участі Росії, а також припинення переговорів про вступ Росії до Організації економічної співпраці й розвитку та до Міжнародного енергетичного агентства.

Також фактично безстроково, до окремого рішення, запроваджено деякі обмеження на економічну співпрацю. Зокрема, лідери ЄС закликали Європейський інвестиційний банк зупинити підписання нових операцій фінансування в Росії, країни-члени ЄС погодилися координувати свої зусилля в Раді директорів Європейського банку реконструкції й розвитку з тим, щоб цей банк теж зупинив фінансування нових операцій у Росії. Крім

того, було переглянуто втілення програм двосторонньої та регіональної співпраці ЄС з Росією, деякі такі програми було зупинено.

Ще один санкційний пакет ЄС, накладений у 2014 р., стосується фізичних осіб, відповідальних за розтрату державних коштів України. У цьому списку переважно колишні посадовці часів президентства В. Януковича. Цей пакет наразі чинний до 6 березня 2020 р. і продовжується щоразу на рік.

Схожі заходи в кілька етапів запровадили проти Росії також США й інші країни «групи семи», а крім того, ще деякі держави, серед яких і Україна.

20 червня лідери країн-членів Європейського Союзу на засіданні Європейської ради в Брюсселі продовжили два пакети санкцій щодо Росії – секторальні економічні та у зв'язку з окупацією Криму. Перший з названих продовжено ще на шість місяців, другий на рік ([URL: https://www.radiosvoboda.org/a/jees-sankciji-rosija/30010999.html](https://www.radiosvoboda.org/a/jees-sankciji-rosija/30010999.html)).

Чинність цих санкцій прив'язана до повного виконання Мінських домовленостей, і наразі щопівроку, оцінивши стан «виконання» Росією цих домовленостей, їх продовжують далі. Цього разу про цей стан, а також про перебіг переговорів у нормандському форматі інших лідерів поінформували канцлер Німеччини А. Меркель і президент Франції Е. Макрон.

За словами дипломатів ЄС, які наводять агентства, цього разу санкції було схвалено без значних дискусій. Одна з причин – відмова Москви прислухатися до заклику Євросоюзу звільнити полонених унаслідок сутички в Керченській протоці в листопаді минулого року українських моряків і їхні кораблі.

Крім санкційних питань, Європейський Союз також ухвалив стосовно Росії ряд політичних заяв. Зокрема, лідери країн ЄС закликали Москву звільнити захоплених нею українських моряків і забезпечити свободу судноплавства в Керченській протоці. «Європейська рада повторює свій заклик до Росії звільнити полонених українських моряків без жодних умов, повернути захоплені кораблі й забезпечити вільний прохід усіх суден через Керченську протоку, відповідно до міжнародного права», – ідеться у висновках саміту.

Крім того, лідери країн Євросоюзу висловили «щонайглибше занепокоєння» через рішення президента Росії В. Путіна надавати російське громадянство в спрощеному порядку мешканцям непідконтрольних Києву частин українського Донбасу, яке, за словами з документа, «суперечить духові та цілям Мінських домовленостей», і попередили про можливі наслідки. Зокрема, як заявила після зустрічі верховний представник ЄС із закордонних справ і безпекової політики Ф. Могеріні, у найближчі тижні Європейський Союз продовжить вивчати можливість запровадження санкцій проти Росії через видачу паспортів мешканцям окупованого Донбасу за спрощеною процедурою. «Європейська рада продовжить спостерігати за ситуацією на Сході України та готова розглянути подальші можливості,

включно з невизнанням російських паспортів, виданих усупереч Мінським домовленостям, у тісній координації з міжнародними партнерами», – відзначено в резолюції саміту.

Оглядачі не виключають кроків на кшталт заборони Європейським Союзом в'їзду на свою територію тим громадянам України з непідконтрольних урядові територій Донбасу, які отримали паспорт Росії. Це питання, зокрема, обговорювали напередодні послы ЄС. Утім поки запровадження санкцій проти Росії через її рішення видавати паспорти жителям ОРДЛО підтримують лише сім країн-членів (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-eu-rosia-pasporty-ordlo/29947068.html>).

У ЄС також закликали терміново поновити переговори щодо виконання Мінських домовленостей і вжити заходи з метою відновлення довіри між сторонами. Лідери країн ЄС привітали перші кримінальні обвинувачення через збиття над Донбасом російськими гібридними силами у 2014 р. авіалайнера «Малайзійських авіаліній» рейсу МН17, про які повідомила 19 червня Спільна слідча група, що готує матеріали для майбутнього суду в цій справі в Нідерландах. «Європейська рада повторює свою повну підтримку всіх зусиль, що мають на меті встановити правду й домогтися справедливості для жертв і їхніх родичів... (Європейська рада) закликає Росію повністю співпрацювати з розслідуванням, що триває, і висловлює свою повну довіру до незалежності та професіоналізму юридичних процедур, що відбудуться в майбутньому», – ідеться у висновках саміту (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/jees-sankciji-rosija/30010999.html>).

Незмінну позицію щодо підтримки України демонструють США, які після початку російської агресії проти України в Криму та на Донбасі в 2014 р. неодноразово висловлювали підтримку незалежності й територіальної цілісності України, а також надавали допомогу українському оборонному сектору. Як повідомило 21 червня Посольство України в Сполучених Штатах Америки, палата представників Конгресу США схвалила проекти законів про фінансування Пентагону, Державного департаменту, Агентства США з міжнародного розвитку та суміжних програм на 2020 р., у яких передбачено майже 700 млн дол. для підтримки України (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-us-ukraina-dopomoga/30011782.html>).

«У проект закону про “Про асигнування на потреби Міністерства оборони на 2020 рік” кошторис допомоги, що пропонується виділити для безпекової підтримки Україні, визначено в обсязі 250 млн дол. Із зазначеної суми 50 млн дол. має бути спрямовано виключно для надання летальної зброї оборонного характеру. Кошторис допомоги Україні по лінії зовнішньополітичного відомства США, Агентства США з міжнародного розвитку та суміжних відомств визначено в обсязі 445,7 млн дол. Зазначена сума включає, зокрема, асигнування для надання нашій державі безпекової допомоги за програмою “Міжнародне військове фінансування”», – ідеться в повідомленні посольства на сторінці у Facebook.

Треба зазначити, що проекти аналогічних законодавчих актів мають бути ухвалені також сенатом, після чого обидві палати Конгресу мають узгодити їх остаточну редакцію, яку передадуть на підпис президентові США.

Крім того, у палаті представників Конгресу Сполучених Штатів Америки представили проект закону «Про надання підтримки Україні для захисту її незалежності, суверенітету й територіальної цілісності», повідомляє Посольство України в США (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-konhres-ssha-zakon-pro-posylennia-pidtrymky-nezalezhnosti-ukrainy/29975643.html>). За даними дипломатичного представництва, співавторами законопроекту виступили керівники Комітету із закордонних справ, конгресмен-демократ Е. Енгель та республіканець М. Маккол, а також голова та співголова підкомітету щодо Європи, Євразії, енергетики й довкілля цього комітету, демократ В. Кітінг і республіканець А. Кінзінгер.

Проект передбачає посилення обороноздатності України, зокрема передачу їй озброєнь, продаж летальної оборонної зброї та допомогу в протидії кібератакам Росії. «Перелік видів озброєнь, що можуть бути передані Україні, доповнюється протитанковими, протикорабельними та протиповітряними системами. Законопроект передбачає можливість надання Україні статусу головного союзника США поза НАТО на період від часу набуття цим документом чинності до вступу нашої держави до Північноатлантичного альянсу. Такий статус може бути використано для спрощення процедури передачі Україні оборонних засобів», – повідомляють у посольстві.

У проекті йдеться, що політика США повинна включати підтримку:

- суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, а також євроатлантичної та європейської інтеграції нашої держави;

- права народу України вільно визначати своє майбутнє та ухвалювати незалежні й суверенні рішення у сфері зовнішньої та безпекової політики, у тому числі щодо взаємовідносин з іншими країнами й міжнародними організаціями без втручання, залякування чи тиску з боку інших країн;

- права України на захист від російської агресії шляхом надання їй безпекової допомоги з боку США;

- подальшого утвердження демократичних цінностей в Україні, у тому числі шляхом зміцнення верховенства права, посилення прозорості та відповідальності в державному секторі, а також боротьби з корупцією.

Крім того, політика США має бути спрямована на:

- неприйняття будь-яких територіальних змін України, вчинених у силовий спосіб, у тому числі шляхом незаконного вторгнення РФ до Криму й Донбасу та окупації цих територій;

- засудження триваючого утримування російською стороною 24 членів екіпажів суден українських ВМС, захоплених поблизу Керченської протоки;

– наполегливе спонукання РФ до повної імплементації Мінських домовленостей, підтримки розгортання на Донбасі міжнародних безпекових механізмів, гарантування безпечного повернення внутрішньо переміщених осіб та біженців (URL: <https://www.facebook.com/ukr.embassy.usa/posts/2295145803861972>).

Колишній міністр закордонних справ України К. Грищенко, коментуючи американський законопроект, зазначив, що, хоча поступова тенденція щодо розширення військово-технічного співробітництва між двома державами чітко прослідковується, наскільки далеко піде в цьому плані американська сторона, не зовсім зрозуміло. Адже в США є і категоричні супротивники такого підходу. Тому «треба розуміти, яким буде ставлення до цього законопроекту адміністрації Д. Трампа, оскільки без підпису президента все це може залишитися тільки побажаннями конгресменів», – вважає дипломат. На його думку, багато що залежатиме від паралельного переговорного процесу щодо встановлення миру, а надання летальної зброї Україні у Вашингтоні прив'язуватиметься до поступу в припиненні вогню, більш жорсткого дотримання цього режиму та поступового виконання хоча б безпекової частини Мінських домовленостей.

Директор Центру «Нова Європа» А. Гетьманчук у свою чергу закликає не перебільшувати значення запропонованого для України в зазначеному законопроекті статусу основного союзника США поза НАТО з точки зору надання безпекових гарантій від США. Саме безпекові гарантії, на думку українського суспільства, є найбільш очікуваним видом допомоги Вашингтона для України, що підтверджується відповідним дослідженням Центру «Нова Європа». «Цей статус важливий, скоріше, з політично-символічної точки зору: щоб якимось чином законодавчо, а не тільки риторично оформити союзництво зі США. Практична його цінність полягає в основному в придбанні або оренді на пільгових умовах американської військової техніки. Не виключаю, що Україна вже має більше переваг від співпраці із США, ніж деякі з країн, які володіють цим статусом. Також дуже важливо, щоб цей статус не пропонувався як альтернатива членству України в НАТО, максимум як проміжна стадія», – зазначила експерт.

Тема України звучала також 18 червня в Комітеті із закордонних справ сенату США. Там відбулися слухання «П'ять років після Революції гідності: прогрес України, зловмисна діяльність Росії». На трибуні сенату виступили спеціальний представник Державного департаменту США з питань України К. Волкер, колишній посол США в Україні Д. Гербст, директор проекту з глобальної демократії та перспективних технологій Інституту Брукінгза А. Полякова та представник Heritage Foundation Д. Карафано.

Зокрема, К. Волкер у своїй промові зазначив, що Росія залишається головною перешкодою на шляху виконання Мінських домовленостей. Україна ж зробила все можливе для виконання домовленостей. «Єдине, що заважає Мінським домовленостям – відсутність політичної волі РФ виконувати їх, – заявив К. Волкер. – Дуже важливо, щоб Мінські

домовленості зберігали свою чинність, оскільки найважливіше їхнє значення в тому, що Росія формально визнає територіальну цілісність України. Навіть якщо в реальному житті вона не робить цього».

Спецпредставник Держдепу з питань України також назвав Мінські домовленості базою для збереження санкцій Євросоюзу. Крім того, за словами К. Волкера, цей документ містить загальний перелік того, що необхідно зробити для досягнення миру. «Припинення вогню, відведення озброєнь, забезпечення гуманітарного доступу – усі ці речі є необхідними для прийняття рішень», – підкреслив він.

За словами дипломата, «Мінську» бракує лише одного – політичної волі з боку Москви, яка заперечує свою відповідальність у цьому процесі. Нещодавнє вкрай провокаційне рішення Росії щодо роздачі російського громадянства українцям на Донбасі створило ще одну серйозну перешкоду для виконання Мінських домовленостей і реінтеграції територій, контрольованих Росією.

Спецпредставник зауважив, що Москва, схоже, зробила усвідомлений вибір на користь збереження статусу-кво та продовжує підтримувати свої маріонеткові режими, так звані народні республіки Донецька і Луганська, яким немає місця ні за Мінськими домовленостями, ні за конституційним ладом України (URL: <http://www.golos.com.ua/article/318471>).

Окремо К. Волкер наголосив, що спроби Кремля повернути нашу країну під свій вплив не матимуть успіху, оскільки цього не захоче український народ. Він додав, що США, ЄС та інші країни Заходу надають допомогу Україні в боротьбі з російською агресією, зокрема, шляхом запровадження санкцій, водночас РФ намагається відновити контроль над Українською державою. «Ми докладаємо значних зусиль, аби зберігати об'єднану й потужну західну політику. США та ЄС запровадили санкції, посилили їх. Ми зняли обмеження на постачання Україні летальної зброї», – зауважив К. Волкер. Крім того, він нагадав про виділення додаткової допомоги з боку США для України у сфері безпеки й оборони. Офіційний Вашингтон, за його словами, докладає також зусиль у контактах з Москвою задля визволення українських моряків і кораблів, які Росія незаконно захопила в міжнародних водах Чорного моря (URL: https://m.censor.net.ua/ua/news/3132990/rosiya_ostatochno_vtratyla_mojlyvist_po_vernuty_ukrayinu_v_imperiyu_volker).

Також спецпредставник Держдепартаменту закликав Вашингтон надати якомога більшу підтримку новому Президенту України В. Зеленському. «Майбутнє України на найближчі п'ять років визначатиметься в найближчі три місяці», – сказав він. Проте Росія, за його словами, не є єдиною загрозою стабільності України. Олігархи, на його думку, часто впливають на державні рішення «за кулісами» й «душуть економічний розвиток». «Санкції навряд чи змусять припинити Росію вторгнення в Україну. Але вони є причиною того, що конфлікт не загострюється далі», – наголосив Д. Гербст (URL:

<https://rubryka.com/2019/06/19/u-senati-ssha-pidvely-pidsumky-dosyagnen-ukrayiny-za-5-rokiv>).

За його словами, підтримка Вашингтоном України, у тому числі й зброєю, посилює тиск на Росію, тому варто збільшити обсяг такої допомоги. «Я підтримую президента Трампа в питанні його рішучості в наданні зброї Україні. Але США повинні розглянути можливість надати більше Javelin Україні та забезпечити її великою кількістю контрбатареєвих радарів. Ці радары зменшать втрати серед українців», – сказав ексдипломат.

Також Д. Гербст додав, що США варто було б надати Україні й інші види озброєння, що сприятиме посиленню обороноздатності українського узбережжя. Зокрема, ідеться про берегові радары, швидкісні катери для спеціальних операцій Mark V та протикорабельні ракети (URL: <https://www.5.ua/polityka/zmenshat-vtraty-sered-ukraintsiv-eksposol-ssha-vystupyv-za-zbilshennia-zbroinoi-dopomohy-ukraini-194388.html>).

Д. Карафано заявив, що Сполучені Штати Америки мають провести Україну через двері в НАТО. «Путін не зможе поводитися з країною, яка планує вступити в НАТО, просто окуповуючи її території», – зазначив представник Heritage Foundation (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20190619-ssha-mayut-provesty-ukrayinu-v-nato-i-nadaty-yij-zbroyu-sluhannya-u-senati>).

Вагому підтримку Україні надають також міжнародні суди, до яких подано ряд позовів щодо неправомірних дій РФ. Найбільше позовів проти Росії Україна подала до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Вони стосуються переважно порушення прав людини на окупованих Росією територіях та об'єднані у два великі провадження – щодо Криму та щодо Донбасу. Також ЄСПЛ розглядає окремий позов щодо незаконного вивезення дітей з окупованої частини Донбасу до Росії та поданий у серпні 2018 р. позов через українських політв'язнів, що утримуються на території анексованого Криму та РФ (URL: <https://www.dw.com/uk/za-що-ukrayina-sudit'sya-z-rosieju-v-mizhnarodnih-sudah/a-49073156>).

Міжнародний суд ООН у Гаазі розглядає український позов проти Росії щодо порушення конвенцій про боротьбу з фінансуванням тероризму та про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Українська сторона закидає Росії порушення цих конвенцій під час анексії Криму та агресії на Донбасі. Позов подали ще в січні 2017 р., а вже у квітні суд запровадив тимчасові заходи щодо Росії в межах ч. 2 цього позову: Кремль зобов'язали утриматися від порушення прав кримських татар і забезпечити право на навчання українською мовою в Криму.

Тепер Україна працює над доведенням звинувачень по суті. У червні 2018 р. українська сторона надала свої докази у вигляді відповідного меморандуму. Він «важить близько 90 кг, складається з 17 500 сторінок тексту і міститься в 29-ти томах», розповів про документ у день подання міністр закордонних справ України П. Клімкін. За оцінками українського МЗС, розгляд справи може тривати ще кілька років.

Також у Гаазі розглядається ще одна важлива для України справа. Міжнародний кримінальний суд (МКС), більш відомий під назвою Гаазький трибунал, що опікується воєнними злочинами та злочинами проти людяності, з квітня 2014 р. розглядає справу «Ситуація в Україні», яка стосується трьох питань: вбивств на Майдані, а також ситуації в Криму та на Донбасі.

У щорічній доповіді прокурора суду Ф. Бенсуди, оприлюдненій у грудні 2017 р., ідеться про те, що суд може кваліфікувати бойові дії на Донбасі як міжнародний збройний конфлікт, а з 20 лютого 2014 р. і до моменту оприлюднення доповіді на Сході України було зафіксовано понад 1 тис. 200 випадків можливого скоєння злочинів. Раніше, 14 листопада 2016 р., Ф. Бенсуда прирівняла ситуацію в анексованому Криму до міжнародного збройного конфлікту між Україною та Росією. Через два дні після публікації цього звіту, 16 листопада 2016 р., російський президент видав розпорядження про вихід РФ з-під юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Оприлюднений 5 грудня звіт канцелярії прокурора МКС щодо попереднього розслідування справи «Ситуація в Україні» анонсує, що вже найближчим часом буде ухвалено висновок про юрисдикцію злочинів, скоєних в Україні.

Найбільш успішними у юридичному протистоянні з Росією є українські державні компанії. Так, Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» вже отримала перемогу в Стокгольмському арбітражі, унаслідок якої російський «Газпром» зобов'язали виплатити «Нафтогазу» 2,56 млрд дол. Крім того, у жовтні 2016 р. «Нафтогаз» та шість компаній, що входять до його групи, подали до Постійної палати Третейського суду позов через захоплення Росією їхнього майна під час анексії Криму. За словами комерційного директора «Нафтогазу» Ю. Вітренка, сума позову разом з відсотками становить близько 7 млрд дол.

Перемогу в процесі проти Росії отримав нещодавно й «Ощадбанк». 26 листопада 2018 р. стало відомо, що арбітражний трибунал у Парижі присудив українському державному банку 1,3 млрд дол. компенсації за втрати майна та бізнесу внаслідок анексії Криму.

Ще один судовий процес триває в Гамбурзі, у Міжнародному трибуналі з морського права, куди Україна звернулася після того, як у листопаді 2018 р. російська ФСБ силоміць затримала та заарештувала три українські військові кораблі та 24 членів їхніх екіпажів поблизу Керченської протоки. Позиція Києва в Міжнародному трибуналі ООН з морського права ґрунтується на тому, що конвенція ООН з морського права гарантує військовим кораблям абсолютний імунітет, незалежно від того, чи перебували кораблі в територіальних водах Росії, як це стверджує Москва, чи в нейтральних водах. Для того щоб морякам не довелося чекати процесу, який може тривати роками, за ґратами, Україна звернулася до суддів з прохання застосувати до Москви запобіжні заходи. 25 травня трибунал зобов'язав Росію негайно звільнити моряків та надати їм змогу повернутися в Україну. Рішення суду

підтримали 19 суддів Трибуналу. Проти проголосував один – представник Російської Федерації.

Як зазначив перший віце-президент Української асоціації міжнародного права М. Гнатівський, тим самим «створено важливий прецедент, коли поважний постійний міжнародний судовий орган одностайно (за винятком судді від держави-відповідача) став на сторону України в резонансному інциденті російсько-українського конфлікту. Затягування з виконанням наказу Трибуналу й тим більше його ігнорування додає Україні істотних юридичних, моральних і політичних аргументів для посилення своєї позиції в очах міжнародного співтовариства та громадськості» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/trybunal-ukrjinski--moriaky/29962877.html>).

Однак російська сторона вважає, що Міжнародний трибунал ООН з морського права не має юрисдикції для розгляду інциденту в Керченській протоці, та заявила, що виконувати його вимогу щодо негайного звільнення військовополонених українських моряків. Про це заявив прес-секретар президента РФ Д. Песков. «Цей випадок у Керченській протоці не є підсудним для цієї судової інстанції. У цьому полягає позиція Росії. Звичайно, повноваження суду просто не поширюються на цю ситуацію», – заявив Д. Песков (URL: <https://prm.ua/rf-ne-zvilnit-ukrayinskih-moryakiv-zarishennyam-tribunalu-oon-pyeskov>).

Водночас про те, що Росія повинна виконати рішення Міжнародного трибуналу ООН з морського права й негайно звільнити 24 захоплених поблизу Керченської протоки моряків і три кораблі, заявила на презентації «Доповіді щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2019 року» голова моніторингової місії ООН з прав людини в Україні Ф. Фрейзер. «Російська Федерація повинна виконати рішення, видані двома окремими судовими органами в рамках системи ООН. Перша ухвала від 2017 р., оголошена Міжнародним судом ООН: Російська Федерація має скасувати заборону діяльності меджлісу. Друга ухвала, оголошена в травні цього року Міжнародним трибуналом ООН з морського права: негайно звільнити 24 членів українського екіпажу та військово-морські кораблі, захоплені в листопаді минулого року біля Керченської протоки», – зазначила Ф. Фрейзер (URL: https://zik.ua/news/2019/06/13/rosiya_povynna_negayno_zvilnyty_zahoplennyh_ukrainskyh_moryakiv_ta_korabli__1593087).

Голова моніторингової місії ООН також закликала Російську Федерацію як державу, що окупувала Крим, дотримуватися зобов'язань відповідно до міжнародних стандартів прав людини та міжнародного гуманітарного права. «Це серед іншого означає незастосування свого законодавства в Криму, забезпечення гуманного поводження з усіма затриманими, забезпечення свободи віросповідання всім групам віруючих», – акцентувала Ф. Фрейзер.

Про свою підтримку рішення Міжнародного трибуналу ООН з морського права щодо українських моряків, яких незаконно затримала Росія, заявили США. «Ми повністю підтримуємо рішення суду. Росія не має правових підстав продовжувати утримувати моряків. Їх незаконно захопили в міжнародних водах та незаконно перевезли до Росії. Вони повинні вважатися членами іноземних урядових військ. Немає підстав утримувати їх у Росії. Вони повинні бути негайно звільнені», – заявив, зокрема, спецпредставник Держдепартаменту США К. Волкер. За його словами, попри те що Кремль не має намірів звільнити полонених українців, він буде змушений це зробити (URL: <https://uatv.ua/ssha-vymagaye-negajno-zvilnyty-vijskovopolonenyhmoryakiv-kurt-volker/>).

Однак, як стало відомо 25 червня, коли сплив місяць з дня ухвали Міжнародного трибуналу з морського права щодо негайного звільнення українських моряків і військових кораблів, Росія проігнорувала цю вимогу. Натомість Росія запропонувала Україні «письмово гарантувати» участь у кримінальному переслідуванні моряків. У ноті-відповіді українське МЗС назвало вимогу Росії неприйнятною.

Спецпредставник Держдепартаменту США по Україні К. Волкер назвав пасткою пропозицію РФ повернути полонених українських моряків на умовах продовження їхнього кримінального переслідування в Україні. Про це американський дипломат заявив у коментарі виданню Polygraph.info. «Волкер сказав, що російська “пропозиція” Україні брати участь у кримінальному розслідуванні проти моряків є образою правосуддя, а також образою ООН і суверенітету України, оскільки немає жодних підстав для їх затримання», – ідеться в повідомленні (URL: <https://ua.112.ua/golovni-povyni/volker-vvazhaie-pastkoiu-propozytsiiu-rf-shchodo-uchasti-ukrainy-u-kriminalnomu-peresliduvanni-ukrainskykh-moriakiv-497842.html>).

У зв'язку з невиконанням ухвали Міжнародного трибуналу ООН з морського права на РФ можуть очікувати будь-які санкції, зокрема заборона російським кораблям входити до портів інших країн, повідомив адвокат українських полонених моряків І. Новіков. «Ніхто не знає, які будуть наслідки, бо це безпрецедентна історія. Жодна країна раніше не наважувалася порушувати рішення суду. І для РФ це не дуже добрі обставини, бо цей суд – відносно молодий орган, тому як і сам суд, так і країни, які зацікавлені в реалізації морського права, можуть вирішити, що це дуже вдалий випадок для того, щоб дати урок іншим. Тим, хто в майбутньому спробує ухилитися від такого рішення», – зазначив адвокат.

Він додав, що якщо позиція буде такою, то на Росію можуть накласти абсолютно будь-які санкції: «російським кораблям можуть заборонити вхід до портів будь-яких країн або прохід через протоки, можуть накласти обмеження на постачання для військових цілей або в цілому торгівлі з РФ. Ці санкції навіть необов'язково можуть бути пов'язані з морською сферою», – додав І. Новіков (URL: <https://hromadske.ua/posts/rosiyi-mozhut-zaboroniti->

vhid-do-portiv-inshih-krayin-cherez-vidmovu-zvilniti-ukrayinskih-moryakiv-advokat).

Як зазначає в цьому контексті політичний експерт, керівник Центру військово-правових досліджень О. Мусієнко, рішення Міжнародного трибуналу ООН з морського права, як і рішення Міжнародного суду ООН, має обов'язкову силу для виконання. Особливо для тих держав, які визнають юрисдикцію цих судових інституцій. РФ їх визнає, адже вона ратифікувала Конвенцію ООН з морського права 1982 року, таким чином узявши на себе зобов'язання виконувати рішення такого трибуналу (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/25/pogljad/bezpeka/chomu-rf-bude-zmushena-zvilnyty-ukrayinskykh-moryakiv>).

За його словами, є приклади, коли Росії не подобалися рішення Міжнародного трибуналу, але вона змушена була їх виконувати. Про один з таких прикладів Україна дуже слушно вказала в заяві до суду, де наша делегація посилається на прецедент 2013 р., коли Нідерланди звернулися з позовом до Російської Федерації через захоплення росіянами в районі Мурманська нідерландського судна. Ленінський суд Мурманська заарештував моряків, обрав їм запобіжний захід тримання під вартою. «Тоді Нідерланди звернулися до Міжнародного трибуналу з морського права. Суд постановив негайно звільнити моряків Нідерландів, тому що вони утримувалися незаконно. Але є певна різниця – тут більше навіть користі Україні. Адже тоді ані Нідерланди, ані суд не заперечували, що затримання відбулося у виключній економічній зоні РФ, тобто нідерландське судно фактичне зайшло до територіальних вод РФ», – зазначив О. Мусієнко. Він нагадав, що Росія тоді не одразу, але виконала рішення. Хоча знову ж таки в них була схожа позиція, вони говорили, що не визнають рішень Міжнародного трибуналу. Однак за деякий час вони були змушені його виконати.

За його словами, якщо РФ ухилятиметься від виконання рішення Трибуналу з морського права й не звільнить українських моряків, Україні разом із західними партнерами необхідно ініціювати нову хвилю політичного й санкційного тиску. Незважаючи на те що інструментів тут не так багато, усе ж є можливості завдати збитків РФ. Зокрема, може йтися про накладення додаткових економічних санкцій та обмежень, арешт майна за кордоном, заборону заходження російських військових кораблів до портів третіх держав, тобто все, що стосуватиметься морських перевезень. «Варто зазначити, що море користується свободою пароплавства, відтак здійснення будь-яких обмежень, у тому числі невиконання рішень Міжнародного трибуналу з морського права, викличе гостру реакцію, зокрема в США», – підкреслив експерт.

Звичайно, просто виконати рішення Міжнародного трибуналу ООН з морського права для Росії означає зазнати іміджевих і репутаційних втрат, особливо всередині країни, де російська пропагандистська машина систематично створює образ великої й могутньої держави, яка

безкомпромісно протистоїть Заходу, уточнив він. «Саме тому в Кремлі зараз придумуватимуть конструкції, як звільнити українських моряків таким чином, щоб і з міжнародною спільнотою особливо не посваритися через невиконання рішення Трибуналу, і водночас перед своєю внутрішньою аудиторією слабину не показати», – додав О. Мусієнко.

На його думку, можна очікувати, що росіяни активізують судові розгляди в московських судах, щоб пришвидшити вказаний процес. «Можливо, навіть штампуючи вирок про те, що українські моряки начебто порушили кордон. А далі президент РФ Путін видасть указ про помилування, й потім це буде подано як свого роду послуга Україні, як жест доброї волі», – пояснив він.

Очевидно, що Україною не визнаватимуться будь-які рішення російських судів у цій справі, особливо про визнання українських моряків винними в порушенні державного кордону РФ, наголосив фахівець.

Позицію української сторони варто вибудувати на тому, що українських моряків затримано незаконно, з порушенням норм міжнародного права, у водах біля анексованої Росією частини української території, а рішення Міжнародного трибуналу з морського права вимагає негайного й безумовного виконання, уточнив він. «Саме тому варто донести чіткі сигнали про те, що в разі, якщо в Кремлі саботуватимуть рішення про звільнення українських громадян і повернення кораблів, Україна ініціюватиме процес накладення додаткових санкцій на РФ, що стосуватимуться морських перевезень», – підкреслив О. Мусієнко.

Тим часом сенат США вже схвалив законопроект, що обмежує військове співробітництво з РФ, допоки Москва не звільнить українських моряків. Американський сенатор Р. Портман зазначив, що передбачені в Національному оборонному бюджеті країни на 2020 рік обмеження в співпраці з Москвою до звільнення нею 24 українських моряків свідчать про «чіткий сигнал» про підтримку Києва з боку Вашингтона.

Схвалений сенатом США законопроект про виділення оборонній сфері України 300 млн дол. також запроваджує обмеження на співробітництво Сполучених Штатів Америки з Росією у військовій галузі доти, доки Москва не відпустить 24 українських військових моряків, захоплених біля Керченської протоки восени 2018 р. Про це 27 червня у Twitter повідомив сенатор від Республіканської партії США Р. Портман, який є автором внесення в документ поправки. «Національний оборонний бюджет 2020 року надсилає чіткий сигнал, що Америка підтримує українців у їхній боротьбі за забезпечення демократичного, успішного, незалежного майбутнього в умовах агресії», – написав він.

Щоб ухвалений документ набув чинності, його необхідно узгодити з палатою представників, а президенту США Д. Трампу – підписати ([URL: https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-senat-ssha-zatverdiv-zakonoproekt-shcho-obmezhuje-vijskove-spivrobitnitstvo-z-rf-poki-moskva-ne-zvilnit-ukrajinskih-morjakiv-1075428.html](https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-senat-ssha-zatverdiv-zakonoproekt-shcho-obmezhuje-vijskove-spivrobitnitstvo-z-rf-poki-moskva-ne-zvilnit-ukrajinskih-morjakiv-1075428.html)).

Тему українських моряків, які перебувають у російській в'язниці порушив Президент США Д. Трамп на зустрічі на полях саміту G20 в Осаці з В. Путіним. Про це повідомив прес-секретар Кремля Д. Песков. «Ця тема порушувалася, вона ставилася президентом Трампом», – сказав Д. Песков. За його словами, В. Путін дав американському президентові необхідні роз'яснення з теми, що стосується українських моряків, затриманих російською владою в керченській протоці минулого року (URL: <https://ua.112.ua/golovni-novyni/tramp-na-zustrichi-z-putinym-porushyv-temu-polonenykh-ukrainskykh-moriakiv-497823.html>).

14 червня у Постійній палаті Третейського суду (ППТС) в Гаазі завершилися слухання за позовом України про порушення Росією права прибережної держави в рамках Конвенції ООН з морського права. Це арбітражне провадження у ППТС Україна ініціювала ще у вересні 2016 р. У лютому 2018 р. українська сторона подала до арбітражу меморандум, у якому вказала на порушення Росією суверенних прав Києва в Чорному та Азовському морях і в Керченській протоці, включно з незаконним видобутком ресурсів на морському шельфі та блокадою проходження суден в українські порти через протоку під приводом будівництва Керченського мосту.

Як повідомив представник суду Х. Массун, «з цього моменту Арбітражний трибунал починає обговорення справи. Терміни прийняття арбітражного рішення не встановлено». Х. Массун пояснив, що за підсумками розгляду спору буде прийнято рішення, яке може передбачати відшкодування збитків згідно з дод. 7 Конвенції ООН з морського права.

У свою чергу представник України в цій справі та заступник міністра закордонних справ України з питань євроінтеграції О. Зеркаль уточнила, що рішення про розгляд наданих Україною доказів по суті суд прийме через кілька місяців, а слухання справи по суті можуть відбутися в 2021 р. Поки ж ППТС заслухав попередні зауваження сторін.

Отже, незважаючи на те що Україна за останні роки виправдала, можливо, не всі сподівання міжнародних партнерів, вони продовжують її підтримувати перед обличчям російської агресії та попри поширювану деякими ЗМІ тезу про дедалі більшу «втому» від України. Свідченням цього є продовження й розширення антиросійських санкцій, фінансова, військова, гуманітарна допомога з боку США та ЄС, проукраїнські рішення міжнародних судових інституцій. Усі ці зусилля, безумовно, можуть стати значно активнішими за умови досягнення Україною більш вагомих результатів у впровадженні реформ, боротьбі з корупцією, розвитку економіки, розбудови громадянського суспільства, які стануть переконливими аргументами для подальшої підтримки України.

Политические предпосылки и последствия возвращения российской делегации в ПАСЕ в оценках СМИ

25 июня Парламентская ассамблея Совета Европы поддержала проект резолюции, который изменил процедуру наложения санкций на национальные делегации. Решение, поддержанное большинством депутатов, создало предпосылки для возможности восстановления Россией своих прав в этой организации.

26 июня резолюцию, позволяющую вернуть российскую делегацию в ПАСЕ, в полном составе поддержали делегации Италии и Франции. Также в полном составе поддержали резолюцию Австрия, Азербайджан, Кипр, Испания, Исландия, Ирландия, Норвегия, Португалия, Словакия, Сербия, Сан-Марино и Турция. Частично резолюцию поддержали Армения, Бельгия, Швейцария, Чехия, Дания, Германия, Финляндия, Хорватия, Лихтенштейн, Молдова, Румыния и Нидерланды. Украина и Грузия высказались против в полном составе. Также против высказалось большинство делегатов из Польши, Литвы, Латвии, Британии, Эстонии и Швеции.

Как отмечается в документе, ПАСЕ «призывает Москву выполнить все рекомендации, включенные в резолюции 1990 (2014 г.), 2034 (2015 г.) и 2063 (2015 г.)», в которых упоминаются возвращение Крыма и соблюдение Минских договоренностей. Принятая резолюция предполагает, что «российская делегация должна без каких-либо дальнейших проволочек вернуться к сотрудничеству с Мониторинговым комитетом и всеми другими комитетами ассамблеи и вступить в конструктивный диалог о выполнении своих обязательств». ПАСЕ также призвала Россию освободить 24 украинских военнослужащих, которые были задержаны в Азовском море в ноябре прошлого года. Также организация призвала РФ «немедленно выплатить все взносы, причитающиеся в бюджет Совета Европы».

ПАСЕ ожидает, что «ее четкое предложение о диалоге будет взаимным и приведет к конкретным результатам». Также предполагается, что не позднее апрельской сессии 2020 г. Мониторинговый комитет ПАСЕ представит доклад о выполнении Россией своих обязательств, связанных с членством в организации.

По словам пресс-секретаря президента РФ Д. Пескова, резолюцию следует расценивать как «победу здравого смысла», а ПАСЕ не может полноценно работать без участия в ней российской делегации. При этом представитель Кремля отказался называть резолюцию дипломатической победой России. «По своей сути это такой первый серьезный шаг, идущий вразрез с санкционной политикой, которая проводилась в отношении России на протяжении последних пяти лет», – прокомментировала решение спикер Совета Федерации В. Матвиенко.

О разрыве «санкционной цепи» заявил и глава российской делегации в ПАСЕ вице-спикер Госдумы П. Толстой. «Слово “победа” в данном случае неуместно, потому что мы ни с кем не воюем, но это возможность полноценно представлять интересы нашей страны в самой старой парламентской организации Европы, возможность закончить с украинской пропагандой, это прежде всего разрыв санкционной цепи, которую пытаются ковать вокруг России наши недоброжелатели», – высказался он о решении ПАСЕ.

Заместитель председателя Комитета Госдумы РФ по международным делам А. Чепан высказал мнение, что решение ПАСЕ – важный шаг как для России, так и для других европейских стран. «Россия с 2014 г. не участвовала в обсуждении насущных и сложных мировых проблем. Мы – полноправное европейское государство, и все эти вопросы нас напрямую касались, – заявил он. – Полноценное и полноправное возвращение России на такую дискуссионную площадку принципиально важно для всех» (URL: <https://russian.rt.com/world/article/644787-pase-rossiya-vozstanovlenie-polnomochiya>).

В то же время, комментируя положения резолюции о возвращении полномочий РФ в ПАСЕ, заместитель главы российской делегации в ассамблее С. Кисляк заявил, что речь идет о «наборе политических заявлений». По его словам, российская сторона может соглашаться или не соглашаться с этими заявлениями, но готовность работать над предложенной повесткой дня у Москвы есть.

В знак протеста против такого решения украинская делегация решила приостановить работу в ПАСЕ и покинула зал заседаний. Также представители Украины в ПАСЕ обратились к Верховной Раде, требуя срочного рассмотрения вопроса остановки участия Украины в работе организации. Кроме того, члены украинской делегации обратились к Президенту и МИД по поводу определения дальнейшего участия Украины в органах Совета Европы.

Украинская сторона также предпринимала попытки заблокировать работу российской делегации в ПАСЕ, предлагая перенести или отложить рассмотрение поправок к резолюции о приглашении парламентариев из РФ на ассамблею. Кроме того, члены украинской делегации предложили более 200 поправок к тексту резолюции, из-за чего ее рассмотрение затянулось почти на девять часов.

Впоследствии глава украинской делегации В. Арьев заявил, что вопрос о дальнейшем пребывании Украины в ПАСЕ предстоит решать новому составу Верховной Рады, который определится по итогам назначенных на 21 июля парламентских выборов.

Как подчеркнул глава украинского МИД П. Климкин, Совет Европы, приняв решение вернуть в ПАСЕ российскую делегацию, утратил украинское доверие. В связи с этим было принято решение отозвать посла Украины при Совете Европы Д. Кулебу.

Кроме того, национальные делегации семи стран-членов ПАСЕ 26 июня заявили о совместных действиях в ответ на безусловное подтверждение полномочий и возвращение всех прав в ассамблее российской делегации. В частности, сессию ПАСЕ для проведения консультаций со своими парламентами и правительствами о совместных действиях в ассамблее на следующих сессиях покинули члены делегаций Эстонии, Грузии, Латвии, Литвы, Польши и Словакии.

«Безусловно, восстановления прав российской делегации без выполнения ни одной из многочисленных требований ассамблеи противоречит основным ценностям Совета Европы и ее уставу. Этот шаг посылает очень неправильный сигнал стране, которая прибегла к вооруженной агрессии, к отравлениям, не соблюдает права своих граждан и стремится дестабилизировать демократии в Европе, – говорится в документе, подписанном представителями делегаций семи стран. – Мы желаем удачи новоизбранному генеральному секретарю и надеемся, что она найдет способ решения этого беспрецедентного кризиса доверия, который был создан на этой неделе». Как заявила представительница латвийской делегации в ПАСЕ Л. Озола, будущее Совета Европы находится под угрозой в целом, поскольку «Совет Европы теряет доверие людей, которых он защищает» ([URL: https://korrespondent.net/world/4111877-rf-v-pase-sem-stran-obiavyly-demarsh](https://korrespondent.net/world/4111877-rf-v-pase-sem-stran-obiavyly-demarsh)).

Против решения ПАСЕ о возвращении полномочий российской делегации высказался временный поверенный в делах США в Украине У. Тейлор. «Вы знаете, что США не является членом Совета Европы, и вы также знаете, что мы выступали против возвращения России в ПАСЕ и четко выражали свою позицию», – сообщил он. У. Тейлор также подчеркнул, что, по мнению США, Россия не должна включать в состав делегаций, а ЕС и Совет Европы принимать у себя тех россиян, которые находятся в санкционном списке Евросоюза и США.

Некоторые наблюдатели отмечают, что возвращение России в состав ПАСЕ стало итогом реализации государственной политики Германии и Франции, направленной на нормализацию отношений с РФ, в первую очередь по соображениям экономического характера. В течение последних двух лет Россия, относящаяся к числу крупнейших доноров организации, не платила взносы в ПАСЕ. Ее долг, составивший уже около 70 млн евро, создавал серьезную проблему для бюджета ПАСЕ.

Кроме того, отмечают наблюдатели, важным для Германии проектом остается запуск газопровода «Северный поток-2». В развитии экономического сотрудничества с Россией заинтересована и Франция. Премьер-министр Великобритании Т. Мэй подчеркивала ранее, что членство в ПАСЕ является «одним из немногих доступных способов международного сообщества привлечь Россию к ответственности за нарушение ею прав человека».

«Пора лишаться иллюзий и называть вещи своими именами: вчерашнее решение ПАСЕ – это предательство Европой не только Украины, но и себя, и

своих же принципов. Потому что возвращение России в ПАСЕ – это не про демократию, не про права человека и не про ценности. Это решение банально – про деньги. Российские санкции “наказания рублем” оказались сильнее европейских ценностей и пафосных выступлений евроделегатов», – заявил о решении ПАСЕ депутат украинского парламента М. Найем (URL: <https://strana.ua/articles/208074-pochemu-rossiju-vernuli-v-pase-i-kak-reahiruet-ukraina.html>).

«Это первая крупная дипломатическая и информационная победа РФ по линии европейских бюрократических структур и серьезный минус украинской дипломатии. Тут можно поставить минус и Президенту, так как им не была достаточно обговорена позиция в диалоге с Францией и Германией», – комментирует ситуацию политолог О. Постернак.

«Делегация Франции и Германии проголосовали практически полным составом за то, чтобы изменить уставные документы ПАСЕ. Мы сейчас зависли, что дает российскому лобби в Европе действовать по своему усмотрению», – отмечает политический эксперт С. Кушнир (URL: <https://comments.ua/politics/626970-eksperty-o-vozvraschenii-rf-v-pase-ukraina-poluchila-poschecchinu.html>).

В то же время, как отмечает О. Постернак, демарш украинской делегации в ПАСЕ может стать началом затяжного конфликта и ограничить возможности Украины влиять на дальнейшие события.

Эксперты также сходятся во мнении, что поддержка резолюции делегацией Нидерландов на фоне обнаружения новых доказательств причастности России к катастрофе Boeing МН17 имеет под собой экономическое основание и не отразится на намерении привлечь виновных к ответственности. «Голосование – это тренд стран, желающих иметь лучшие или хотя бы улучшенные отношения с РФ, исключительно с точки зрения своих бизнес-интересов», – заключает политолог В. Мокан (URL: <https://comments.ua/politics/626970-eksperty-o-vozvraschenii-rf-v-pase-ukraina-poluchila-poschecchinu.html>).

Как подчеркивают эксперты, исключение России из ПАСЕ ограничивало зону функционирования организации и снижало ее политический вес, и эти соображения оказались более весомыми, чем протест Украины.

«ПАСЕ, Германия и Франция понимают, что если из Совета Европы выйдет Россия или, например, Азербайджан, будут проблемы не только по Европейскому суду по правам человека. Это все риторика, отмазки. Это прежде всего поставит под большой вопрос в целом смысл существования этой организации и ее эффективности. Кроме того, очень важный вопрос – это финансирование, неполученные от России десятки миллионов поставили в очень плохое положение европейскую демократию, которая под давлением финансовой части начали активно искать механизмы возвращения России. В целом, у ПАСЕ не было выбора и она пошла по предсказуемому варианту. А мы, как всегда, не можем воспользоваться конъюнктурой, чтобы выторговать

наши интересы», – комментирует ситуацию политолог Р. Бортник (URL: <https://strana.ua/articles/208074-pochemu-rossiju-vernuli-v-pase-i-kak-reahiruet-ukraina.html>).

По мнению эксперта по международным вопросам А. Каракуца, возвращение России в состав Парламентской ассамблеи Совета Европы – опасный прецедент, который Москва может использовать, чтобы избавиться от европейских санкций, хотя само по себе возвращение российской делегации права голоса в ПАСЕ к отмене санкций не приведет. «Снимать санкции ЕС не будет, потому что они привязаны к Минским договоренностям. Тем не менее, это действительно опасный прецедент: что санкции могут быть отозваны с учетом каких-то юридических резолюций и т. д.», – считает эксперт.

По его мнению, Россия может инициировать выполнение части Минских договоренностей, а затем использовать это для ослабления «санкционного зажима» (URL: <https://www.obozrevatel.com/politics/opasnyij-pretседent-stalo-izvestno-chem-grozit-vozvrashchenie-rossii-v-pase.htm>).

«Причины, по которым члены российской делегации в ПАСЕ пять лет назад были лишены права голоса, не устранены. При этом к ним добавились новые случаи нарушения принципов Совета Европы. Поэтому возвращение российских депутатов в ассамблею может стать ударом, от которого Совет Европы быстро не оправится. Значимость Совета Европы в данный момент и без того уменьшается», – пишет немецкий обозреватель Р. Фезер. По его мнению, «внешняя политика ФРГ, направленная на то, чтобы оставить Россию в Совете Европы, откатилась назад к, как казалось, уже устаревшей модели отношений с Москвой, при которой уступки путают с диалогом. При этом аргументы в пользу того, чтобы Россия сохранила членство в ПАСЕ, действительно есть. Например, это возможность 140 млн россиян обращаться в Европейский суд по правам человека. Однако полагать, что Совет Европы важен российским властям именно как организация по защите прав человека, – недопустимая иллюзия. Ведь для них речь идет лишь о триумфе победы над санкциями, наложенными в связи с агрессией России против Украины» (URL: <https://www.dw.com/ru/faz>).

Эксперт Киевского центра политических исследований и конфликтологии А. Попов считает, что принятие резолюции, позволяющей России вернуться к работе в ПАСЕ, не означает для РФ полной дипломатической победы. «То изменение Регламента, которое предложено вчерашней резолюцией, создает немалые возможности для санкций. В докладе П. де Суттер перечислен подробный перечень, какие права имеют депутаты ПАСЕ: голосовать, выступать, быть представленными в органах. Это, конечно, очень важно. Есть права подавать поправки, инициировать резолюции и ряд других, ликвидация которых существенно ограничит возможности любой делегации. Кроме того, этот проект предполагает, что ПАСЕ должна рассмотреть возможность введения индивидуальных санкций против членов делегации», – отмечает он.

Эксперт напоминает также, что ст. 10 Регламента ПАСЕ сохраняет возможность аннулирования полномочий делегации. «Именно такой санкцией РФ угрожали в 2015 г. Ведь Россию лишали права голоса в ПАСЕ в связи с украинскими событиями дважды: в 2014 г. в апреле, а потом в 2015 г., где произошел этот демарш, потому что в январской резолюции был пункт, что, если Россия не выполняет какие-то условия, ПАСЕ на июньской сессии аннулирует полномочия российской делегации – не рассматривает такую возможность, а именно аннулирует. Чтобы избежать этой ситуации, Россия и отозвала тогда своих депутатов», – отмечает А. Попов.

«Я не верю, что будет развиваться сценарий с угрозой аннулирования полномочий, потому что в апреле принята резолюция, что в том случае, если страна нарушает устав Совета Европы, должен работать механизм “тройки” – этот вопрос должен обсуждаться совместно Комитетом министров, представителями ПАСЕ и генеральным секретарем. То есть как будет работать этот механизм – какие-то регламентные нормы по этому поводу не прописаны, но Комитет министров в той резолюции, в которой, как считается, он создал возможности для возвращения в ПАСЕ России, принятой в мае в Хельсинки, приветствовал это решение, что такой механизм нужно создать в кратчайшие сроки. Поскольку, как я понимаю, в Комитете министров действует принцип консенсуса, т. е. без согласия России там трудно что-то сделать или же попросту невозможно, и ПАСЕ нуждается во взносах, то принятие варианта с аннулированием полномочий я не предполагаю практически реализуемым. Но что будет давление в каких-то других формах, для меня бесспорно», – рассуждает эксперт ([URL: https://ukraina.ru/interview/20190626/1024023071.html](https://ukraina.ru/interview/20190626/1024023071.html)).

Добавим, что министр иностранных дел Украины называл желание европейского истеблишмента договориться с Россией «за спиной» Украины – и за счет ее национальных интересов.

Некоторые СМИ также сообщали, что между странами Запада и Россией еще до того, как в Украине был избран новый Президент, существовали непубличные договоренности, которые предусматривали также освобождение пленных украинских моряков и возвращение Украине захваченных судов. Этот план предполагал возвращение России полномочий в ПАСЕ и допуск мониторинговой миссии Совета Европы на территорию Крыма. Действительно ли такой план существовал и насколько высока вероятность его реализации, может стать ясно уже в ближайшее время.

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Патріарший демарш Філарета. Продовження буде

Конфлікт у новій українській церкві, який став публічним на початку травня, набирає обертів. Колишній предстоятель УПЦ Київського

патріархату Філарет продовжує наполягати на тому, що він досі є патріархом Київського патріархату, а сам патріархат нібито досі існує.

Так, почесний патріарх Філарет 20 червня у Володимирському соборі провів, як він назвав, «помісний собор Української православної церкви Київського патріархату», який скасував рішення архієрейського собору від 15 грудня 2018 р. про саморозпуск і не прийняв Томос про автокефалію, виданий Константинополем (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/filaret-otverg-tomos-obyavil-vosstanovlenii-1561028109.html>. 2019. 20.06). Філарет заявив, що має намір «висвятити» багато нових «єпископів» і перетворити свою структуру з маленької знову у «велику церкву» (URL: <https://spzh.news/ru/news/63005-filaret-na-pomestnom-sobore-upc-kp-my-postavim-mnogo-novyh-arkhijerejev>. 2019. 20.06).

Він розповів, що саме спонукало його скликати «помісний собор» УПЦ КП. «Був Собор київської митрополії в складі Константинопольського патріархату. Але це був Собор не український, а грецький. Доказ – главою його був константинопольський митрополит Еммануїл». Філарет заявив, що на цьому «соборі» створили церкву, залежну від греків, а він завжди ратував за те, щоб в Україні існувала незалежна церква. І саме тому тут необхідне існування свого патріархату. Однак представники Фанара були проти того, щоб Україна мала свій власний незалежний патріархат.

Пояснив Філарет і те, чому погодився на отримання Томосу: «Ми погодилися на таке приниження заради того, щоб отримати Томос. Якби ми знали, що він буде таким, то я б ніколи не погодився. Краще без Томосу, але з великою церквою Київського патріархату. Нас обманули, а ми довірливі».

За словами Філарета, П. Порошенко, з одного боку, доклав багато зусиль для отримання Томосу. Однак йому все одно було, який саме Томос надали Україні. П. Порошенку потрібна була лише підтримка на виборах.

Прокоментував патріарх і розпуск УПЦ КП перед Об'єднавчим собором 15 грудня 2018 р.: «Ніякого Помісного собору тоді не було. Ось зараз – помісний собор, оскільки є представники і єпископату, і духовенства, і мирян, а там був просто збір підписів. Тому не вірте пропаганді, яка заповонила країну і світ. Ми були, є і будемо Київським патріархатом» (URL: <https://spzh.news/ru/news/63005-filaret-na-pomestnom-sobore-upc-kp-my-postavim-mnogo-novyh-arkhijerejev>. 2019. 20.06).

Філарет також видав указ, яким призначив нового предстоятеля Свято-Феодосіївського монастиря. Однак храм належить Православній церкві України та має свого настоятеля – отця Макарія. Суперечка за майно призвела до виклику поліції (URL: https://sensor.net.ua/photo_news/3133574/konflikt_v_kievskom_monastyre_filaret_uvolid_nastoyatelya_ne_yavivshegosya_nakanune_na_sobor_foto. 2019. 21.06).

Треба зазначити, що «відновлений» Філаретом Київський патріархат створює власний синод з п'яти єпископів. «Синод є. У нього входять усі архієреї церкви. П'ятеро», – зазначив Філарет, додавши, що з часом їх кількість зросте до 12.

Він підкреслив, що Українська православна церква Київського патріархату є незалежною, у тому числі від ПЦУ. «Київський патріархат продовжує існувати як УПЦ КП незалежно від Константинополя, від Москви. Усе майно, яке належало Київському патріархату, залишається майном цієї церкви. УПЦ залишається зареєстрованою в органах державної влади як юридична особа. Тому ми продовжуємо існувати», – наголосив Філарет.

На його думку, «так звана ПЦУ» почала рейдерську атаку та захоплює храми УПЦ КП. «Захопили вже Феодосійський чоловічий ставропігійний монастир, Успенську церкву в Києві, планується захоплення Володимирського собору. Думаю, що цими об'єктами не обмежаться, захоплюватимуть Київський патріархат. Тому ми звертаємося до державних органів влади, щоб вони захистили права та свободи віруючих КП», – заявив Філарет.

Він зазначив, що УПЦ звертатиметься до Європейського Союзу, якщо церкву «не захистять в Україні».

Почесний патріарх Філарет також звернувся до міністра внутрішніх справ А. Авакова з проханням захистити віруючих і майно Київського патріархату від «протиправних дій Православної церкви України» (URL: https://censor.net.ua/news/3134073/filaret_sozdal_sinod_kievskogo_patriarhata_ot_etoji_tak_nazyvaemoji_ptsu_my_otmejuvaemysya. 2019. 26.06).

Почесний патріарх заявив і про те, що між П. Порошенком і Вселенським патріархом було підписано угоду, згідно з якою Константинопольський патріархат отримує контроль над рядом монастирів в Україні. «3 листопада 2018 р. Президент Порошенко підписав з патріархом Варфоломієм угоду, згідно з якою в Україні відкриваються ставропігійні місії – екзархати. Ці ставропігійні екзархати підпорядковуються безпосередньо не предстоятелю Української церкви, а Вселенському патріарху. До цих екзархатів включили Андріївську церкву, Флорівський і Корецький монастирі, Манявський скид, Успенський храм у Львові та ще один монастир у Чернігівській області. Ці монастирі повинні підпорядковуватися безпосередньо Вселенському патріарху. Яка ж це автокефалія, коли Вселенський патріарх керуватиме одним з важливих православних монастирів», – зазначив Філарет.

За його словами, угода була таємною, він про документ нічого не знав. При цьому, з посиланням на статтю у виданні «Вести», Філарет повідомив, що ПЦУ до моменту передачі цих храмів і монастирів має сплачувати Вселенському патріархату з кожної парафії щомісячні фінансові внески в розмірі від 4 тис. до 20 тис. дол. Проте згодом він озвучив іншу суму – 28 млн щомісячно, але не уточнив, у якій саме валюті (URL: <https://tsn.ua/politika/filaret-rozkriv-podrobici-pro-tayemnu-ugodu-mizh-poroshenkom-i-patriarhom-varfolomiyem-1367973.html>. 2019. 25.06).

Почесний патріарх також заявив, що п'ятий Президент України П. Порошенко припинив з ним усі відносини після того, як закінчив їздити по

епархіях з Томосом (URL: <https://glavcom.ua/country/society/filaret-poroshenko-ripiniv-zi-mnoyu-vsi-stosunki-601492.html>. 2019. 13.06). На думку Філарета, антиукраїнські сили намагаються знищити УПЦ КП, яка не хоче бути підпорядкована ні Москві, ні Константинополю (URL: <https://tsn.ua/politika/filaret-zvinuvativ-pcu-u-reyderskih-zahoplennyah-hramiv-kiyeva-gotuyetsya-ataka-na-volodimirskiy-sobor-1367958.html>. 2019. 25.06).

Треба нагадати, що ще в травні між почесним патріархом Філаретом і предстоятелем церкви митрополитом Епіфанієм виник конфлікт. Філарет заявив, що Київський патріархат не ліквідовано та допустив відділення УПЦ КП від ПЦУ. За словами Філарета, перед Об'єднавчим собором було досягнуто домовленостей про те, що патріарх керує церковною діяльністю всередині країни, а предстоятель відповідає за зовнішнє представництво ПЦУ. Цих домовленостей предстоятель ПЦУ не дотримувався, зазначив Філарет.

Епіфаній у свою чергу заявив, що про відновлення Київського патріархату неправильно говорити, оскільки це може призвести до ізоляції ПЦУ, позбавлення її Томосу про автокефалію і «всіх досягнень церковної незалежності» (URL: gordonua.com/news/society/filaret-propisal-avakova-zashchitit-upc-kp-ot-pravoslavnoy-cerkvi-ukrainy-1062459.html. 2019. 23.06). 29 травня стало також відомо, що Епіфаній видав указ, згідно з яким документи УПЦ КП, видані після 30 січня 2019 р., визнаються недійсними.

Епіфаній також заявив, що зусилля почесного патріарха Філарета з відновлення Київського патріархату не мають підтримки серед кліру та мирян ПЦУ. За словами митрополита, майже всі архієреї, духовенство та парафіяни підтверджують, що вони хочуть бути у визнаній незалежною автокефальній помісній православній церкві (URL: <https://nv.ua/ukraine/politics/epifaniy-filaret-ne-imeet-prakticheskii-nikakoy-podderzhki-v-pcu-50025629.html>. 2019. 6.06).

Показово, що на Священному синоді ПЦУ 24 червня Православна церква України позбавила почесного патріарха Філарета прав єпархіального архієрея, а все майно колишньої УПЦ КП має залишитися під керівництвом ПЦУ. «Почесний патріарх Філарет залишається у складі єпископату Православної церкви України, проте втратив канонічні права й обов'язки, пов'язані з управлінням єпархією», – ідеться в рішенні ПЦУ. Зазначається, що Філарет може через лист на ім'я предстоятеля ПЦУ Епіфанія звернутися до Синоду щодо його майбутнього стану в православній церкві.

Синод зазначив, що всі парафії та монастирі Києва, які перебували в складі УПЦ Київського патріархату, залишаються в складі ПЦУ, тому що Філарет порушив процедуру реєстрації Київської єпархії, зокрема не подав необхідних документів.

На з'їзді ПЦУ також погодилися, що збори 20 червня під керівництвом Філарета не мали ніяких повноважень на прийняття рішень щодо ліквідованої УПЦ КП.

Синод 24 червня виключив зі складу єпископату ПЦУ преосвященного Іоасафа (Шибасєва), митрополита Білгородського й Обоянського, також преосвященного Петра (Москальова), єпископа Валуйського, вікарія Белгородської єпархії. Таке рішення прийняли через «дії священнослужителів, спрямовані на протистояння в церковному середовищі, опір соборним рішенням та участь у здійсненні рукоположень у чужій єпархії всупереч статуту». Крім того, вирішено, що всі, хто отримає єпископський сан без обрання Синодом ПЦУ, не зможуть у майбутньому стати членами єпископату ПЦУ (URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2019/06/24/7219035>. 2019. 24.06).

У свою чергу почесний патріарх Філарет, коментуючи постанову Синоду про покарання єпископів, які «взяли свячення чужої єпархії» без узгодження ПЦУ, зазначив, що рішення про покарання, які приймає Синод Православної церкви України, не стосуються Української православної церкви Київського патріархату. «Ми є незалежною від них церквою. Наш собор пройшов 20 червня, і ми там заявили, що не належимо до цієї так званої ПЦУ. Тому їхні постанови нас не стосуються. Ні постанови, ні покарання. Ми не реагуємо на ці всі рішення», – зазначив Філарет (URL: <https://gordonua.com/news/society/filaret-o-merah-prinyatyh-sinodom-pcu-protiv-nego-ih-postanovleniya-nas-ne-kasayutsya-1067363.html>. 2019. 26.06).

Треба зазначити, що ці події отримали відповідну реакцію в ЗМІ. Так, експерти приділяють основну увагу таким моментам.

1. Конфлікт Філарета – Епіфанія. У ЗМІ було поширено інформацію про те, що начебто перед Об'єднавчим собором 15 грудня Президент П. Порошенко та ще тоді претендент на митрополичий престол Епіфаній гарантували Філарету, що він втратить владу де-юре, але збереже її де-факто. Проте, як зазначають експерти, дотримання такої позиції, якщо вона справді мала місце, суперечило б не лише духу, а й букві Томосу, де написано, що реальним предстоятелем ПЦУ є Митрополит київський, тобто Епіфаній.

Фахівці також припускають, що з позиції Епіфанія ситуація мала ще один важливий аспект. Він був обраний першим в історії предстоятелем Автокефальної церкви України – стати лише яскравою ширмою для збереження старого стану справ йому не хотілося.

Радник п'ятого Президента України Р. Павленко у своєму коментарі ситуації підкреслив: «Дивно говорити про якісь зобов'язання. Тим більше що світська влада жодним чином не може втручатися у справи всередині церкви. Абсолютно логічно, якщо є предстоятель, то не може інша людина керувати всім. Як тоді до цього предстоятеля ставитимуться інші церкви? На яке тоді визнання можемо сподіватися іншими церквами? Мабуть, це була одна з тих думок, які поселилися в голові Філарета» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30012996.html>).

У свою чергу політолог, директор Інституту соціально-політичного проектування «Діалог» А. Миселюк вважає, що Філарет зробив вигляд начебто готовий змиритися з тим, що не буде першою особою, бо сподівався

таким залишитися. Після того як цього не сталося, він і почав вести свою гру на поновлення (URL: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119. 2019. 12.06).

2. Присутність на «соборі» у Філарета. Помісний собор – найвищий орган управління церквою. Щоб він отримав статус помісного, на ньому мають бути присутні більшість єпархіальних єпископів, по одному священику з кожної єпархії та по одному мирянину. Тобто мають бути представлені всі прошарки церковного життя. У ЗМІ нагадують, що в грудні 2018 р., коли приймалося рішення про ліквідацію УПЦ КП, були присутні близько 40 архієреїв. На «собор» до Філарета 20 червня приїхало всього два, та й ті з однієї єпархії: митрополит Іоасаф, який очолює єпархію в російській Белгородській області, і вікарний єпископ цієї єпархії Петро (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/06/20/7218716>. 2019. 20.06). Тобто, крім Філарета, на рівні архієреїв на «соборі» була представлена лише одна російська єпархія із шести приходів.

Однак на рівні священиків, як переконував Філарет, було представлено «багато областей» і Київ, де єпархію на той час очолював сам Філарет. Решту присутніх на «соборі» становили віряни.

Радник п'ятого Президента України Р. Павленко, коментуючи «собор» Філарета, наголосив: «Є реакція ПЦУ, що зібрання так званого собору суперечить і Статуту ПЦУ, і навіть Статуту колишньої УПЦ (КП), дію якого було зупинено в січні рішенням Мінкультури у зв'язку зі створенням ПЦУ.

Філарет не мав ані канонічного, ані юридичного права зібрати щось, що називається собором. Сам Філарет і двоє владик, які приїхали з Росії, кілька священиків і кілька десятків мирян – це, очевидно, не Помісний собор. Не може таке зібрання скасувати рішення Помісного собору» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30012996.html>).

3. «Собор» Філарета заявив, що все майно, гроші та рахунки колишньої УПЦ КП належать «відновленій» церкві. Також «церква Філарета» претендуватиме на всі монастирі, включно з Михайлівським, де живе та служить митрополит Епіфаній, духовні навчальні заклади тощо.

Окремо згадали закордонні парафії, які Філарет далі вважатиме своїми, а не передасть Константинопольському патріарху, як того вимагає Томос. Щоправда, Філарет обіцяв не розпочинати війну за майно, волюючи почекати, поки його колишні співбрати «одумуються» та повернуться в КП. До речі, Філарет обіцяв бути відкритим до всіх, хто захоче долучитися до його церкви.

У свою чергу один із членів Синоду ПЦУ, колишній близький соратник Філарета, архієпископ Євстратій нагадав, що церкви в Україні не є юридичними особами й не володіють жодним майном. Усі храми та решта ресурсів є власністю конкретних громад. Вони ж, у більшості своїй, уже перейшли до ПЦУ (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/06/20/7218716>. 2019. 20.06).

4. Про можливість розколу Православної церкви України. Експерти вказують на те, що ситуацію з Філаретом можна було б вважати розколом

ПЦУ, якби не такі нюанси: безпосередньо Філарет не визнає, що він і його прихильники були частиною ПЦУ. «Це не розкол. Ми функціонуємо з 1992 р., а ПЦУ – з 2018 р. То хто від кого відколовся?» – переконував Філарет журналістів після свого «собору».

Із цим погоджуються і в ПЦУ, однак з трохи іншою мотивацією. «Розкол – це церква ділиться на базі якихось канонічних речей. А коли маленька група служителів відділяється від церкви, то це не розкол. Це відділення», – заявив архієпископ Євстратій (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/06/20/7218716>. 2019. 20.06).

Проте політолог, директор Інституту соціально-політичного проектування «Діалог» А. Миселюк вважає, що своїми вчинками Філарет сам поставив себе в позицію розкольника, хоча подібний стан речей для нього звичний. За словами політолога, «трагедія для цієї, безумовно, масштабної фігури полягає в тому, що він просто не зміг перейти в інше амплуа. Тому він буде в ролі креатура, який створюватиме нову церковну реальність з новими правилами. Він залишився в старому, звичному для нього амплуа, оскільки перебував у ньому десятки років» (URL: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119. 2019. 12.06).

При цьому деякі експерти впевнені, що відкол від ПЦУ вдарить по міжнародному іміджу України (URL: <https://wz.lviv.ua/news/392151-budnova-tserkva-zi-staroiu-nazvoiu-ekspert-pro-naslidky-soboru-filareta>. 2019. 11.06). Адже Томос давався як засіб подолання розділення православ'я в нашій країні. У свою чергу Філарет зможе надати Московській патріархії додаткові аргументи, як саме протидіяти визнанню ПЦУ. Отже, внутрішня ситуація дещо погіршиться, зважаючи й на те, що з'явиться ще одне церковне утворення.

5. Реакція Константинополя та можливість відкликання Томосу. У ПЦУ переконані, що події в Україні можуть викликати в Константинополя тільки «жаль і прикрість». «Ніяких речей, які би погіршили становище Православної церкви України, з боку Константинополя не буде. Бо коли хтось думає, що може поставити під сумнів дійсність Томосу, можу стверджувати, що документ, який був наданий ПЦУ, не буде відкликано. Православна церква України продемонструвала свою єдність. Жоден український ієрарх у розділенні участі не брав і не бере», – заявив архієпископ Євстратій (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/06/20/7218716>. 2019. 20.06), який, до речі, нещодавно говорив, що поведінка Філарета може бути наслідком «незворотних вікових змін» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/19/7218586>. 2019. 19.06).

Його слова про те, що не буде кардинальних реакцій з боку Константинополя, можуть опосередковано підтвердити й той факт, що перед врученням Томосу у Вселенського патріарха була умова: Філарет не мав очолити новостворювану церкву (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/12/11/7200860>. 2018. 11.12).

Директор Національного інституту стратегічних досліджень Р. Павленко у своєму коментарі також зазначив, що Константинополь не вживатиме жодних заходів, якщо ПЦУ не робитиме різких рухів щодо змісту Томосу чи Статуту церкви (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/05/15/7215131>. 2019. 15.05).

Проте директор департаменту у справах релігій Міністерства культури України А. Юраш звернув увагу на те, що «поступово об'єднуюватимуться й інші релігійні діячі, приходитимуть єпископи з Московського патріархату – і церква зростатиме. А якщо є хай дуже локальне відмежування, ініційоване Філаретом, – це на зовнішню арену, для інших церков може стати свідченням того, що церква є нестабільна. І так цю інформацію подаватимуть ідеологи московської канонічності».

Однак у ситуації є й інша сторона: фігура почесного патріарха Філарета для дуже багатьох релігійних діячів, у тому числі з-за кордону, була неприйнятною. І в цих обставинах свідомий самовідхід Філарета від помісної канонічної церкви насправді «може стати певним сигналом для інших церков, що тут зібрані ті, хто повністю вкладається в помісній церкві в межі того, що вони розуміють під канонічністю. І це навіть може пришвидшити процес визнання», – пояснив А. Юраш (URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/infoden-18-cherwnia-194336.html>. 2019. 18.06).

6. Рейтинги. Водночас експерти вказують на те, що політики та їхні рейтинги від дій і заяв Філарета не постраждають. В умовах парламентської кампанії люди чекають від політиків розв'язання соціально-економічних, а не світоглядних чи духовних проблем. На відміну від президентської кампанії, вважає політолог, голова Центру «Ейдос» В. Таран.

Погоджуються з колегою й А. Миселюк. На його переконання, у пам'яті людей П. Порошенко залишиться як той, хто здобув Томос. Парламент же ж жодним чином не асоціюється з Томосом, тому й на рейтингах політичних партій це не відобразиться. Верховна Рада має сформувати коаліцію, обрати Прем'єра, тобто повинна вирішувати соціально-економічні завдання (URL: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119. 2019. 12.06).

Проте показовим є й те, що Філарет намагається звернути увагу Президента України на нинішні події. Про що свідчить його звернення до В. Зеленського, аби він втрутився у ситуацію (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/06/20/novyna/suspilstvo/filaret-zvernuvsya-zelenskoho-doromohoyu>. 2019. 20.06). Такий крок експерти оцінюють як дуже небезпечний, бо він може спровокувати потрясіння в цій сфері: церковне питання залишається одним з каменів спотикання.

7. Рука Москви. Деякі експерти вважають, що Філарет через своє бажання бути патріархом намагається підірвати довіру до ПЦУ, використовуючи ті темники, які розповсюджувала Москва. Так, релігієзнавець, директор Центру релігійної безпеки Д. Горевий повідомив: «Я робив спеціальні дослідження томосів інших країн. Те, що розкажує Філарет, не перебільшення чи перекручення. Це – відверта брехня. Грецька церква

отримує миро з Константинополя. Це ж записано і в Томосі Польської православної церкви, Чеської, Албанської та Ієрусалимського патріархату. Головна ознака того, чи є церква автокефальною, самостійною, – наявність її в диптиху. ПЦУ в диптиху є», – уточнив Д. Горевий. За його словами, Філарет просто грається такими тонкими церковними матеріями, які не відомі широкому загалу. Тому більшість журналістів, які приходять до нього на прес-конференції, не можуть його спіймати на тому, що він каже неправду (URL:

https://24tv.ua/filaret_ptsu_i_tomos_shho_vidbuvayetsya_v_ukrayinskiy_tserkvi_n1169030. 2019. 20.06).

При цьому заступник голови управління зовнішніх церковних зв'язків ПЦУ архієпископ Євстратій (Зоря) наголосив, що почесний патріарх Філарет піддається впливу російської пропаганди. На своїй сторінці у Facebook він написав: «Прикро спостерігати, як Почесний патріарх Філарет скликає прес-конференцію, зокрема, для того, щоби цитувати брехливу пропаганду з російських інформаційних помиєнь, при чому вже неодноразово спростовану» (URL:

<https://www.facebook.com/jevstr/posts/2247213125326959>).

На думку архієпископа Євстратія, із цього можна зробити два висновки: «Здатність критично оцінювати інформацію та відрізнити правду від брехні значно знизилася. Однак це ще можна зрозуміти (хоча і не виправдати!) з огляду на вік та емоційний стан.

Але друге. Значно молодші люди, які точно знають, що подають йому публікації з кремлівським душком. Ось хто тепер формує його “картину світу”, користуючись віком та емоційним станом Почесного патріарха».

При цьому звертає на себе увагу те, що 15 грудня 2018 р. напередодні Об'єднавчого собору трьох церков було ліквідовано Українську православну церкву Київського патріархату. Це було умовою створення єдиної Православної церкви України, яка 6 січня отримала Томос про автокефалію. З того часу єдиним предстоятелем ПЦУ став близький до Філарета митрополит Епіфаній. Однак скоро стало зрозуміло, що патріарх Філарет, публічно віддаючи владу, сподівався зберегти її у своїх руках. Коли він зрозумів, що йому доведеться бути лише одним з архієреїв новоствореної церкви, він спробував переграти ситуацію. Епіфаній і Філарет не могли одночасно керувати ПЦУ. І Почесний патріарх «знайшов рішення» – відродити Київський патріархат. Однак 20 червня «помісний собор» УПЦ КП, за даними ЗМІ, проігнорувало більшість архієреїв колишнього Київського патріархату, який на Об'єднавчому соборі влився в ПЦУ. І це вже, звичайно, досить показово. При цьому в цій ситуації привертає до себе увагу експертна думка про те, що «процес з об'єднанням та ліквідацією церков, який нашвидкуруч організували заради надання Томосу, створив дивну юридичну колізію» (URL:

https://24tv.ua/filaret_ptsu_i_tomos_shho_vidbuvayetsya_v_ukrayinskiy_tserkvi_n1169030. 2019. 20.06). Вона може означати, що світські закони, на відміну

від церковних, цілком можуть виявитися на боці Філарета. Тому що процес ліквідації провели неналежним чином: Філарет просто не надав належних документів, а ліквідаційних комісій ніхто не скликав. Така ситуація означає, що Філарет цілком може собі дозволити судитися за майно та гроші церкви.

Цікавою виглядає ще одна обставина, на яку звернув увагу сам Філарет. Це ситуація з його анафемою. Почесний патріарх підкреслив: «Добре, якщо Вселенський патріарх зняв з мене анафему у 2018 р. А до 2018 р. я був під анафемою, чи ні? Якщо я був під анафемою, то це означає, що всі ці єпископи недійсні. І Епіфаній не тільки не є митрополитом – він навіть не священик. Якщо Вселенський патріарх зняв з мене анафему у 2018 р., то весь єпископат – недійсний!» (URL: <https://znaj.ua/society/240791-filaret-potoptavsya-po-tomosu-epifaniy-ne-svyashchennik-zhodna-cerkva-ne-viznala>. 2019. 18.06). При цьому ще раніше в ЗМІ повідомляли, що на засіданні Синоду Вселенського патріархату було знято анафему з патріарха УПЦ КП Філарета. Відповідно, і навколо цієї теми можуть розгорнутися нові дискусії (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-45826578>. 2018. 11.10).

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Децентралізація та розвиток міжнародного партнерства

У рамках проведення реформи з децентралізації влади Україна розвиває міжнародне партнерство з країнами Європейського Союзу та міжнародними донорськими організаціями. В Україні, як відомо, стартував другий етап децентралізації – чергові місцеві вибори в 2020 р. мають відбутися на новій територіальній основі. Для цього нам необхідно вирішити ряд важливих завдань – від підготовки необхідних законопроектів до їх прийняття та реалізації. Це означає, що потрібна щоденна злагоджена робота усіх сторін – уряду, парламенту, асоціацій органів місцевого самоврядування, донорської спільноти та міжнародних і вітчизняних експертів.

За словами В. Негоди, першого заступника міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ, існують важливі завдання, без вирішення яких подальше втілення реформи може опинитися під питанням. Зокрема, він наголосив на важливості прийняття законопроектів, які вносять засади адміністративно-територіального устрою України та встановлять суб'єкта, який матиме повноваження приймати рішення щодо визначення територій територіальних громад сіл, селищ, міст.

«Є ряд інших законопроектів. Частина з них давно в парламенті очікують свого розгляду, частина на стадії їх схвалення урядом. Ще ряд проектів законів зараз розробляється. Але без визначення правових засад адмінтерустрою і повноважного суб'єкта, що визначатиме території громад сіл, селищ, міст, рухатися буде складно. Тим більше що в цьому році двічі

проходитимуть загальнодержавні вибори – президентські (уже відбулися. – Прим. авт.), а потім парламентські. Для реформи це є турбулентною зоною, але пристебнімо ремені безпеки і рухаймося вперед», – зазначив В. Негода.

Представники міжнародної спільноти такі завдання назвали амбіційними. Водночас вони одностайно висловили готовність і надалі спільно втілювати децентралізацію в Україні та підтримали відповідний план дій. Вони також наголошують на необхідності продовження тісної співпраці з парламентом, від рішень якого залежить прийняття законів – основи реформи.

У процесі розроблення «децентралізаційних» пакетів законодавчих актів Україна плідно співпрацює з ЄС. Представники Ради Європи готові увійти до робочої групи з розроблення проектів законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації». Також, якщо народні депутати приймуть законопроект «Про засади адміністративно-територіального устрою України» (реєстр. № 8051) за основу, європейські експерти допомагатимуть готувати його до другого читання. Рада Європи готова ділитися європейським досвідом створення законодавчої бази, необхідної для розвитку та зміцнення місцевого самоврядування.

Польща активно демонструє зацікавленість у співпраці з Україною для реалізації важливих спільних проектів у рамках реформи. За словами Повноважного Посла Республіки Польща в Україні Б. Ціхоцькі, Польща послідовна в підтримці якісних перетворень в Україні, реалізації ключової реформи – реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Окрема увага приділяється реалізації Концепції розвитку гірських територій українських Карпат і проекту «Підвищення конкурентоспроможності українських регіонів та розвиток українсько-польського економічного співробітництва». Місія проекту полягає в підтримці України під час процесу розбудови самоврядної та демократичної держави. Важливим пунктом співпраці сторони називають втілення Декларації про наміри щодо створення нової макрорегіональної стратегії ЄС для розвитку Карпатського регіону України, Польщі, Угорщини та Словаччини. Документ було підписано восени минулого року.

Робоча група працює над такими питаннями:

- синхронний розвиток прикордонної інфраструктури Польщі та України, зокрема розроблення Концепції просторового розвитку територій, розташованих уздовж державного кордону, а відтак і відповідної планувальної документації;

- розбудова Карпатського регіону, який може стати моделлю підтримки розвитку окремих територій;

- сприяння впровадженню політики регіонального розвитку та стимулювання економічного співробітництва між Республікою Польща та Україною в контексті реалізації завдань Державної стратегії регіонального

розвитку на період до 2020 року та Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року.

Очікується, що такі кроки сприятимуть розвитку бізнесу, туризму, культури, залученню інвестиційних ресурсів.

Питаннями модернізації існуючих пунктів пропуску через державний кордон та можливості будівництва нових пунктів займається українсько-польська Міжурядова Координаційна Рада з питань міжрегіонального співробітництва. Зокрема, рада розглядає плани реалізації проекту модернізації інфраструктури в пункті пропуску «Краківець – Корчова» та створення тимчасової інфраструктури в його рамках на період будівництва ділянки для оформлення легкового автотранспорту та автобусів на відрізьку дороги М10/А4. Для української сторони важливо вирішити питання створення тимчасової ділянки дороги від точки стику доріг М10/А4 вздовж лінії кордону до діючої частини пункту пропуску (на українському боці кордону) для проїзду тільки легкового автотранспорту. За словами першого заступника міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України В. Негоди, підготовчі роботи зі створення тимчасової інфраструктури вже розпочато. «Бачимо необхідність розмежування легкового і вантажного напрямків в автомобільному пункті пропуску “Краківець – Корчова”. Рада рекомендує пришвидшити з української сторони виконання робіт, пов’язаних із влаштуванням ділянки для легкового автотранспорту та автобусів на відрізьку дороги М10/А4. Такі ж рекомендації і щодо модернізації української частини пункту пропуску “Устилуг – Зосін”», – зазначив вр

наголошує на необхідності пришвидшити початок будівництва пункту пропуску «Нижанковичі – Мальховичі» та завершити процес нормативного врегулювання запровадження в ньому пішохідного руху. За словами заступника міністра внутрішніх справ та адміністрації Республіки Польща Р. Щенх, сторони докладають зусиль для будівництва нових пунктів пропуску «Лопушанка – Міхновець» та «Адамчуки – Збереже».

Також для обох сторін важливо співпрацювати в реалізації розвитку мережі залізничних сполучень через українсько-польський державний кордон та в найближчій перспективі започаткувати залізничне сполучення «Хирів – Загуж», «Нижанковичі – Перемишль».

Міжурядова координаційна рада приділяє також увагу питанням транскордонного співробітництва, просторового планування, рятування та захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій, запобігання та протидії правопорушень під час перетинання українсько-польського кордону. Мова йде про виконання Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна-2014–2020. Досягнуті в попередні роки домовленості між Україною та Республікою Польща щодо підготовки проекту «Розроблення інтегрованої стратегії просторового розвитку території уздовж державного кордону України та Польщі» набирають конкретніших обрисів.

Першим етапом виконання робіт визначено розроблення Концепції просторового розвитку територій, розташованих уздовж державного кордону

України та Республіки Польща. Польська сторона взяла на себе зобов'язання щодо вирішення фінансових питань реалізації проекту «Концепції просторового розвитку території уздовж державного кордону України та Польщі».

З огляду на це, В. Негода нагадав, що тривалий час прикордонні райони України в переважній більшості занепадали. За часів СРСР їхній розвиток стримувала політика «залізної завіси» – в прикордонні не розміщувалися крупні промислові підприємства, вигоди транзитного положення цих районів штучно стримувались. Це призводило до відтоку населення, тож прикордонний регіон перетворився на депресивний. З часу відновлення незалежності України, за його словами, ситуація змінилася. Однак наразі відсутня цілеспрямована державна політика щодо просторового планування прикордонних районів у поєднанні з просторовим розвитком Європейського Союзу. Вхідження Республіки Польща до ЄС створює нові виклики для подальшого розвитку прикордонних районів України – неконтрольована трудова міграція, ускладнення регулювання проблем транспортних потоків та ін.

Він наголосив, що розв'язання проблеми полягає в координації дій між Україною й Польщею на державному та регіональному рівнях через розроблення та схвалення інтегрованої стратегії просторового розвитку територій уздовж державного кордону України та Польщі. Україна вже приступила до підготовки проекту цього документа, який виконує Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромiсто» ім. Ю. Білоконя.

Директор інституту «Діпромiсто» І. Шпилевський підкреслив, що серед інших, названа стратегія має запропонувати вирішення таких питань, як обґрунтування розміщення на території прикордонного регіону нових індустриальних парків, технопарків, логістичних центрів та ін. Документ також має обґрунтувати розвиток туризму та рекреації й визначити ключові заходи з охорони навколишнього середовища. Ключовим аспектом розвитку прикордонного регіону І. Шпилевський назвав формування його планувальної структури. В її основу буде покладено міжнародні транспортні коридори Критський № 3, Критський № 5, Балтійсько-Чорноморський, ViaCarpathia, меридіальний автомобільний коридор та транзитний залізничний з європейською колією з Польщі в Румунію.

За його словами, підготовці якісної стратегії сприятиме розроблення спільної концепції просторового розвитку територій уздовж державного кордону України та Польщі. Він поінформував, що в найближчі два місяці у Львові планується засідання українсько-польської комісії з просторового планування й припустив, що саме тоді й відбудеться старт робіт з підготовки концепції.

Для України важливою є також співпраця з країнами Дунайського регіону. Зокрема, уряд затвердив План заходів з виконання Угоди про фінансування Дунайської транснаціональної програми. За словами міністра

регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубка, українська сторона очікує на реалізацію не менше 20 спільних з ЄС проектів, відібраних на конкурсній основі в рамках Стратегії ЄС для Дунайського регіону. Це дасть змогу активно розвивати громади Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Одеської областей.

За його словами, передбачається чотири напрями проектів:

1. Інноваційність та соціальна відповідальність.
2. Навколишнє середовище та культурна відповідальність.
3. Покращення інфраструктурних зв'язків та енергоефективність.
4. Ефективне урядування в Дунайському регіоні.

«Реалізація проектів зміцнить міжрегіональне та транскордонне співробітництво й партнерство в сферах розвитку транспортної інфраструктури, енергетики, підприємництва, комунікаційних мереж, культури, освіти, туризму, охорони здоров'я тощо», – зазначив Г. Зубко.

Як відомо, раніше Україна ратифікувала Угоду про фінансування Дунайської транснаціональної програми. Парламент прийняв відповідний закон № 0196. Це дало змогу отримати фінансування та здійснювати спільні з ЄС проекти в рамках Стратегії ЄС для Дунайського регіону. Угода про фінансування Дунайської транснаціональної програми підписана Україною в грудні 2017 р. Програма є одним з фінансових інструментів Європейського Союзу з реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону, участь у якій відкриває українським партнерам можливість отримати фінансування в розмірі 5 млн євро та впроваджувати спільні проекти разом з партнерами з європейських країн Дунайського регіону.

Міжнародна співпраця також розвивається й на регіональному рівні. Зокрема, Радомишль Житомирської області та словенська Велене підписали Лист про наміри щодо співпраці. Дві громади домовились розпочати співробітництво в сферах енергоефективності, розвитку відновлюваної енергетики та інших напрямках місцевого розвитку, які становлять взаємний інтерес. Для реалізації домовленостей громади здійснюватимуть обмін інформацією, яка може бути цікавою для сторін та сприятиме співпраці між муніципалітетами, визначатимуть потенційні проекти, які можуть бути реалізовані в рамках майбутньої співпраці та укладення Меморандуму про взаєморозуміння. Також громади сприятимуть поширенню інформації про спільні заходи та проекти.

«Це буде перший крок до співпраці та розвитку наших громад. Ми зацікавлені в запровадженні енергоефективних проектів і будемо переймати досвід муніципалітету Велене. Готові ділитись своїми напрацюваннями», – наголосив В. Тетерський, радомишльський міський голова.

Заступник голови муніципалітету П. Дермол, який підписав лист про наміри, переконаний, що співпраця з українськими громадами принесе місту нові проекти та розуміння України.

Підписання цього документа відбулося в рамках міжнародного навчального візиту, організованого проектом «Енергоефективність у

громадах II», який впроваджується компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за дорученням Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) та Програмою «U-LEAD з Європою».

Українські громади активно розвивають міжнародне співробітництво в рамках реалізації грантових програм. Історія партнерства Програми агентства США з міжнародного розвитку «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) та Тереховлянської ОТГ Тернопільської області, тривалістю у два роки, що продовжується і сьогодні, – яскравий приклад партнерства, в якому кожна із сторін чітко реалізовує заплановані цілі та завдання. «Три кити» такої співпраці: навчання, спільні заходи, проекти – ось основа взаємодії та швидких результатів.

Одне з важливих завдань, яке ставить Програма DOBRE спільно із своїми зарубіжними та місцевими партнерськими організаціями – запровадити та розвинути систему навчань для працівників органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рівнів, представників бізнесу та малого підприємництва, активних жителів та ініціативної молоді. Так за два роки співпраці в Тереховлянській ОТГ проведено близько 20 навчально-тренінгових кампаній у сфері правової освіти, реалізації реформи децентралізації, сучасних інструментів залучення жителів до прийняття рішень, гендерного бюджетування та складання гендерно-орієнтованих програм, фінансової грамотності та формування прозорих бюджетів громади, вивчення антикорупційних механізмів тощо.

У перші місяці спільної роботи наголос було зроблено на розвиток та підтримку вже існуючих та допомогу при утворенні нових громадських організацій, які теж отримали шанс стати партнерами Міжнародної програми та бути активно долученими до процесів розвитку громади. Приміром, у Тереховлянській ОТГ активно запрацювала ГО «Спільнота активних мешканців» («САМ»). Спільно з представниками Західноукраїнського ресурсного центру ГО «САМ» за короткий період організували чотири інтеграційні зустрічі із жителями громади: у формі сімейного пікніка з написанням рецептів-ідей для ОТГ; прес-брифінгу з нагоди Дня місцевого самоврядування; інтерв'ю із населенням у форматі «відкритого медіа-простору», а також цікаво проведений час із молоддю за настільною грою «Творець громади».

За інформаційно-технічної підтримки партнерів DOBRE на офіційному сайті Тереховлянської громади запрацювали дві додаткових платформи: система електронних петицій, а також платформа «Громадський бюджет». Саме завдяки громадському бюджету цього року буде реалізовано п'ять проектів-переможців, поданих мешканцями до участі в конкурсі, на загальну суму 300 тис. грн.

Експертна підтримка партнерів програми проявляється і в розробці стратегічного плану розвитку громади, плану місцевого економічного розвитку, плану покращення послуг. Щодо останнього, то Тереховлянською

громадою обрано сферу поводження з ТПВ (твердими побутовими відходами), створено експертну команду, яка наразі напрацьовує механізми покращення якості надання цих послуг та вже з квітня готується до впровадження відповідний проект з придбання контейнерів для сільських населених пунктів громади.

Серед інших можливостей, якими уже скористалися в Теробовлянській ОТГ, – навчання за межами своєї громади: академії лідерства, навчальні тури, тренінги для депутатів ОТГ, молодіжні хакатони, конференції, форуми та багато іншого. Усі ці заходи сприяють комунікації між громадами та створенню єдиного простору реформи децентралізації з чіткими проблемами та різнобічними практиками їх вирішення.

За підтримки програми DOBRE втілено ряд цікавих проектів та задумів. Приміром, відкрите анкетування серед мешканців на тему задоволеності послугами, що надаються в громаді (за інформаційної та ресурсної підтримки Фондації підтримки розвитку місцевої демократії (Республіка Польща). Висновки лягли в основу аналітичної записки, що стала підставою наступних стратегічних документів з розвитку громади.

Організовано та проведено серію молодіжних таборів у селах громади за участю депутатів Молодіжної ради. Мета заходів – урізноманітнити дозвілля сільської молоді та залучити найактивніших до волонтерського корпусу Молодіжної ради. Розроблено та виготовлено ряд рекламної друкованої продукції: туристичні карти громади, інфографічні брошури, різноманітну маркувальну продукцію, футболки.

У вересні минулого року проведено перший туристичний воркшоп на базі громади. Підсумком заходу стало підписання меморандуму про утворення, єдиного поки що у громаді, туристичного кластеру.

Спільно реалізовані проекти, спільний ресурс – спільна відповідальність за сталість та результативність втіленої ідеї – саме за такою формулою відбувається робота Теробовлянської громади та фахівців із DOBRE в сфері проектної діяльності. За такий короткий час втілено сім та в розробці ще два проекти в сфері стратегічного планування та місцевого економічного розвитку.

Перший «Молодіжний проект» втілено в рамках «швидких грантів». Він передбачав розбудову вело-інфраструктури міського парку Теробовлі та придбання двадцяти велосипедів із комплектами захисного спорядження для навчання та залучення молоді до велоспорту. Сьогодні Теробовлянський туристично-інформаційний центр використовує цей ресурс для популяризації велоеккурсій. Ними уже напрацьована мережа веломаршрутів, проводиться маркування та створення онлайн-карт для любителів велосипедних мандрівок. Сума проекту становить 346 749 грн.

Ще один проект – відкриття сучасної комп'ютерної школи на базі приміщень колишньої станції юних техніків. Усі ремонтні роботи, встановлення нової системи опалення та придбання меблів реалізовано коштом громади. Сучасне технічне оснащення (ноутбуки, планшети,

мультимедійний комплект тощо) виконано за кошти партнера – Програми DOBRE. Вартість такого проекту – 544 612 тис. грн.

Проект року – це «Переформатування Теробовлянського музею-майстерні через влаштування сучасних експозицій, творчих майстерень, мистецько-туристичного майданчика в дворі музею». Проект тривалістю у два роки наразі перебуває в процесі втілення. Його вартість – 2 млн 2 тис. 235 грн. Відкриття оновленого музею-майстерні очікується наприкінці поточного року.

З ініціативи DOBRE в 2017 р. одним із перших було реалізовано проект по облаштування приміщень для зібрань жителів громади, відкрився ще один модернізований зал засідань Теробовлянської ОТГ на базі приміщення старостату села Могильниця. Загальна вартість проекту – 328 тис. грн (219 тис. грн – кошти програми, 288 тис. грн – кошти з міського бюджету).

Проект промо-відео про Теробовлянську об'єднану територіальну громаду втілений спільними зусиллями Українського кризового медіа-центру та продакшн студією DocNoteFilms в рамках проекту програми DOBRE. Відео активно набуває переглядів у соціальних мережах та ютуб-каналах, його транслюють центральні телеканали України, а віднедавна його можна побачити й у потягах Інтерсіті.

Два міні-проекти в 2018 р. реалізовано з ініціативи громадської організації «САМ» та Теробовлянського музею-майстерні: придбання мобільного сценічного майданчику для проведення заходів на відкритому просторі в селах громади та створення настільної пізнавально-розвивальної гри «Творець громади» за принципом всесвітньо відомої гри «Монополія», аналогів якої поки що немає в Україні. Програмою DOBRE на ці проекти виділено 130 та 22 тис. грн відповідно.

На стадії втілення ще кілька важливих спільних проектів, зокрема проект «Удосконалення надання послуг поводження з твердими побутовими відходами на території Теробовлянської ОТГ (придбання контейнерів) – на суму близько 3 млн грн.

Крім грантової програми DOBRE з українськими ОТГ, працюють також CANactions School, WNISEF та інші міжнародні грантові організації. CANactions School та WNISEF приймають заявки на участь ОТГ у різних конкурсах. Останній конкурс стосувався малих грантів DREA Mactions 3.0. Конкурс є відкритим та направлений на підтримку проектів перетворень територій об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Конкурсна заявка повинна відповідати одній із шести тем: місцева екологія; місцева економіка; партисипація; культурна спадщина; урбаністика; місцева інфраструктура.

Участь у конкурсі можуть брати зареєстровані на території об'єднаних територіальних громад України: юридичні особи (у тому числі ФОП); громадські організації; комунальні підприємства.

Конкурс передбачає надання грантів у розмірі до 100 тис. грн кожному з п'яти переможців. Обов'язковою умовою формування бюджету конкурсної заявки є співфінансування, яке повинно складати щонайменше 30 % від

загального бюджету. Розмір грантової заявки розраховується за формулою: загальний бюджет – співфінансування. Джерело співфінансування значення не має.

Переможці отримають:

- фінансування в межах визначеного бюджету;
- консультативну підтримку міжнародних кваліфікованих менторів-наставників, обраних відповідно до специфіки кожного проекту-переможця індивідуально;
- висвітлення проекту на всіх етапах реалізації організаторами та медіа-партнерами організаторів;
- можливість проведення публічних заходів для обміну досвідом реалізації проектів за підтримки організаторів;
- розширення персональної мережі професійних контактів.

Презентація результатів конкурсу відбудеться в листопаді 2019 р.

Таким чином, у рамках проведення реформи з децентралізації влади Україна розвиває міжнародне партнерство як на загальнодержавному рівні, так і на регіональному – між українськими громадами і громадами країн ЄС (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmi.gov.ua/ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Житомирський центр розвитку місцевого самоврядування (<http://lgdc.org.ua/branch/6>); Тернопільська обласна рада (<http://te-rada.org>); DREAMactions 3.0. (<http://dreamactions.info>).*

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Новітні геополітичні та гео економічні виклики і їхній імовірний вплив на перспективи розвитку української економіки

(Закінчення, початок у № 12)

Економіко-політичні наслідки формування нового складу Європейського парламенту

Треба підкреслити, що наприкінці травня у європейських країнах відбулися досить важливі для України події – вибори до Європейського парламенту, що є законодавчим органом ЄС. Хоча, на перший погляд, ця подія не впливає на розвиток української економіки, однак ця думка є хибною. Інша справа, що такий вплив має не безпосередній, а складний опосередкований характер. Але це зовсім не применшує його значення. Для кращого усвідомлення механізмів імовірного впливу діяльності Європейського парламенту (далі – ЄП) на розвиток української економіки звернемося до роз'яснень кореспондента відомого німецького видання Deutsche Welle, який наголосив, що «зовнішню політику Євросоюзу визначає

Рада ЄС, тобто представники урядів усіх держав об'єднання. Утім помилковим було б вважати, що Європарламент відіграє лише незначну роль у відносинах між ЄС та Україною».

Кореспондент Deutsche Welle наголошує, що «найбільш видимий результат роботи євродепутатів – це резолюції. Обов'язкової сили вони не мають. Проте оскільки їх ухвалюють на пленарному засіданні більшістю голосів, то вони відображають політичну позицію всього Європарламенту, який є єдиним органом, обраним громадянами Євросоюзу безпосередньо. І ця позиція Європарламенту є стабільно набагато жорсткішою у своїй критиці дій Кремля порівняно з офіційною позицією ЄС.

Європарламент позбавлений права законодавчої ініціативи. Це повноваження перебуває в руках Єврокомісії. Однак її пропозиції стають законами лише після їх затвердження спільно Радою ЄС і ЄП. Важливо, що обидва ці органи можуть вносити поправки. І саме тут євродепутати мають найбільший вплив. На практиці це було видно під час ухвалення змін до Газової директиви ЄС з метою поширення її дії на газопроводи з третіх країн, такі як «Північний потік-2». У процесі фінальних переговорів з Радою ЄС і Єврокомісією Європарламенту вдалося запровадити більш жорсткі вимоги до таких газогонів.

Не менший вплив ЄП і у фінансовій сфері, адже його згода є необхідною для бюджетних видатків ЄС. Останнім прикладом є четверта програма макрофінансової допомоги для України обсягом в 1 млрд євро, затверджена минулого літа. Нині ж у ЄС обговорюють бюджетні плани на 2021–2027 рр. Затверджувати конкретні цифри, зокрема й на допомогу Україні, буде також Європарламент. І від співвідношення політичних сил і конкретних євродепутатів може залежати, скільки коштів якій країні та на що буде виділено» (URL: <https://www.dw.com>).

Ще одним з важливих питань для України, на яке можуть впливати рішення нового складу Європарламенту, є реакція на гібридну війну Росії проти України, яка, до речі, має вагому економічну складову. Це, зокрема, стосується міжнародних санкцій проти Росії та протидії незаконному експорту товарів з окупованих Росією територій українського Донбасу. Адже, як зазначає кореспондент «Дзеркала тижня», захоплені бойовиками підприємства з ОРДЛО експортують свою продукцію «не лише до РФ, а й до Туреччини та Італії, наприклад, звісно, не без російської допомоги, бо інакше сертифікації, необхідної для міжнародної торгівлі, ці товари отримати не могли» (Самаєва Ю. Блокадна гра із нульовою сумою. *Дзеркало тижня*. 2019. № 22–23. С. 2).

Також треба брати до уваги, що депутати ЄП за поданням Європейської ради, тобто глав держав та урядів країн Європейського Союзу, призначають голову Єврокомісії, до функцій якої належить пропозиція нових законів і контроль за виконанням законів та дотриманням угод у країнах, які є членами ЄС.

Таким чином, рішення Європейського парламенту, які залежать від його складу, найбільшою мірою впливають на такі сфери економіки України, як зовнішня торгівля, міжнародні інвестиції та фінанси, а також міжнародні відносини і євроінтеграційні прагнення України загалом. Саме тому для нашої держави особливої актуальності набуло питання нового складу Європейського парламенту, що сформувався в результаті останніх виборів. Тим більше що напередодні цієї події в інформаційному просторі були поширено очікування, згідно з якими більшість місць у цьому органі ЄС могли отримати популісти й так звані євроскептики. Це саме ті категорії політиків, які недружно налаштовані до України.

Однак цього не сталося. Як наголосив виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» О. Сушко, «вибори Європарламенту-2019 не спричинили того драматичного зламу, який прогнозували віщуні впродовж останніх кількох років. Політичні сили, що виступають за розвиток європейського інтеграційного проекту, а не за його згортання, отримали більшість, однак конфігурація цієї більшості буде складнішою, ніж у попередні десятиліття, коли вона складалася лише з двох великих партійних груп. Наразі ще незрозуміло, чи можна вважати, що рух європейського маятника в бік розбалансування вичерпався чи лише загальмувався, але очевидно, що у Європі пробудилися потужні суспільні й політичні сили, які незгодні з очікуваним занепадом Європи як політичного проекту.

«"Нормалізація" європейської політичної сцени та зупинка антиєвропейського маятника насамперед зумовлені тим, що на цей час подолано дві основні кризи, які живили цю кризу: економічну рецесію та міграційну "навалу" 2015–2016 рр. І хоча ніхто не може гарантувати неповернення таких криз, однак на сьогодні їхня значущість істотно знизилася скрізь, за винятком тих країн, де правлячі еліти цілеспрямовано формують і підтримують у суспільстві страх перед мігрантами (конкретно в Італії та Угорщині)» (Сушко О. «Європейський Союз – це важливо». *Дзеркало тижня*. 2019. № 20. С. 1, 4).

У цьому контексті варто згадати, що заступник міністра закордонних справ Італії М. Ді Стефано заявив, що його країна готова приєднатися до зусиль Франції та Німеччини в нормандському форматі. При цьому він підкреслив, що Італія також виступає за зняття санкцій з Росії. За його словами, зняття обмежувальних заходів з країни-агресора закріплено в програмі уряду Італії, який прийшов до влади у 2018 р. Щоправда, до цього повинні бути виконані Мінські домовленості (URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/politics/2019-06-06/k-peregovorom-po-donbassu-mojet-prisoediniti-sya-strana-podderziva-yuschaya-rossiyu/165045>).

Але, враховуючи реальні, а не лише задекларовані дії італійської сторони, включаючи фактичний імпорт деяких товарів з ОРДЛО, треба з великою пересторогою ставитися до таких пропозицій. Адже включення італійських симпатиків Росії до нормандського формату може негативно позначитися на можливостях відстоювати свої інтереси на Мінських

переговорах і певним чином негативно позначитися на економічних процесах в Україні, включаючи виконання державного та місцевих бюджетів. Останнього не можна виключати, якщо Україні в (гіпотетично) оновленому нормандському форматі будуть нав'язані якісь фінансово-економічні зобов'язання щодо ОРДЛО без одночасних належних компенсацій.

Водночас не варто очікувати, що згадуване вище оновлення складу Європарламенту саме по собі є достатнім для, так би мовити, безхмарного розвитку відносин з країнами ЄС. На підтвердження цієї тези згадаємо, що з критикою механізмів нарощування експорту курятини до країн ЄС українським агрохолдингом «Миронівський хлібопродукт» (далі – МХП) виступили євродепутати від Німеччини та Польщі, а також міністр сталого розвитку Австрії Е. Кестінгер. Утім, з юридичної точки зору, МХП не порушував норм права ЄС, а лише скористався їх деякою неузгодженістю. Тим не менше Єврокомісія ініціювала переговори з українською стороною щодо внесення змін до параметрів тарифних квот, які регулюють торгівлю м'ясом птиці. І, за інформацією деяких ЗМІ, сторони досягли домовленості, що надалі на імпорт м'яса птиці з України до ЄС можуть запровадити загальні квоти, тоді як раніше на дві товарні категорії м'яса птиці поки не було жодних обмежень. Щоправда, при цьому збільшиться загальна квота на експорт м'яса птиці (Детальніше див. матеріал СІАЗ в «Україна: події, факти, коментарі». 2019. № 10). Однак зазначену угоду про зміну умов торгівлі, вигідність якої для України викликає певні запитання, ще мають ратифікувати Верховна Рада і Європейський парламент.

Отже, проведений вище аналіз дає підстави вважати, що власне професійна діяльність нового складу ЄП не створюватиме якихось помітних перешкод для розвитку української економіки. Це стосується насамперед зовнішньої торгівлі та міжнародних фінансових відносин України. Щоправда, усе це аж ніяк не заперечує необхідності подальшого вдосконалення механізмів зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств і відповідних органів державної влади та управління України. Наприклад, і надалі вимагатимуть особливої уваги з боку української сторони питання експорту товарів та послуг до ЄС, продовження санкцій ЄС проти Росії й міжнародні відносини у сфері транспортування газу. Тим більше що негативно налаштованих до України євродепутатів теж чимало.

Міжнародні відносини в торгівлі газом і його транспортуванні

До категорії міжнародних подій, що безпосередньо впливатимуть на розвиток української економіки та соціально-політичної ситуації в Україні, безумовно, належить будівництво Росією магістральних газопроводів «Турецький потік» і «Північний потік-2». Причому аналіз міжнародної політики Росії в газовій сфері свідчить, що для неї будівництво означених газопроводів є не економічними, а насамперед стратегічними геополітичними проектами. Тобто для російського керівництва завершення будівництва та введення в експлуатацію «Турецького потоку» та «Північного

поток-2» є питанням збереження чи навіть зміцнення геополітичних позицій російської держави, її міжнародної спроможності, насамперед у Європі, на Близькому Сході та на пострадянському просторі. Тому Росія прагнути завершити реалізацію цих газотранспортних проектів, не звертаючи особливої уваги на вірогідне зниження їхньої економічної ефективності через останні рішення Європейського Союзу та санкції США. Насамперед це стосується «Північного потоку-2».

Звичайно, це не означає, що економічні аспекти будівництва «Північного потоку-2» та «Турецького потоку» Росія ігноруватиме взагалі. І хоча питання термінів окупності та й у цілому економічної ефективності цих магістральних газопроводів для російської економіки загалом підпорядковані геополітичним цілям Росії, однак повністю ігнорувати економічні й міжнародно-правові аспекти їх будівництва та подальшої експлуатації російська сторона не зможе. Це відкриває для України певне вікно можливостей, яке ми й спробуємо проаналізувати.

Те, що із введенням в експлуатацію «Північного потоку-2» та «Турецького потоку» обсяги транзиту російського газу через газотранспортну систему (ГТС) України можуть сильно скоротитися, нині цілком очевидно. Хоча в оцінках термінів і, особливо, масштабів таких змін існують істотні розбіжності.

Починаючи будівництво магістральних газопроводів «Турецький потік» і «Північний потік-2», Росія планувала завершити його до кінця 2019 р. з тим, щоб одразу після завершення терміну дії чинного контракту з Україною на транспортування російського газу до Європи мати можливість відмовитися від транзиту свого газу територією нашої держави. Але, судячи з повідомлень ЗМІ, у повному обсязі реалізувати ці свої плани Росія не зможе.

Щоправда, представник консорціуму «Турецький потік» А. Есен у середині травня заявила, що до кінця поточного року газопровід почне функціонувати. При цьому вона перелічила роботи, які виконуються для реалізації цього проекту. Зокрема, А. Есен повідомила, що вже «завершено понад 70 % робіт у рамках будівництва приймального терміналу в селищі Кийкей, яке вважається останнім етапом реалізації проекту». Тому, на її думку, трубопровід буде своєчасно здано в експлуатацію ([URL: https://biz.nv.ua/ukr/markets/tureckiy-potik-pochne-pracyuvati-do-kincy-a-roku-50020958.html?prefer_lang=ukr](https://biz.nv.ua/ukr/markets/tureckiy-potik-pochne-pracyuvati-do-kincy-a-roku-50020958.html?prefer_lang=ukr)). Раніше повідомлялося, що морська ділянка «Турецького потоку» була приєднана до його ділянки на суходолі в Росії та до прийомного терміналу в Туреччині. Нагадаємо, що, згідно з проектом, газопровід «Турецький потік», який прокладається через Чорне море в обхід України, повинен складатися з двох гілок «Турецького потоку» потужністю транспортування 15,75 млрд куб. м газу на рік кожна. Перша з них призначена для постачання російського газу на турецький ринок, а друга – для постачання газу до країн Південно-Східної та Центральної Європи.

Однак у ЗМІ на цю тему подається також й інша інформація. Так, за інформацією сайту «Новое время» з посиланням на джерела, близькі до

будівельних компаній, «болгарський газотранспортний оператор Bulgartransgaz працює над 474-кілометровою ділянкою від Туреччини до Сербії. У Сербії “дочка” “Газпрому” Gastrans зайнята продовженням маршруту до Угорщини під назвою New Transmission Gas Pipeline (NTGP). Джерело, близьке до NTGP, повідомило, що сербська й болгарська ділянки будуть готові не раніше ніж наприкінці 2020 р. і, відповідно, зможуть запрацювати в січні 2021 р.» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/u-hazpromu-vmikli-trudnoshchi-z-prodovzhennjam-turetskoho-potoku-v-jevropu-2510205.html>).

Міністр закордонних справ Угорщини П. Сійярто в інтерв'ю російському виданню «Коммерсантъ» у вересні 2018 р. висловив думку, що російський газ до країн Південно-Східної та Центральної Європи через газопровід «Турецький потік» не зможе поставлятися раніше ніж у 2022 р. Причина – темпи будівництва відповідної газотранспортної інфраструктури в цьому регіоні Європи. За його словами, на сьогодні Угорщина готується здійснити національну програму розвитку газотранспортної системи, яка разом з аналогічними програмами в Болгарії та Сербії дасть змогу постачати газ «Турецького потоку» в «Угорщину й далі».

Таким чином, з двох гілок газопроводу «Турецький потік» на початок 2020 р. може працювати лише одна, яка постачатиме газ безпосередньо до Туреччини. З урахуванням же ж поставок російського газу до цієї країни, які можуть здійснюватися або вже здійснюються ще раніше збудованим магістральним газопроводом «Блакитний потік», дійсно можна очікувати, що до турецьких споживачів газ із Росії транзитом через Україну з 2020 р. уже регулярно не поставлятиметься. Звичайно, за виключенням відносно коротких періодів проведення планових ремонтних робіт або ж якихось форс-мажорних обставин. І тільки з кінця 2021 та у 2022 р. у «Газпрому» з'явиться технічна можливість для подальшого скорочення обсягів поставок газу до країн Південно-Східної Європи через територію України у зв'язку із введенням в експлуатацію газотранспортної інфраструктури в цьому європейському регіоні, необхідної для прийому газу, що може надходити по другій гілці «Турецького потоку». Та й то, враховуючи положення чинного європейського законодавства в газовій сфері з його сильною антимонопольною спрямованістю, поки важко достеменно прогнозувати щорічні обсяги поставок російського газу для країн Південно-Східної та Центральної Європи через другу гілку «Турецького потоку».

Напружена ситуація складається також з іншим магістральним російським газопроводом, що омине територію України, – «Північним потоком-2». Як повідомило наприкінці травня «Польське радіо» з посиланням на газету Rzeczpospolita, «Датське енергетичне агентство, уповноважене дати згоду на будівництво Nord Stream-2, що проходить територією цієї країни, опублікувало екологічну документацію для нового варіанта маршруту поблизу о. Боргольм. Таким чином започатковано чергові громадські консультації щодо напрямку російського газопроводу. Це означає,

що необхідна згода не буде видана швидко. Навіть у тому випадку, якщо б цю згоду вдалося отримати ще цього року, то, враховуючи погодні умови, неможливо закінчити будівництво в запланований термін, тобто до кінця 2019 р. Самі росіяни також це розуміють. І в актуальному графіку інвестиції передбачають, що запуск газопроводу відбудеться в другій половині 2020 р.» (URL: <http://www.polradio.pl/5/119/Artykul/422176>).

Кореспондент Deutsche Welle нагадав, що в сухопутному газопроводі EUGAL, яким територією Німеччини далі до Чехії повинен транспортуватися газ з «Північного потоку-2», згідно із затвердженим планом його будівництва, до кінця 2019 р. буде прокладено лише одну гілку. Це становить половину потужності EUGAL. Завершення всього проекту за офіційним графіком передбачено до кінця 2020 р. Враховуючи час, необхідний на поступове завантаження означених газопроводів, «виходить, що на повну силу взаємозалежна система “Північний потік-2” + EUGAL навіть за найсприятливіших обставин запрацює не раніше весни 2021 р.» (URL: <https://www.dw.com/uk>).

Таким чином, проведений вище аналіз свідчить, що в Росії в межах двох – максимум трьох наступних років з’явиться технічна можливість радикально скоротити обсяги поставок свого газу до Європи й Туреччини територією України. У зв’язку з цим у ЗМІ останнім часом почали періодично з’являтися прогнози щодо вірогідних обсягів транзиту російського газу територією України в майбутньому. Зокрема, раніше очільник «Газпрому» О. Міллер уже заявляв, що транзит російського газу через Україну після запуску газопроводів «Північний потік-2» та «Турецький потік» скоротиться в 10 разів – приблизно до 10–15 млрд куб. м газу на рік. Однак подальший перебіг подій засвідчив, що заява О. Міллера була радше спробою психологічного тиску на учасників європейського газового ринку, ніж тверезим прогнозом ситуації на цьому ринку.

Зокрема, «згідно з прогнозом рейтингового агентства Moody’s, через позицію Данії транзит російського газу газотранспортною системою України зменшиться не до 10–15 млрд куб. м на рік, як планувалося, а до 40–50 млрд куб. м. Це вдвічі менше, ніж у 2018 р. (86,8 млрд куб. м.)». Прогнози ж опитаних «НВ. Бізнес» експертів більш оптимістичні. Так, на думку директора з досліджень аналітичного центру DiXi Group Р. Ніцовича, після запуску першої гілки «Турецького потоку», що планується на 1 січня 2020 р., обсяги транзиту через Україну можуть зменшитися на 10–13 млрд куб. м. Водночас експерт програми «Енергетика» аналітичного центру «Український інститут майбутнього» А. Прокіп вважає, що у 2020 р. обсяг прокачування російського ГТС України становитиме не менше 60 млрд куб. м.

Зі свого боку партнер консалтингового агентства RusEnergy М. Крутіхін стверджує, що прокачування газу через ГТС України в південному напрямку, насамперед на Туреччину, уже й так скоротилося. При цьому він наголошує, що в рамках анбандлінгу із січня 2020 р. оператором ГТС України буде вже не дочірня компанія «Нафтогазу» «Укртрансгаз», а

нова компанія «Магістральні газопроводи України» (далі – МГУ). Тому про довгостроковий контракт «Газпрому» потрібно домовлятися з МГУ. «До 1 січня МГУ не може отримати права на те, щоб бути оператором і власником газотранспортної системи України, оскільки “Нафтогаз” мусить виконувати свої зобов’язання за чинною угодою з “Газпромом”. Поки угода діє, “Нафтогаз” є стороною, але після 1 січня “Газпрому” доведеться сідати за стіл переговорів з новою компанією», – наголосив він, зазначивши, що «домовитися про новий довгостроковий контракт до завершення чинного шансів немає» (URL: https://biz.nv.ua/ukr/economics/udar-po-pivnichnomu-potoku-2-shcho-oznachayut-popravki-do-gazovoji-direktivi-yes-i-chi-ye-u-gazpromu-shans-jih-obiyti-50020410.html?prefer_lang=ukr).

При цьому треба брати до уваги, що в травні нинішнього року набрали чинності поправки до газової директиви ЄС, згідно з якою на новозбудовані газопроводи з третіх країн, у тому числі на «Північний потік-2», поширюється право Європейського Союзу. Це, у свою чергу, істотно обмежує можливості Росії для використання «Північного потоку-2» як засобу економіко-політичного тиску як на споживачів газу, так і на його транзитерів, включаючи Україну. Щоправда, успіхи в реалізації положень означеної директиви багато в чому залежать від характеру практичної діяльності органів влади ЄС і його держав-членів.

Загалом перспективи значного скорочення обсягів транзиту російського газу територією України в недалекому майбутньому у фахівців сумнівів не викликають. Проблема полягає лише в тому, коли це станеться та у яких обсягах. Останнє залежить від того, чи досягнуть Україна та Росія згоди щодо умов транспортування російського газу через українську ГТС до європейських споживачів. Утім, поки ця проблема далека від свого розв’язання через геополітичні ігри Росії та інших учасників європейського газового ринку.

Як заявив 16 травня 2019 р. голова НАК «Нафтогаз України» А. Коболєв, «Газпром» постачає газ до Європи рекордними темпами і створює там запаси в підземних сховищах газу (далі – ПСГ). «За нашими підрахунками, російська сторона має технічну можливість наступного року не використовувати український транзит, навіть якщо не буде побудовано “Північний потік-2”, при цьому виконуючи виключно мінімальні обсяги поставок газу європейським споживачам у рамках чинних контрактів “Газпрому”. Ці розрахунки збігаються з розрахунками декількох великих міжнародних інституцій. Дефіцит у поставках газу в такій ситуації приблизно 5 млрд куб. м», – зазначив він, додавши, що саме для покриття цього дефіциту «Газпром» створює у Європі запаси. Виконавчий директор НАК «Нафтогаз України» Ю. Вітренко підкреслив, що, «якщо “Газпром” обмежить поставки газу до європейських країн, ціни на блакитне паливо зростуть. Це призведе до підвищення цін у Європі (і для України). Потім з позиції сили РФ тиснутиме на Європу, щоб перешкоди для “Північного потоку-2” було усунуто» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/yak-prohodyat>).

peregovori-gazpromu-i-naftogazu-pro-tranzit-rosiyskogo-gazu-v-yevropu-50022866.html).

Достеменно зауважимо, що про підготовку такого сценарію дій «Газпрому» пишуть і російські ЗМІ. Зокрема, «Коммерсантъ» пише, що зростання запасів у ПСГ у Європі дає «Газпрому» певну страховку від перебоїв у поставках газу, але не зможе повністю їх усунути в разі припинення транзиту територією України з 1 січня 2020 р. За оцінками цього видання, означені додаткові запаси газу дадуть компанії кілька тижнів, які можуть бути використані для досягнення угоди з Україною щодо подальших умов транзиту російського газу до Європи через українську газотранспортну систему.

Однак перспектива зупинки транзиту газу до Європи територією України, навіть тимчасової, вочевидь, не задовольняє європейців. Адже для забезпечення власної енергетичної безпеки за одночасного збереження конкуренції на європейському газовому ринку Євросоюзу потрібно підтримувати різні маршрути постачання газу на власний ринок. Відомо, що посадовці ЄС, Німеччини, Польщі та деяких інших держав заявляли неодноразово про необхідність збереження транзиту газу з Росії територією України.

Тому після нещодавніх переговорів з міністром енергетики Росії О. Новаком віце-президент Європейської комісії М. Шефчович від імені цієї інституції висловив упевненість, що рішення щодо подальшого транзиту газу з Росії до Європи газотранспортною системою України буде знайдено до кінця поточного року. Дійти консенсусу в питанні транзиту газу через українську ГТС до європейських споживачів буде непросто, оскільки російська й українська сторони декларують, по суті, протилежність своїх позицій. Так, Росія пропонує пролонгувати договір 2009 р. і хоче, щоб Україна відмовилася від своїх вимог на 2,6 млрд дол., згідно з висновками Стокгольмського арбітражу. Україна з цим не згодна: вона вимагає від Росії виконання рішень Стокгольмського арбітражу та гарантій щорічного транзиту російського газу в обсязі не менше 60 млрд куб. м згідно з контрактом на майбутні 10 років. Утім, висловлюючи свою впевненість у досягненні рішення щодо подальшого транзиту газу з Росії до Європи територією України, віце-президент Європейської комісії посилався на минулий чотирирічний досвід подібних переговорів. З цією метою, за словами М. Шефчовича, на вересень заплановано тристоронні переговори. Щоправда, яким саме буде це рішення та коли його буде досягнуто, поки невідомо.

Як би там не було із загрозою тимчасової зупинки транзиту газу до Європи, але навіть із продовженням транзиту російського газу до Європи територією України його обсяги у 2020–2022 рр. скорочуватимуться. Відповідно, скорочуватимуться і валютні надходження в Україну та надходження коштів до державного бюджету. Щоправда, щодо конкретних величин таких скорочень можна висловити лише деякі припущення.

Статистичною основою для їх розрахунків є дані про останні суми доходів України від транзиту російського газу до Європи та оцінка обсягів такого транзиту на найближчу перспективу.

Так, за даними ЗМІ, за 2018 р. транзит російського газу газотранспортною системою України становив 86,8 млрд куб. м. Минулого року, за даними «Нафтогазу України», транзит російського газу приніс цій компанії 36,5 млрд грн прибутку (або 1,4 млрд дол.). При цьому голова «Нафтогазу» А. Коболев зазначав, що в 2018 р. доходи від транзиту на 500 млн дол. перевищили витрати на імпорту газу з Європи» ([URL: https://biz.nv.ua/ukr/economics/udar-po-pivnichnomu-potoku-2-shcho-oznachayut-popravki-do-gazovoji-direktivi-yes-i-chi-ye-u-gazpromu-shans-jih-obiyti-50020410.html?prefer_lang=ukr](https://biz.nv.ua/ukr/economics/udar-po-pivnichnomu-potoku-2-shcho-oznachayut-popravki-do-gazovoji-direktivi-yes-i-chi-ye-u-gazpromu-shans-jih-obiyti-50020410.html?prefer_lang=ukr)). Загалом, за даними ЗМІ, останнім часом щорічні валютні доходи України від транзиту російського газу до Європи оцінювалися на рівні 2–3 млрд дол. Тому на підставі наведених й інших даних цілком реально припустити, що у 2020–2021 рр. щорічні валютні доходи України від транзиту російського газу до Європи можуть скоротитися приблизно на 1 млрд дол. США.

Загалом, проаналізовані вище новітні геополітичні й гео економічні виклики найімовірніше впливатимуть на перспективи розвитку української економіки саме через формування таких макроекономічних дисбалансів, як дефіцит поточного рахунку платіжного балансу та дефіцит бюджету.

Як зазначає доктор економічних наук, професор і член Ради НБУ, виконавчий директор МВФ від України О. Петрик, «саме дефіцит зовнішньої торгівлі і є основною проблемою життя не за коштами. Дефіцит торгівлі товарами й послугами у 2018 р. перевалив за 11 млрд дол., що становить близько 9 % ВВП. Навіть істотна підмога у вигляді переказів трудових мігрантів не може вивести дефіцит поточного рахунку з великого мінуса. За оцінками НБУ, дефіцит поточного рахунку 2019 р. може становити близько 5 млрд дол., або понад 3 % ВВП. Таким чином, дефіцит зовнішньої торгівлі, що базується на недореформованій економіці, не дає поки що зірвати курсову стабільність і макроекономічну рівновагу переважно завдяки трансфертам в Україну трудових мігрантів та зовнішнім запозиченням держсектору». «Дефіцит же ж бюджету зумовлює проблеми державного боргу та його обслуговування, а значить, відволікання фінансових ресурсів з реального сектора економіки. Обтяжливим фактором є те, що значна частина боргу – короткострокова, а ціна обслуговування – висока» (Дзеркало тижня. 2019. № 22–23. С. 6).

Звичайно, готуватися Україні до зазначених вище новітніх геополітичних та гео економічних викликів, враховуючи, що їхній вплив у найближчому майбутньому може проявитися в недоотриманні українською економікою кількох мільярдів доларів щорічно, не просто. Але усвідомлення й аналіз таких загроз є неодмінною умовою їх подальшого подолання або ж принаймні послаблення їхніх негативних наслідків (*Під час написання праці було використано інформацію таких джерел: Державна служба*

статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); *Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво* (<http://www.bank.gov.ua>); *Апостроф* (<https://apostrophe.ua>). – 2019. – 25.02, 30.05, 6.06; *Дзеркало тижня* (<http://dt.ua>). – 2018. – 2.07; 2019. – 3, 6, 13, 28.06; *Дзеркало тижня*. – 2019. – № 18, 20, 22–23; *Коммерсантъ* (<https://www.kommersant.ru>). – 2019. – 4, 18.06; *Корреспондент.net* (<https://ua.korrespondent.net>). – 2018. – 12.12; 2019. – 14.04; 11, 20, 21, 27, 30.05; 7, 9.06; *Левый берег* (<http://Lb.ua>). – 2019. – 25, 27.04; *Новое время страны*. – 2019. – № 20; *Новое время* (<http://nv.ua>). – 2018. – 4.04; 2019. – 11.04; 3, 8, 23.05; 4, 10, 13, 14, 17, 18.06; *Польське радіо* (<http://www.polradio.pl>). – 2019. – 27.05; *Deutsche Welle* (<http://dw.com>). – 2019. – 13.02; 24.03; 9.04; 13, 23, 27, 31.05; 6.06).

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

10–11 жовтня 2019 р. у Національному архітектурно-історичному заповіднику «Чернігів стародавній» (м. Чернігів, вул. Преображенська, 1) відбудеться Міжнародна наукова конференція «Дослідження пам'яток культурної спадщини Придніпров'я» (до 950-річчя заснування Антонієвих печер Чернігова). Кінцевий термін подання заявок для участі в конференції – 1 жовтня 2019 р.

Заявки на участь у конференції та теми доповідей приймаються до 1 жовтня 2019 р. за адресою: Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», вул. Преображенська, 1, м. Чернігів, Чернігівська обл., Україна, 14000 або на e-mail: oldcher@gmail.com; тел./факс (0462) 647-145 (з приміткою в темі листа «Чернігівські старожитності»).

Контактна особа: учений секретар С. Черняков, моб. тел. (050)768-71-35.

Докладніша інформація – за посиланням: <http://history.org.ua/uk/post/43981?fbclid=IwAR1pUU1BNpJuDXZ3ot1P5QZUr7W08BVAGIdaGJPVgVEQXaF0iaZoZbJA8N8> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.06).

31 жовтня 2019 р. у Львові відбудеться III Міжнародна міждисциплінарна заочна конференція «Народне мистецтво на початку XXI століття: актуальні напрями досліджень». Кінцевий термін подання заявок – 30 серпня 2019 р.

Заявка з назвою та тезами доповіді (2500–3500 знаків з пробілами) приймається до 30 серпня 2019 р. (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 21.06).

12–13 вересня 2019 р. у Києві відбудеться дводенний історико-урбаністичний воркшоп «Київ: місто для/без держави», де досліджуватиметься, як міста переживають свою «столичність», як надання статусу столиці змінює міські практики та впливає на формування його культурної та історичної пам'яті. Кінцевий термін подання заявок для участі – 1 липня 2019 р.

Докладніша інформація – за посиланнями: <http://mics.org.ua/?p=775>; <https://www.facebook.com/events/681158312333971> (**Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06).**

CEI оголошує новий конкурс проектів Фонду співробітництва CEI. Потенційний внесок CEI в організацію процесу обміну знаннями – до 15 тис. EUR. Кінцевий термін подання заявок – 24 липня 2019 р.

Обов'язковий період реалізації програми обміну знаннями: з 1 січня по 31 грудня 2020 р.

Для отримання додаткової інформації: applications.coopfund@cei.int.

Докладніша інформація та необхідні документи – за посиланням: <https://www.cei.int/news/8519/cei-cooperation-fund-call-for-proposals-2019-deadline-24-july-2019-apply-now> (**Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06).**

23 травня 2019 р. в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України відбулася Четверта наукова конференція молодих учених «Лінгвістика XXI ст.: традиції і перспективи розвитку». У ній узяли участь як аспіранти, так і молодші наукові співробітники установи.

Аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України К. Шкіль проаналізувала лінгвостилістичні дослідження поетичної мови, запропонувала розглядати поетичний текст як єдиний, неподільний в інформаційно-комунікативному відношенні поетичний знак, усі рівні якого взаємозумовлені. Також доповідачка проаналізувала функції поетичної мови, визначила подальші перспективи вивчення поетичної лексики.

Аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України Є. Петренко в доповіді «До проблеми номінації вищих емоцій: структура та вмотивованість (на прикладі емоції “розпач” в англійській мові)» показала, що ці лексеми в англійській мові здебільшого похідні. Згадані номінації виникають переважно внаслідок розвитку значення слів від конкретного до абстрактного. Емоції варто розглядати в тісному зв'язку з когнітивними процесами. Якщо для називання примітивних емоцій необхідне асоціативне мислення, то для називання вищих емоцій – логічне.

Про застосування теорії семантичних станів (розробленої В. Широковим) для опису семантики відносних прикметників (з

іменниковою похідною основою) на матеріалі 20-томного тлумачного «Словника української мови» доповідала аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України І. Олександрук. На її думку, автоматично екстрагована інформація зі словника повинна відповідати загальній вимозі до електронних словників щодо експліцитності представлення в них інформації. Молода мовознавиця запропонувала низку паралельних експліцитних тлумачень до неекспліцитних пояснень лексем.

Аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України М. Остапенко розглянула шляхи реалізації метонімії при творенні епонімів. Доповідачка навела власну класифікацію епонімів, утворених шляхом метонімічного переносу.

Специфіку вживання та семантико-стилістичні характеристики паремій у текстах В. Короткевича схарактеризував аспірант Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України С. Терещенко. Більшість із виявлених одиниць кодифіковані, водночас науковець на багатому ілюстративному матеріалі продемонстрував, що білоруський письменник майстерно видозмінює деякі з паремій відповідно до потреб контексту своїх творів.

Аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України Д. Закусило проаналізувала та класифікувала дієслівні предикати, що позначають каузацію радості в польській мові. Основним критерієм класифікування став каузатор емоції.

У повідомленні молодшого наукового співробітника відділу слов'янських мов Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидата філологічних наук О. Євланової йшлося про вивчення фразеологізмів, що використовувалися в чеських ЗМІ кінця ХХ – початку ХХІ ст., а також у виступах президентів Чеської Республіки В. Гавела та В. Клауса. Серед фразеологічних одиниць дослідниця детально схарактеризувала фразеологізми з позитивною та негативною конотацією, що реалізували інформативну та прагматичну складові дискурсу.

Аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України Т. Мороз докладно проаналізувала основні типи антонімів у польських прислів'ях і приказках за семантичними, формально-структурними та стилістичними ознаками. На ряді прикладів дослідниця схарактеризувала типологічні різновиди паремійних одиниць щодо частиномовного вираження.

Молодший науковий співробітник відділу мов України Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидат філологічних наук О. Малаш висвітлила лінгвокультурні аспекти болгарської нумерології на матеріалі народних пісень болгар України. Мовознавиця на яскравих прикладах розглянула «містичні» числа 3, 7, 9 і прокоментувала їх відображення в усній народній творчості.

Аспірантка Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України М. Музика обґрунтувала думку, що при визначенні ставлення до мови важливо проаналізувати зв'язки між трьома компонентами: свідомістю, емоціями, поведінкою. На її переконання, такі дослідження будуть

успішними в тому випадку, коли вони супроводжуватимуться вибором правильного методу та розробкою тесту як способу отримання фактичного матеріалу для дослідження, що є надважливим у термінах валідації тристоронньої моделі. Використання різних методичних технік для аналізу ставлення до мови підтверджують, на думку науковиці, динамічний характер категорії «ставлення до мови» та вказують на фактори, які мають вплив на її формування та можливу зміну.

Докладнішу інформацію можна знайти за посиланням: <http://www.inmo.org.ua/nz/%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%85-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85.html> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 18.06*).

30 травня 2019 р. в Інституті всесвітньої історії НАН України відбулась міжнародна наукова конференція «Консолідуєчий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості».

Директор Центру демографічних та соціо-економічних досліджень українців у США при Науковому Товаристві ім. Шевченка в Нью-Йорку, дослідник Центру славистики, Євразії та Східної Європи Університету Північної Кароліни в Чапел-Гілл (США) доктор наук, професор соціології О. Воловина окреслив підходи до розуміння місця діаспори в демографічних процесах Сполучених Штатів Америки, місця українців у соціальній структурі країни. Серед головних чинників, що визначають належність до діаспори, промовець виділив чинники етнічної спадковості та самовизначення. За словами О. Воловини, сьогодні прийнято говорити про чотири хвилі імміграції, кожна з яких мала свої особливості – освітній рівень, домінанту соціального походження, здатність адаптуватися до нового соціального середовища, спроможність брати участь у професійній конкуренції та створювати різноманітні організації – культурного, економічного і політичного штибу. Особливу увагу дослідник звернув на значний відсоток (25 % за даними 2015 р.) осіб з повною вищою освітою (master's degree) серед представників сучасної української діаспори.

У доповіді головного наукового співробітника Інституту всесвітньої історії НАН України доктора історичних наук В. Ткаченка було відзначено, що однією з проблем, яка стоїть нині перед Україною, є співвідношення між національною спадщиною і національною ідентичністю, що, цілком очевидно, мало б бути предметом вивчення науковців, які працюють у сфері memory studies. Спираючись на авторитетну думку одного з авторів відомого американського часопису Foreign Affairs щодо впливу «нарративів Кремля» на

зміну української ідентичності, В. Ткаченко дійшов висновку про необхідність захисту історичної пам'яті українців як умови успіху в інформаційній війні проти Росії.

Директор Інституту всесвітньої історії НАН України член-кореспондент НАН України А. Кудряченко розкрив особливості післявоєнного формування проблематики історичної пам'яті у Федеративній республіці Німеччина. Ключовим інструментом розуміння та інтерпретації цього процесу, на думку доповідача, є дефініція «подолання минулого» або стратегія «опрацювання минулого», яка означає активну політику історичної пам'яті, в тому числі в сфері освіти, у соціальній педагогіці через залучення молоді до глибокого знання минулого, у визначенні національної траєкторії держави за доби глобалізації. Чільне місце в цій соціальній педагогіці посідають такі заходи, як виставка «Топографія терору», пересувна виставка про злочини вермахту, яка змінила історичну уяву німців про минуле, а також про встановлення правової відповідальності за заперечення Голокосту. А. Кудряченко визначає Німеччину як державу, що плекає «конституційний патріотизм у якості моделі формування національної ідентичності» (Ю. Габермас). Водночас науковець констатує проблему так званої «остальгії», ідеології Східної Німеччини, пов'язаної з досвідом життя в НДР, яка продовжує своє відображення у свідомості німців.

Директор Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» доктор історичних наук А. Киридон присвятила свій виступ теоретичним питанням *memory studies*. Вона наголосила на необхідності чітко окреслити моделі, на основі яких формується політика пам'яті, здійснюється конструювання і деконструкція минулого. Зокрема, в доповіді йшлося про визначення точок біфуркації в процесі актуалізації історичного досвіду. Комеморація, з точки зору А. Киридон, включає в себе формування, транслювання, зчитування, а колективне уявлення про минуле стає можливим і функціонує лише в соціальному контексті, в ході змін суспільної свідомості. Так, виконання Закону України про декомунізацію лише через ліквідацію матеріальних об'єктів не можна вважати повноцінним без зміни масової свідомості.

Завідувач відділу з охорони інтелектуальної власності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктор наук із соціальних комунікацій Т. Гранчак говорила про роль бібліотеки Конгресу США в збереженні інституційної пам'яті та формуванні американської ідентичності. Доповідач відзначила, що бібліотека впроваджує загальнонаціональний проект, у межах якого проводяться різноманітні заходи, зокрема виставки, метою яких є актуалізація духовної спадщини Америки, вікопомних подій національної історії та її провідних героїв. Серед них – *Drawing Justice* (про мистецтво графічного портретування учасників судових процесів); *Echoes of the Great War* (про американський досвід Другої світової війни) тощо.

Начальник відділу дипломатичної освіти Дипломатичної академії України ім. Г. Удовенка при МЗС України доктор політичних наук

Л. Чекаленко окреслила значення понять автохтонності, асиміляції, акультурації, деетнізації (змін самосвідомості людини при виробленні політики пам'яті) для сучасних політичних практик.

Завідувач відділу історії країн Азії та Африки Інституту всесвітньої історії НАН України кандидат історичних наук В. Швед у своєму виступі зосередився на феномені ваххабізму як гілки політичного ісламу та його ролі в комеморативній ідеології Саудівської Аравії.

Керівник Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського кандидат історичних наук Ю. Половинчак розгорнула тему форматування історичної пам'яті за допомогою художніх образів, на основі колективної рефлексії, яка створює соціальний резонанс. Доповідач привернула увагу до різних інтерактивних практик і, відповідно, моделі сприйняття історичних подій.

Доцент Київського національного університету ім. Т. Шевченка, кандидат історичних наук Н. Терес простежила зв'язок між топонімією й свідомістю мешканців великих міст, перейменуванням вулиць і формуванням життєсвіту людини.

Старший науковий співробітник Інституту всесвітньої історії НАН України, кандидат філологічних наук В. Вовк, говорячи про концепцію «мнемотичної безпеки», а саме гарантований захист історичних спогадів шляхом їх легітимації, оприлюднила свій аналіз впливу історико-політичної міфотворчості на результати референдуму щодо виходу Великої Британії з Європейського Союзу, так званого Брекзиту. Ішлося про міфотворчість, у якій не був проведений чіткий розподіл між ностальгією та амнезією, між тугою за імперією та забуттям британського імперського минулого. Водночас В. Вовк зробила компаративні зіставлення британського «мнемотичного» досвіду з досвідом американським.

Міжнародна наукова конференція «Консолідуючий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості» засвідчила гостру актуальність та необхідність проведення досліджень у сфері політики пам'яті. Адже проблеми історичної пам'яті нині стали одним з головних вимірів національної ідентичності в добу глобалізації, маркером міждержавних взаємин, а сама політики пам'яті – інструментом просування національних інтересів, що виразно простежується в оновлених обґрунтуваннях зовнішньої політики ряду країн, у тому числі країн, важливих для партнерства з Україною. Інформаційна війна в сфері історичної пам'яті, що її розв'язала Росія проти нашої держави, загострює необхідність глибокого розуміння потенціалів політики пам'яті.

До дискусії також долучився й ряд інших науковців з провідних освітніх та дослідних установ України.

Докладнішу інформацію про конференцію можна знайти за посиланням: <http://ivinas.gov.ua/uk/novini/mizhнародna-nauko6764456.html> (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06*).

12–13 червня 2019 р. у Великому конференц-залі НАН України в Києві відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Соснові ліси: сучасний стан, існуючі проблеми та шляхи їх вирішення». Організаторами заходу стали Національна академія наук України та Національна академія наук Білорусі. Ініціатором конференції виступило Державне агентство лісових ресурсів України.

Основною проблемою, якій присвячувалася конференція, було визначення шляхів запобігання інтенсивному поширенню осередків всихання соснових лісів, які останнім часом охопили сотні тисяч гектарів у багатьох країнах Європи, у тому числі в Білорусі й Україні. Зміна клімату впродовж останнього десятиріччя, зокрема аномально високі температури вегетаційного періоду, тривалі посушливі періоди та меліорація лісових земель, призвели до трансформації гідрологічного режиму значних територій, що негативно вплинуло на структурно-функціональну організацію лісів та їхню життєздатність.

Під час церемонії відкриття конференції з вітальними словами виступили віце-президент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік НАН України В. Кошечко, заступник Голови Президії НАН Білорусі академік НАН Білорусі О. Кільчевський та заступник Голови Державного агентства лісових ресурсів України В. Бондар. Було зачитано вітання Президента НАН України академіка НАН України Б. Патона та Голови Президії НАН Білорусі академіка НАН Білорусі В. Гусакова.

У роботі конференції взяли участь науковці, представники міжнародних організацій, зокрема Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, органів державної влади, закладів освіти, природоохоронних установ і громадськості, а також фахівці лісового господарства з України, Білорусі, Австрії, Німеччини, Польщі.

За результатами роботи конференції ухвалено резолюцію, у якій окреслено всю гостроту й багатогранність проблеми, що склалася з лісами України, Білорусі та Європи загалом. З метою консолідації зусиль державних інституцій, міжнародної наукової та фахової спільноти для прийняття швидких і ефективних управлінських рішень щодо вирішення проблеми всихання соснових лісів, а також зважаючи на гостру необхідність розширення й поглиблення досліджень патологічних процесів у соснових лісах та розроблення заходів щодо пом'якшення негативних наслідків зміни клімату, учасники конференції вважають за необхідне запровадити низку організаційних, правових і суспільних заходів, а також поглибити наукові дослідження з проблемних питань. Резолюцію конференції буде направлено до Кабінету Міністрів України.

Відеоматеріали конференції доступні за посиланням: https://www.facebook.com/pg/forestUKR/videos/?ref=page_internal

(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06).

14 червня 2019 р. у Львівському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (ЛРІДУ НАДУ) відбувся круглий стіл з нагоди 23-ї річниці Конституції України «Конституція України: історія та перспективи».

Цей науковий захід став майданчиком для зацікавленої та жвавої дискусії науковців ЛРІДУ НАДУ, Західного наукового центру НАН України, МОН України й Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, оскільки Конституція України як Основний закон держави, маючи славу історію – від першої Конституції П. Орлика й до сьогодення, – завжди перебуває в центрі уваги суспільства, а, отже, потребує професійного обговорення.

Саме в руслі історичної ретроспективи й сьогодення Основного закону держави свої доповіді виголосили:

– «Відповідальна республіка: доктринальна новація Конституції України», перший заступник директора, завідувач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування ЛРІДУ НАДУ доктор наук з державного управління, професор О. Сушинський;

– «Перша Конституція України. Пилип Орлик», завідувач кафедри європейської інтеграції та права ЛРІДУ НАДУ доктор історичних наук, професор О. Красівський;

– «Український парламентаризм наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.» – керівник Центру дослідження українсько-польських відносин та сектора наукових та інформативних видань Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України доктор історичних наук, професор М. Литвин;

– «Окремі аспекти конституційної реформи в Україні» – доцент кафедри європейської інтеграції та права ЛРІДУ НАДУ кандидат історичних наук, доцент П. Когут;

– «Світове значення Української Конституції» – доцент кафедри європейської інтеграції та права ЛРІДУ НАДУ доктор політичних наук, доцент І. Кіянка.

У роботі круглого столу також узяв участь учений секретар Західного наукового центру НАН України та МОН України кандидат фізико-математичних наук Р. Романюк. До дискусії активно долучилися науковці ЛРІДУ НАДУ.

На завершення учасники круглого столу ухвалили продовжити дискусійний виклад своїх думок у статтях наукового збірника, який буде підготовлено за результатами цього заходу *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 20.06).*

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

24 червня 2019 р. на сайті українського інтернет-видання «Українська правда» було опубліковано статтю наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук В. Скальського, присвячену подіям української революції 1917 р., а саме написанню І Універсалу та його обговоренню.

Автор статті описує події 15 червня 1917 р.: «Вечірнє засідання Центральної Ради 15 червня було нервовим. Військове міністерство в Петрограді заборонило другий всеукраїнський військовий з'їзд. Але делегати обрані, квитки куплені. Заборона – перша в Росії після скинення царя! – тільки підіграла бажання військовиків-українців зібратися разом, висловити підтримку Центральній Раді. Коридорами Центральної Ради ходив Йосип Маєвський. Він перестривав Михайла Грушевського та пропонував йому створити окремий український уряд. Та головним було не це. З російської столиці повернулась українська делегація. В. Винниченко їздив, щоб отримати відповідь від Тимчасового уряду на питання: чи можуть у майбутньому українці претендувати на автономію? Український національний рух не вимагав незалежності, не просив автономії. А тільки визнання права українського народу мати власну державність. Куди уже толерантніше! Але й на це російські політики не погоджувались. Тепер члени Центральної Ради мали почути звіт голови делегації Володимира Винниченка. Після його промови засідання оголошується закритим. Сторонні особи виходять із зали. У решти перевіряють мандати. Багато нових членів Центральної Ради. Щойно Всеукраїнська рада селянських депутатів влилась у революційний парламент. Мандатна комісія їх ще не знає особисто. Першим отримує слово Микола Ковалевський. Він пропонує робити практичні кроки по втіленню автономії – створювати власні прообрази міністерств: “Ми повинні закласти цілий ряд комісій, які б відали різними справами і взагалі зорганізуватись так, щоби кожна сфера життя найшла собі відгук у діяльності Центральної Ради”. Самостійник Василь Химерик прямим текстом казав: “Відмова Тимчасового уряду є оповіщення нам війни”. Інший самостійник, Коломійченко, наполягав: “ні оден свідомий українець не повинен лишатись у Москві. Хай з Москви, Серпухова і других місць люде їдуть до Київa”. А в промові Володимира Винниченка вперше прозвучало слово “універсал” як протипага до “відозви”. І це слово викликало аплодисменти. Це був саме той момент, коли українські політики перейшли з підпорядкованого стану, відмовились від своєї вторинності щодо Росії. Вони перестали писати заяви, звернення та “чолобитні”. Вони почали розмовляти мовою універсалів».

Усе ж відповідь Тимчасовому уряду була сформульована наступного дня, відзначає В. Скальський: «Дискусії тривали і наступного дня. Аж увечері 16 (3) червня була нарешті озвучена відповідь Центральної Ради Тимчасовому урядові. Серед основних тез: “Центральна Рада вжила всіх

заходів, щоби порозумітися з Тимчасовим урядом в справі оголошення принципу автономії України” та “Центральна Рада вважає потрібним негайно видати до українського народу універсал”. На тому й розійшлися. Тепер була справа за написанням самого універсалу. Текст писали у Малій Раді. Есери запропонували дуже короткий текст універсалу. Микола Ковалевський так згадував цей проект: “В цьому тексті говорилось, що настав день повного визволення України, коли український народ і орган його волі – Українська Центральна Рада, беруть у свої руки творення нових форм національного життя і проголошують Україну автономною державою з власним урядом, з власною збройною силою і з власними законодавчими органами”. Утім багатьом присутнім це здавалось надто революційно, радикально. І він не пройшов. Усе ж таки есери мали більшість тільки у Центральній Раді. А у Малій Раді такої більшості не було».

Реакція видатного ученого, історика та голови Центральної Ради М. Грушевського була схвальною: «Михайло Грушевський оголосив, що Універсал ухвалено і затверджено одногласно. “Після цього він продиктував двом секретарям УЦРади Михайлові Єремієву і Євгенові Онацькому текст рішення, яке було одразу внесене на пленарне засідання Центральної Ради. Всі члени Ради повставали зі своїх місць і зробили бурхливу овацію”. Після цього Михайло Грушевський та Володимир Винниченко разом з деякими іншими членами Центральної Ради вирушили на військовий з’їзд, що якраз відбувався в Оперному театрі. При виході їх очікував сюрприз. “Перед будинком стояла велика юрба народу”. Здається, це був перший випадок, коли українці прийшли під свій парламент очікувати доленосного рішення. Схоже, ухвала Універсалу їх задовольнила. “Винниченко привіз тільки що викінчений текст універсалу і зачитав його. Враження й ентузіазм викликав незвичайні. Його прийняли як дійсне проголошення волі України. Все кількатисячне зібрання по вислуханні впало на коліна і проспівало “Заповіт” з його грізними словами про окроплення волі кров’ю” – так це описав Михайло Грушевський. Тоді свій варіант запропонував Володимир Винниченко. Новий проект довго обговорювали, креслили, вносили правки. Здавалось, усі неузгодженості підчистили, усе виправили, згоди досягнули...»

Автор також описує подальше обговорення Універсалу, реакцію української спільноти та урочистості, які відбувалися з нагоди підписання документа.

З повним текстом статті можна ознайомитися за посиланням: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/06/24/155864> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.06).

На сторінках свіжого номера Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (випуск № 22–23 за 15–21 червня 2019 р.) вийшла стаття молодшого наукового співробітника

відділу державних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України кандидата економічних наук Н. Назукової «Дошкільнята та їхня... зарплата».

На початку публікації її авторка наголошує, що впродовж останніх десятиліть питання забезпечення програмами раннього розвитку, догляду й освіти дітей постало на політичному порядку денному в усьому світі. Одна з головних причин – збільшення в робочій силі частки жінок, що зумовило зростання попиту на послугу догляду за дітьми дошкільного віку. Уряди країн підтримують і субсидують цю послугу з низки причин.

На прикладі Ірландії Н. Назукова показує, наскільки рівень залучення дітей до програм раннього розвитку залежить від обсягів підтримки з боку держави сімей з дітьми.

Натомість, дошкільна освіта в Україні нині не відповідає новому баченню та характеризується певними проблемами.

Н. Назукова зауважує, що в першу чергу вітчизняна система фінансування дошкільної освіти потребує оновлення.

Докладно про це читайте в повній версії статті за посиланням: https://dt.ua/EDUCATION/doshkilnyata-ta-yihnya-zarplata-314537_.html (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 20.06*).

Про те, чому постала потреба внесення змін до Українського правопису та яких головних новацій зазнало це зведення правил, в ефірі програми «Активізація» радіостанції «UA: Українське радіо» та в коментарі журналістам програми «Новини на Першому» телеканалу «UA: Перший» розповів заступник директора з наукової роботи Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України кандидат філологічних наук О. Скопненко.

«Треба передусім пам'ятати, що мова поділяється на літературну й розмовну. Літературна мова, у свою чергу, теж має кілька різновидів. Це, зокрема, й діалектне, і просторічне мовлення. Так от, для регуляції вживання літературної мови й потрібен правопис. Правопис – це своєрідний скелет літературної мови, який уніфікує вживання певних мовних одиниць на всій території побутування мови, – пояснив учений. – Побутове мовлення теж може бути літературним. Це залежить від самого мовця. Проте жанр усного спілкування загалом регламентується іншими вимогами. Під час побутового мовлення наші речення не завжди повні, крім слів ми часом користуємося і жестами. Правопис же унормовує саме літературну мову, передусім ті її стилі, які впливають на повсякденне життя держави: офіційно-діловий (або офіційно-правочинний), науковий, публіцистичний, художній. Правопис не регламентує вживання мови на рівні, скажімо, діалектів чи просторіччя. Він регулює саме писемну мову, хоча неможливо заперечити його впливу на усне мовлення. Будь-який правопис складається з двох розділів – орфографії

(правильного написання слів) і пунктуації (правильного вживання розділових знаків, які на письмі відбивають паузи й інші засоби, що не належать власне до графіки).

Літературна мова кожного народу – це найвища форма його мовної творчості, оскільки вона покликана обслуговувати високоінтелектуальні сфери суспільного життя, які потребують уніфікації. Лінгвісти говорять про поняття узусу й норми, тобто в українській мові, наприклад, можуть існувати різні форми одного й того ж слова, проте в літературній мові закріплено лише одну з них. Потрібно усвідомлювати, що українське мовне багатство по-різному розподілено в літературній мові, діалектах, розмовній мові. Чому літературна мова використовує правопис і намагається уніфікувати, наскільки це можливо, написання своїх елементів? Тому що в умовах високотехнологічного розвитку потрібна однозначність. Так, для багатьох людей крапка чи кома неважлива, однак і в текстах, і в інформаційних системах ці розділові знаки набувають колосального значення – від них залежить тлумачення тексту чи сигналу, повідомлення. Для того щоб, умовно кажучи, у Львові, Одесі й Харкові однозначно сприймали той чи інший текст, потрібна уніфікація в межах літературної мови. Яку, власне, і запровадив наш уряд, схваливши нову редакцію Українського правопису. Варто зазначити, що правописні питання є питаннями мовної політики, оскільки відображають те, як наукова громадськість і держава підходять до розвитку літературної мови.

Тим, хто цікавиться чому ми пишемо певне слово так, а не інакше, або чому трапляються винятки із правил, потрібно звертатися до фахових праць з історії української літературної мови. Українська мова належить до старописемних мов, її писемна традиція налічує близько тисячоліття. Протягом усього цього часу на українській писемній традиції позначалися певні нашарування і нині вона відбиває соціолінгвістичний статус мови – стан, у якому мова перебуває на певній території.

Перший офіційний Український правопис було затверджено 17 травня 1919 р. на Загальних зборах Української академії наук [нині – Національна академія наук України]. У його основу було покладено проект, запропонований професором І. Огієнком. Усі наступні українські правописи базувалися саме на цьому історичному документі.

Український правопис 1928 р. (харківський, або ж “скрипниківка”, хоча називати його так не зовсім правильно, та саме ця назва усталилась у нашій публіцистиці) містив норми, які не відповідали сучасному, досі чинному Українському правопису. Нова редакція повертає елементи Українського правопису 1928 р., який було змінено під час мовної реформи 1933 р. відповідно до мовної політики СРСР і з метою максимального наближення українського правопису до російського. Це передусім стосується правил відтворення іншомовної лексики засобами української мови. Редакція 2019 р. дозволяє варіантність написання деяких іншомовних слів. Наприклад, «міф» і «міт». Не можна нехтувати формою цього слова, закріпленою в правописі

1928 р., інакше нам доведеться викинути цілий масив української літературної спадщини (зокрема, поезії, у якій такі слова навіть відповідно заримовано) першої третини ХХ ст., що послугоувалася саме цією нормою.

Нова редакція Українського правопису також закріплює використання фемінітивів. Зрозуміло, чому постала ця проблема: в основі появи великої кількості фемінітивів лежить цілий суспільний рух і навіть ідеологія. Разом з тим, мова не завжди легко сприймає такі форми слів. Скажімо, в Україні чинний класифікатор професій, який зовсім не враховує фемінітивів, і офіційне їх використання без внесення змін до цього документа може створити додаткові труднощі – наприклад, при оформленні пенсій.

Водночас, повертаючи частину норм правопису 1928 р., ми аж ніяк не наражаємо на проблеми державу й високотехнологічні сфери, тому що варіантність, закріплена в новій редакції Українського правопису, майже не стосується наукової термінології.

Так само в остаточному варіанті нині чинного Українського правопису немає і слова “индик”, інформацію про яке активно поширили наші медіа. Починаючи з літери “и” писатимуться тільки два слова – “ирій” (варіант – “вирій”) та “ирод” у значенні “жорстока людина” (варіант – “ірод”). Тому, перш ніж висловлювати своє обурення нововведеннями, раджу угамувати емоції та ознайомитися з текстом нової редакції Українського правопису, щоб пересвідчитися, що його основа залишилася та сама. Він не зазнав кардинальних змін – чинними й надалі будуть близько 95–98 % правил його попередньої редакції. І запроваджені варіантні написання деяких слів не руйнують системи загалом.

Наші співгромадяни мають зрозуміти, що із затвердженням нової редакції Українського правопису не сталося нічого екстраординарного. Всі водномить не перетворилися на неписьменних. Передбачено кількарічний перехідний період, під час якого чинними будуть норми обох останніх редакцій. Розроблятимуться відповідні методики, рекомендації, поширюватиметься інформація в медіа. Але починати застосовувати нові правила бажано вже зараз. І головне: один правопис потрібен – незалежно від того, чи його критикують, адже він є відображенням мовної та, відповідно, національної єдності».

Більше дізнавайтеся за посиланнями:
<https://www.facebook.com/radiocultureua/videos/685540328561885>;
<https://youtu.be/33IxZOYухоE> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06).

Чому українці емігрують і що потрібно зробити, аби бодай частково призупити цей процес? Чим загрожує нашому суспільству нерівність і як її подолати? Як децентралізація сприяє розвитку українського громадянського суспільства? Якою є демографічна ситуація в нашій державі та які труднощі можуть виникнути при проведенні

всеукраїнського перепису населення в 2020 р.? Про це й інше в інтерв'ю програмі С. Рахманіна «Апокриф», що виходить в ефір на хвилях радіостанції «Радіо НВ», розповіла академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України академік Е. Лібанова.

Про еміграцію

«Головне, що потрібно, аби принаймні частина українських емігрантів повернулася додому, – це зарплати, співставні із зарплатами сусідніх країн. Доки в нас зарплатня залишатиметься в рази меншою, ніж, скажімо, в Польщі, неможливо буде нічого вдіяти. Люди виїжджатимуть, а за кордоном їх радо зустрічатимуть, бо там бракує власних робочих рук, які, в свою чергу, виїхали до Німеччини, Нідерландів, Великої Британії і так далі. На мою думку, підвищуючи зарплати, необхідно досягти хоча б 75 % рівня польських зарплат. Тільки так ми зможемо зменшити масштаби еміграції. Проте зовсім зупинити її не вдасться.

Перше, що має зробити українська влада, – приборкати тіньовий сектор економіки. Досягненню такої мети можуть слугувати різні методи – стимулювання, покарання або й те, й інше одночасно. Якщо це вдасться – зростуть надходження до державного бюджету і, відповідно, з'являться нові можливості для призупинення еміграції. Зараз важко поррахувати реальний прожитковий мінімум українців, оскільки значна їх частина отримує незадекларовані доходи. Це проблема не тільки для статистики й аналітики, а й для самих людей. Але “тінь” не може зростати нескінченно довго, інакше рано чи пізно вона, образно висловлюючись, задушить те, що росте на сонці. Треба пояснювати це нашим співгромадянам. Однак процес усвідомлення буде тривалим – має змінитися щонайменше два покоління.

Друге: потрібно знову рішуче, не на 2–5 %, а щонайменше вдвічі підвищити рівень мінімальної заробітної плати (на мою думку, мінімальна заробітна плата в Україні загалом має становити 6,5–7 тис. грн, за грубими підрахунками), бо від неї залежить і середня. Це також дасть змогу збільшити податки.

І третє: необхідно будувати дороги, що теж посприє підвищенню зарплат у бюджетній сфері. Велика кількість якісних доріг уможливить, наприклад, оптимізацію мережі закладів охорони здоров'я. Зараз Україна змушена зберігати зайві лікарні, бо через погану інфраструктуру або лікар не доїжджає до пацієнта, або пацієнт – до лікаря. А завдяки оптимізації вдалося б заощадити кошти і підвищити зарплатню медичним працівникам.

Усе це цілком реально зробити, але для початку наша влада повинна зрозуміти, що це справді потрібно. Коли у 2017 р. ми проводили обстеження серед членів Федерації роботодавців України і запитували їх про п'ять головних чинників, які перешкоджають розвиткові їхнього бізнесу, вони говорили про що завгодно, тільки не про нестачу робочої сили. У 2018 р. таке розуміння нарешті з'явилося. Наразі серед владних кіл я не бачу

усвідомлення цієї проблеми. Ба більше, не помічають і того факту, що до виїзду з країни наших співгромадян підштовхує низька якість життя.

Між іншим, до імміграції Україна теж абсолютно не готова. Якщо еміграція – це проблема бізнесу, то імміграція – проблема вже державної влади. Бо людей з інших країн потрібно як адаптувати до нових умов проживання, так і забезпечити їм можливість розвиватись у своєму культурному осередку.

Та треба сказати, що відчутно зменшити вплив кадрів з України здатна диджиталізація, або ж цифровізація, економіки: що швидше вона поширюватиметься на різні сфери, то більше українців зможуть працювати дистанційно. І це стосується не тільки ІТ-сектора. Але й ІТ-сектор помічає, що наші співгромадяни за таких умов охоче повертаються на Батьківщину, бо це вигідно. Адже, працюючи в режимі онлайн з території України на іноземного замовника, вони мають той самий заробіток, який мали і за кордоном, тоді як вітчизняні ціни на товари й послуги, як правило, значно нижчі за зарубіжні, передусім західноєвропейські».

Про нерівність

«Українці дуже болісно сприймають нерівність. Її, звичайно, потрібно долати. Проте головне – нерівність не повинна перетворитися на кастову, бо зараз вона дуже глибоко вкорінюється в нашому суспільстві. І виходить, що, умовно кажучи, син полковника не може стати маршалом, бо в маршала вже є свій син. Сьогодні в Україні працює тільки два соціальні ліфти – участь у політичних структурах та участь у бойових діях. Решта лише декларується. А потрібно, щоби будь-яка команда – не конче виключно політична – формувалася за результатами конкурсного відбору. Головна проблема сучасної України навіть не корупція, а – непрофесіоналізм».

Про громадянське суспільство та довіру

«Я з ентузіазмом сприйняла появу організацій співвласників багатоквартирних будинків. Так, у них дуже багато проблем – і юридичних, і господарських. Але принаймні це об'єднання громадян не проти чогось чи когось, а за. А саме на таких найнижчих щаблях і має формуватися та розвиватися громадянське суспільство. Причому нинішня децентралізація, якщо вона реальна, тільки зміцнить його, адже місцеву владу позбавляють можливості перекладати на центральну відповідальність за всі свої негаразди. Завдання громадянського суспільства – контролювати, як вирішуватимуться місцеві проблеми, тобто не тільки протестувати на вулиці, а й активно тиснути на владу, змушувати її виконувати свої обов'язки, діяти в інтересах громади.

Становлення нашого громадянського суспільства ускладнюється тим, що, згідно з опитуваннями, українці беззастережно довіряють тільки найближчому оточенню – родині. Не довіряють навіть сусідам і колегам, припускаючи, що ті здатні на підлість навіть не за потреби, а просто при нагоді. Звичайно, таку тотальну недовіру потрібно долати, хоч і відбуватиметься це вкрай важко й довго: дається взнаки наша драматична

історія з колективізацією, голодоморами, доносами, великим терором. Недовіру до влади можна зрозуміти, вона зберігається за інерцією та передається з покоління в покоління, бо Україною ніколи не керувала українська влада – ні в попередні 70 років, ні взагалі в останні кілька століть (те саме, до речі, стосується й суб'єктивної бідності – її можна пояснити тим, що у нас досить довго було небезпечно демонструвати свої статки й таланти, свій розум). Але без довіри один до одного нам не побудувати ефективного громадянського суспільства».

Про всеукраїнський перепис населення 2020 р.

«Останній перепис населення в Україні відбувся 2001 р. У попередньому раунді – раунді 2010 р. – ми перепис не провели. Крім нас, серед великих країн світу цього не зробив тільки Судан.

Зрозуміло, що відсутність реальних даних про кількість населення впливає як на коректність наукових досліджень, так і на ефективність державної політики. Впливає вона і на соціологічні опитування (крім випадків опитування цільових аудиторій). Тож, сподіваюсь, у 2020 р. перепис таки відбудеться. Принаймні рішення про його проведення ніхто не скасовував, підготовка триває, Держстат [Державна служба статистики України] виконує все, що повинен виконувати за графіком.

Звичайно, труднощі на окупованих територіях Донбасу та Криму непереборні – якщо нічого не зміниться, ми не проведемо там перепис. Україна може розраховувати лише на міжнародну допомогу в обчисленні кількості людей, які там мешкають».

Про парадокси українського консумеризму

«Хизування статками спричинене не десятиліттями бідності та відмови від багатьох предметів споживання. Це явище з'явилося на межі 1990-х років і спостерігається досі.

Під час обстеження доходів і витрат населення Держстат поділяє всіх українців на 10 однакових за чисельністю груп (децилів), де перші 10 % – найбідніші, а останні 10 % – найбагатші. Безумовно, справжні багатії до цього обстеження не потрапляють. Але воно все одно досить показове. Наприклад, статистики визначають скільки хліба, овочів, фруктів, цукру й інших продуктів споживають українці. Так от, виявилось, що найбагатші споживають усього – навіть хліба – більше, ніж найбідніші. Важко збагнути – чому. На межі 1990-х років я пояснювала це тим, що люди “ще не наїлися”. Але ж за 27 років уже можна було наїстися!».

Більше про це, а також про те, у чому полягає суть солідарної пенсійної системи, чому в Україні гальмується пенсійна реформа та що, в першу чергу, передбачатиме майбутня реінтеграція Донбасу, дізнавайтеся з відеозапису радіопередачі: <https://youtu.be/iWxfsQA-aHc> (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.06).

19 червня 2019 р. на інформаційному порталі Vector було опубліковано статтю завідувача лабораторії відділу сенсорної сигналізації Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України доктора біологічних наук Н. Войтенко, присвячену прокрастинації та способам боротьби з нею, мотивації та силі волі.

Автор статті розглядає питання, як мозок приймає рішення і що на це впливає: «Безпосередньо рішення приймає префронтальна кора головного мозку. Але на нейрони цієї зони можуть впливати сигнали з інших відділів. Дослідження доводять, що в людей з міцнішою силою волі розвинута префронтальна кора, а з ослабленою – смугасте тіло. Такі люди часто схильні до залежності від речей, які приносять миттєве задоволення: азартних ігор, алкоголю чи наркотиків. З процесами прийняття рішень та їхнім виконанням пов'язані стандартні нейромедіатори: збудливі (глутамат) і гальмівні (гліцин та ГАМК – гамма-аміномасляна кислота). У процесах мотивації бере участь дофамін. Коли наші зусилля призводять до бажаного результату, ми відчуваємо ейфорію, прилив сил та бажання працювати далі. Наприклад, після успішного завершення проекту або складання іспиту. Але той самий дофамін може й заважати, відволікаючи на миттєві радощі: солодощі, спілкування в соціальних мережах тощо. Якщо наша мотивація випити келих вина із друзями в барі сильніша, ніж мотивація написати статтю (тим більше, якщо це можна відкласти на потім), то мозок буде підштовхувати нас саме до такого рішення. Центр задоволення швидше зреагує на похід у бар, ніж на статтю. Багато людей мотивує саме бажання отримати задоволення».

Також Н. Войтенко пояснює чому люди завжди відтягують все до останнього: «По-перше, сила волі – ресурс вичерпний. Якщо в цей день ми вже зробили кілька подвигів (відмовились від тістечка, змусили себе зробити термінове завдання, не пішли в бар із друзями), то наприкінці дня вирішувати щось іще дуже складно. Це можна порівняти з втомою м'язів. Навряд чи ви зможете пробігти марафон, якщо увесь день важко працювали фізично. Навіть якщо вам дуже подобається бігати. По-друге, приймати рішення і змушувати себе думати – дуже енергомісткий процес. Мозок витрачає енергію, щоб обміркувати рішення, зважити всі “за” і “проти”, продумати план на кілька кроків вперед. Зазвичай, нашому мозку “лінь” думати. Йому легше не напружуватися і нічого не вибирати. З точки зору фізіології – це виправдано. Якщо ми не даємо своїм нейронам додатковий імпульс про щось думати і щось робити, вони поведуться саме так».

Відповідно, у читача може виникнути питання – як поповнити запас сили волі: «Насамперед важливо не витрачати силу волі марно. Треба продумати, що конкретно заважає нам вчиняти певні дії та усунути ці фактори. Я б радила людям з нестачею мотивації планувати складні справи на ранок, а на вечір залишати простіші. Непоганий варіант, щоб поновити запас сили волі – поїсти. Дослідження показують, що глюкоза допомагає в її зміцненні. Учені провели експеримент з людьми, які намагалися кинути

палити. Разом із заміниками нікотину їм пропонували солодкі пастилки, щоб палити хотілося не так сильно. Також допомагає медитація, відпочинок і сон. На жаль, я не зустрічала досліджень, що пов'язують заняття сексом і відновлення сили волі. Однак точно відомо, що зміна оточення, виду діяльності та фізичне навантаження (в тому числі й секс) допомагають «перезарядити» префронтальну кору. Треба перемикатися з одного типу діяльності на інший».

Також автор зазначає, що сила волі, завзятість і наполегливість людини лише певною мірою залежать від генетичного бекграунду: «У однойцевих близнюків вмотивованість і можливість керувати своїми бажаннями схожі. А у різнояцевих ці риси можуть відрізнятись. Крім генетики мотивованість залежить від виховання, навчання та навколишнього середовища».

І нарешті, як змусити себе робити те, що не хочеться? На думку Н. Войтенко, «Людина сама господар своїх рішень і сама має розуміти в чому вона мотивована, а в чому ні. Що принесе їй миттєве задоволення, а що – тривале. Придумати мотивацію для будь-якого заняття досить складно, але можливо».

Докладнішу інформацію можна знайти за посиланням: https://vctr.media/sila-voli-23025/?utm_source=facebook&utm_medium=post&utm_campaign=fb_vector (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 20.06).

13 червня 2019 р. на сторінках часопису «Український тиждень» [№ 24 (604) за 13 червня] було опубліковано статтю старшого наукового співробітника відділу філософської антропології Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, професора кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» доктора філософських наук Т. Лютого, присвячену тому, чи зводиться мислення до оперування думками або їхнього коментування.

Т. Лютий відзначає: «На початку 1950-х М. Гайдеггер прочитав курс лекцій із досить промовистою назвою «Що називається мисленням?», у якому порушував такі питання: чи готові ми до мислення й чи достатньо цього просто захотіти? Спочатку міркування Гайдеггера здаються якимись зарозумілими, позаяк він каже про відповідність того, хто мислить, мислимому. Утім, ідеться про виявлення зосередженості на тому, що надається до осмислення. Тобто вельми суттєво передовсім розпізнавати, що запрошує нас до розмислу й чи реагуємо ми взагалі на цей поклик. Побіжна зацікавленість чимось або зацикленість на чомусь не обов'язково спричиняються до роздуму. Докладно вивчивши мало не всі філософські тексти й опанувавши викладені там думки, теж не конче замислишся. До речі, ще належало б з'ясувати, чи збігається філософствування з мисленням. Усе ж таки яким важелем розмикається плин мислення? Гайдеггер заледве не

містично веде свою лінію про прихований осередок, звідки долинає це спонукання. Він наважується на доволі радикальні висловлювання, приміром коли стверджує: “Наука не мислить”. Але насамперед мається на увазі, що наукові міркування є тим особливим типом, де схоплюється тотожність думки та реальності. Проте тут нема жодного наміру принизити науку. Лише підкреслюється: мислення не можна зводити до звичайної реакції на буденність у висловлюванні “на злобу дня”».

На думку науковця, «Мисленням варто вважати спроби пошуку відповідей на запитання, які ще потрібно належним чином поставити й на які одразу відповісти вдається не завжди. Воно починається з обережного вказування на щось таке, що невпинно віддаляється. Та цей пошук до кінця не оприявнює того, що нас полонить. Тому помислене важко переказати. Очевидно, тому поезія визнається Гайдеггером за найліпший спосіб такого вираження. З огляду на це мислення не піддається однозначному понятійному висловлюванню. Ситуація скидається на ту, коли собака силкується хапнути пашекою власний хвіст, але тільки крутиться на місці. То нехай логіка й вважається вченням про способи та закони мислення, останнє не вдається остаточно загнати в лещата формальних процедур».

Відповідно, в читача можуть виникнути закономірні запитання: чим же тоді уможлиблюється мислення? Чи не кардинальними подіями нашого життя, чимось таємничим і небезпечним, а крім цього й благодатним? Т. Лютий відзначає: «Усе це змушує зупинитися й зробити паузу, ніби чекає, щоби ми зреагували, стає співмірним із нашим життям. Це той випадок, коли ми щороку зачудовуємося розквітлим деревом, ніби бачимо його вперше та не сприймаємо як сукупність атомів або фактів. Отже, до мислення неможливо схилити наказом. А скільки ж думок потрібно для мислення? Либонь, вистачило б й однієї. Мислення для всіх і нікого. Так годилося б перефразувати відому тезу Ніцше. Не потрібно гнатися за мисленням, ставлячи собі завдання почати міркування про будь-що. Дарма перейматися й окремими аспектами філософування якогось мислителя. Шукаючи відомості про філософа чи спростовуючи його думки, навряд чи розпізнаєш секрет його розмислу. Тому мислення ніяка не винагорода. Хоча за його допомогою вдається розкривати хист перевершувати себе. Воно позначене пошуком нас самих. Це рух до самовдосконалення, осягання свого призначення, відкриття й повернення собі себе. Проте щось усякчас заважає нам стати на шлях мислення. Що це, як не помста, ненависть, зазнайство, переконаність у власній вищості й перевазі над іншими?».

«Мислення може початися з глибокого вражіння, коли щось кардинально змінює нашу думку й подовгу не відпускає. Потрапляння в мислення також необхідно пов'язати з навчанням. Не лише коли ми самі вчимося, а й у випадку прагнення навчити когось іншого. Як каже Гайдеггер, найкраще навчати того, як учитися. А той, хто вчить, теж учитися. Мислення потребує готовності до несподіванок і дослухання до заклику чогось досі прихованого. Логіка ж потребує слідування правилам, але заледве пов'язана з

покликом розуміння себе. Мислення пробуджується з того, що зачіпає в нас сокровенне. Не сукупність думок породжує мислення, навпаки, воно є обширом, звідки вириваються думки. Мислення не процес, а вдячність (*denken ist danken*) за здатність дивуватися життю та відкритися йому. Це не відшкодування за дар, а спромога йти назустріч. Повсякчас пам'ятаючи про важливе, ми не мусимо вдовольнитися відповідями на нагальні запитання. Вражає не вичерпна відповідь, а спустошення, із якого виростає ще глибше потрясіння. Не терпить мислення й зиску, не дає виняткових знань, не зараджує в розв'язанні глобальних секретів світу, не наділяє винятковими властивостями. Не варто чогось вимагати від нього, достатньо сприймати як шлях, розпізнаючи, куди рушити далі. І шлях цей зовсім не єдиний для всіх», – окреслює таку специфічну властивість людської природи, як мислення Т. Лютий.

Повний текст статті можна переглянути за посиланням: <https://tyzhden.ua/Columns/50/231290> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 20.06).

На сторінках свіжого номера Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (№ 24 від 22–25 червня 2019 р.) вийшла стаття провідного наукового співробітника Інституту економіки та прогнозування НАН України кандидата економічних наук В. Ліра «Енергетичний аудит країни».

На початку публікації автор зазначає, що об'єктивні тенденції лібералізації енергетичних ринків перебувають під суб'єктивним баченням влади щодо ролі державного регулювання та проведення ринкових реформ.

Екзогенні політичні імперативи зовнішніх зобов'язань держави не враховують ендогенних детермінант економічних можливостей. Фазову траєкторію замкнутого кола перетворень формує принцип «реформи заради реформ». Така парадигма стає особливо відчутною в життєво важливих сферах суспільного буття країни, зокрема, у сфері енергозабезпечення. «Чи можливо розірвати це замкнуте коло?» – запитує експерт.

На його думку, сучасні події на енергетичному фронті боротьби України за свій вибір європейського розвитку на тлі політичної турбулентності демонструють активізацію дій органів влади в проведенні реформ у сфері енергетики. Проте таку рішучість не підкріплено зрозумілою для суспільства результативністю реформ.

В. Лір переконаний, що енергетичний аудит сучасного буття країни має полягати не тільки і не стільки в проведенні ревізії енергогосподарства країни, скільки у критичному аналізі енергореформ. При цьому він наголошує: «Звісно, що ліберальна доктрина залишається у фокусі подальших реформаторських дій. Але при цьому в країні так і не сформований механізм ринкового ціноутворення та не застосований адекватний метод регулювання тарифів. Формульне ціноутворення замінило

собою як механізм ринкового формування цін, так і метод їх регулювання. А це зовсім окремі процеси, хоча і взаємопов'язані.

Викривлення та дискримінація ринкового ціноутворення починається як раз із підміни поняття ціни – з “об’єктивно зумовленої” (ринком, якщо він запроваджений) на “економічно обґрунтовану” (наявними монополістами)».

Експерт також зазначає: «Багатошаровий пласт проблем в енергогосподарстві країни потребує не лише аудиту та переосмислення реформ, а й чіткого алгоритму подальших дій. Верифікація процесу європейської інтеграції України в енергосфері свідчить, що наша країна поділяє та сприймає європейські принципи, цілі та критерії сталого розвитку енергетики, проте не застосовує європейських методів реалізації поставлених завдань. Зокрема, в частині прозорості політики, досягнення консенсусу всіх стейкхолдерів, механізмів моделювання, планування та прогнозування, відповідальності за невиконання планів і неефективне управління, слабкої координації між органами державної влади, суспільної активації енергетичної політики тощо».

Наприкінці статті В. Лір наголошує: «Необхідна радикальна зміна принципів і механізмів формування енергетичної політики та стратегії держави. Наразі у фокусі уваги політичних еліт у кращому разі залишаються лише актуальні проблеми національної енергетичної безпеки. Між тим зауважу, що спектр цілей енергетичної політики держави, попри безумовну домінанту національної безпеки, охоплює також економічні, технологічні, екологічні та не в останню чергу соціальні аспекти».

Докладно про особливості енергетичної політики України читайте в повній версії статті за посиланням: https://dt.ua/energy_market/energetichniy-audit-krayini-315231_.html (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 25.06).

Наукові видання НАН України

Побачив світ додатковий том «Україна та українці», який завершує унікальний проект «Енциклопедія історії України», здійснений спільними зусиллями фахівців-гуманітаріїв НАН України, насамперед істориків.

Бібліографічні дані: Енциклопедія історії України: Україна-Українці. Кн. 1 / Редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови), Я. В. Верменич, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський, В. М. Даниленко, Л. О. Зашкільняк, С. В. Кульчицький (заст. голови), О. Є. Лисенко, О. П. Реєнт, О. С. Рубльов (відп. секр.), О. П. Толочко, О. А. Удод, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. НАН України ; Інститут історії України. Київ : «Наукова думка», 2018. – 608 с.

Цей том – завершення єдиного в своєму роді за доби незалежної України проекту 10-томної «Енциклопедії історії України» (ЕІУ) (2003–

2013). Роботу над цим виданням на рівні уряду та Президії НАН України було започатковано ще 1997 р., а 2016 – величезний колектив творців енциклопедії було відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки. До складу Редакційної ради ЕІУ увійшли такі знані фахівці Інституту історії України НАН України, як академік В. Смолій, член-кореспондент НАН України Г. Боряк, доктор історичних наук С. Кульчицький, доктор історичних наук О. Лисенко та багато інших.

Чому знадобився додатковий том «Україна-Українці» (в двох книгах, книга друга має з'явитися ще цього року) у передмові до видання пояснюється так: «Спеціалізований, точніше, тематичний том, по суті, є узагальнюючим, синтетичним завершенням проекту десяти томника. Він у концентрованому вигляді подає читачеві цілісний образ України в її базових категоріях – держава, територія, народ – з погляду історії їх формування та розвитку з найдавніших часів до сьогодення».

І далі дуже важливий момент: «За дивним і драматичним (проте напевно не випадковим) збігом обставин саме в грудні 2013 р., коли вийшов друком останній, десятий том «Енциклопедії», що завершив певний етап історичного енциклопедичного проекту, за вікнами будівлі Інституту історії України НАН України, на вул. Грушевського, розгорнулися знакові історичні події: вибухнув Євромайдан. Сучасність у черговий раз продемонструвала драматизм і швидкоплинність. Революція гідності, неоголошена російсько-українська війна, мінливі міжнародні взаємини і зовнішньополітичні ситуації останніх років, які тією чи іншою мірою стосуються України, – усе це потребує не лише введення до наукового та суспільного обігу великих масивів інформації, фактів, персоналій, подій, відповідного ілюстративного, бібліографічного, картографічного (в перспективі – мультимедійного) супроводу, але й їхнього осмислення й витлумачення, в тому числі – в енциклопедичному форматі». Такою є позиція Редакційної колегії.

Перша книга тематичного тому ЕІУ вже видрукувана видавництвом «Наукова думка». Цей том містить 650 ілюстрацій. У 2019 р. очікується й друга книга.

З текстом дослідження можна ознайомитись за посиланням: <http://resource.history.org.ua/item/0014228> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 26.06.*)

14 червня 2019 р. в газеті «Голос України» (№ 111) опубліковано статтю, присвячену книзі, яка була визнана кращим виданням 2019 р. у номінації «Життєпис» щорічним Всеукраїнським бібліотечним «Біографічним рейтингом», – дослідженню головного наукового співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України доктора історичних наук Ю. Шаповала та професора історичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктора історичних наук І. Верби

«Михайло Грушевський. “Я сам прийшов до політики через історію”».

Щорічний Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг», започаткований у 2018 р. до 100-річчя Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, визначив кращі видання. За це звання в семи номінаціях – «Коллективний портрет», «Джерела біографії (автобіографія, мемуари, листування)», «Персональний показчик» та інших – змагалися 238 книжок.

Дослідження «Михайло Грушевський. “Я сам прийшов до політики через історію”» побачило світ у видавництві Верховної Ради України «Парламентське видавництво». Як зазначив його керівник В. Кисляк, книжка про відомого політичного і державного діяча, визначного ученого вийшла в серії «Політичні портрети». Під час її підготовки автори використали здобутки сучасного грушевськознавства, численні архівні документи, зокрема й недоступні в попередні роки.

Ю. Шаповал та І. Верба зібрали у своїй книжці чимало й інших цікавих фактів про життя та діяльність М. Грушевського. Його по праву називають визначним істориком – він не просто написав понад 2000 наукових праць, зокрема фундаментальну 10-томну «Історію України-Руси», «з передісторичних глибин» до 1658 р., конфлікту з Москвою і Гадяцькою унією, а й витворив концепцію безперервності українського історичного процесу, став головним ідеологом української революції початку ХХ ст. Дослідник справив фундаментальний вплив на відносини між Україною та Росією – у своїй схемі історії Східної Європи він розділив історію двох країн, а також показав імперський дискурс російської історіографії.

Загадковими були не лише події життя мислителя, але й обставини його смерті. Ю. Шаповал та І. Верба зазначають, що віднайдені наприкінці минулого століття документи, так і не дають однозначної відповіді на запитання: М. Грушевського було навмисно знищено чи його життя обірвалося внаслідок фатального збігу подій?

Презентована книжка чи не найповніше з-поміж інших видань розкриває особистість М. Грушевського та його визначну роль в історії Української держави.

З повним текстом статті можна ознайомитися за посиланням: <http://www.golos.com.ua/article/318100> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06).

Нещодавно світ побачила нова монографічна колективна праця «Державно-правове регулювання суспільних відносин в умовах нових глобалізаційних викликів: вітчизняні та міжнародні реалії» за загальною редакцією ректора Київського університету права (КУП) НАН України професора Ю. Бошицького.

Монографія стала результатом трирічного наукового дослідження. Особливістю її є те, що до авторського колективу КУП НАН України й

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України долучилися провідні іноземні вчені: декан факультету юридичних та суспільних наук Батумського державного університету ім. Ш. Руставелі професор А. Махарадзе (Грузія), завідувач кафедри конституційного права та політичних інститутів факультету права та управління Гданського університету професор А. Шміт і декан факультету права та управління Гданського університету професор Я. Стеліна (Республіка Польща), професор Університету Барі ім. Альдо Моро професор А. Інкампо (Республіка Італія), заслужений професор права Університету штату Пенсильванія, почесний професор порівняльного права Лондонського університету, іноземний член Національної академії наук України та Національної академії правових наук України професор В. Батлер (США), викладач кафедри ЮНЕСКО з прав людини та інформаційного права Бакинського державного університету А. Сафаров (Азербайджан), професор кафедри цивільного права Дебреценського університету професор Д. Чечі (Угорщина).

Наукову працю рецензували директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України академік НАН України Ю. Шемшученко, академік Академії політичних наук професор П. Мироненко, декан юридичного факультету Дебреценського університету професор В. Сікора (Угорщина), професор Лінцького університету ім. Й. Кеплера професор Г. Коек (Австрія).

Підготовка спільного видання стала можливою завдяки співпраці КУП НАН України із закордонними закладами вищої освіти. Таке співробітництво дає змогу почути один одного, рухатися вперед у науковому пізнанні й розв'язанні нагальних завдань, забезпечити консолідацію зусиль учених і практиків задля розвитку юридичної науки, підвищення її ролі як організуючого чинника державотворення (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.06*).

Корпоративне співробітництво

14 червня 2019 р. було підписано протокол щодо розвитку співробітництва між ВП «Науково-технічний центр» ДП «НАЕК «Енергоатом»» та Інститутом ядерних досліджень (ІЯД) НАН України на 2019–2024 рр.

Україна може продовжувати ресурс атомних енергоблоків власними силами на понад 60 років. Це визначено програмою співробітництва між НАЕК «Енергоатом» та ІЯД НАН України у сфері радіаційного матеріалознавства на найближчі п'ять років. Відповідний протокол щодо розвитку співробітництва між ВП «Науково-технічний центр» ДП «НАЕК «Енергоатом»» і ІЯД НАН України на 2019–2024 рр. було підписано 14 червня за участі президента компанії Ю. Недашковського. Однією з ключових тем для поглиблення подальшої співпраці між НАЕК

«Енергоатом» та ІЯД НАН України, який є провідною науково-дослідною організацією в галузі ядерної фізики і радіаційного матеріалознавства в Україні, стало проведення робіт, пов'язаних із дослідженням матеріалів корпусів реакторів ВВЕР-1000 і ВВЕР-440 та аналізом радіаційного окрихчування корпусних матеріалів. На основі результатів цих робіт було, зокрема, обґрунтовано понадпроектний ресурс корпусів енергоблоків № 2, 3, 4 ЗАЕС, а також успішно завершено роботи з випробувань зразків-свідків для енергоблоків № 2, 6 ЗАЕС, № 1, 4 РАЕС та № 2, 3 ЮУАЕС.

Узагальнена програма контролю змін властивостей металу корпусів реакторів енергоблоків АЕС за зразками-свідками на період понадпроектної експлуатації дозволить детально прописати підходи та розробити заходи, необхідні для забезпечення безперервним матеріалознавчим супроводом експлуатації всіх корпусів реакторів на період експлуатації понад 60 років. Фактично цей документ стане першим, у якому для кожного корпусу буде проаналізовано стан реалізації програм зразків-свідків з подальшим узагальненням результатів аналізу та вироблення спільної стратегії щодо поводження із зразками-свідками і надійного обґрунтування ресурсу всіх корпусів. На основі виконаного аналізу буде документально продемонстровано, які з корпусів окрихчуються повільніше, а для яких необхідно застосувати додаткові сучасні методичні підходи або пом'якшувальні заходи технічного характеру для забезпечення їх безпечної експлуатації на період щонайменше 60 років.

Наступним етапом розвитку співробітництва є створення та введення в промислову експлуатацію матеріалознавчого каналу в дослідницькому реакторі ВВР-М.

З докладнішою інформацією можна ознайомитися за посиланнями: <https://www.unian.ua/economics/energetics/10589457-ukrajina-zmozhe-prodovzhuvati-resurs-atomnih-energoblokiv-vlasnimi-silami-na-ponad-60-rokiv.html> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 20.06*).

Міністерство культури України у співпраці з Національною академією наук України оголосило про запуск пілотного проекту – електронного обліку об'єктів культурної спадщини «Державний реєстр нерухомих пам'яток України», реалізація якого здійснюється відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 374-р «Про реалізацію пілотного проекту впровадження електронного обліку об'єктів культурної спадщини». Пілотний проект реалізуватиметься на базі Вінницької області з метою практичного напрацювання необхідних і важливих аспектів наповнення та функціонування електронної платформи. Потім його планується впроваджувати на загальнонаціональному рівні. Ключовими спікерами презентації цього проекту електронного обліку об'єктів культурної спадщини, що відбулася 18 червня 2019 р. у прес-центрі

Міністерства культури України, стали Міністр культури України Є. Нищук, віце-президент Національної академії наук України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков, почесний директор Інституту географії НАН України академік Л. Руденко, заступник начальника управління культури і мистецтв Вінницької обласної державної адміністрації (ОДА) В. Троян, заступник голови управління охорони культурної спадщини – начальник відділу формування державної політики в сфері охорони культурної спадщини Міністерства культури України Ю. Нечипоренко.

Як підкреслили учасники заходу, впровадження пілотного проекту з електронного обліку об'єктів культурної спадщини є не початком цифровізації культурної спадщини, а черговим кроком, який Міністерство культури України і Національна академія наук України роблять у цьому напрямі, апробацією значних напрацювань, здійснених у минулі роки (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 20.06*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

10–14 червня 2019 р. у Кракові (Республіка Польща) відбулося чергове XXI засідання польсько-української комісії експертів з удосконалення шкільних підручників з історії та географії. Співголови комісії: з українського боку – головний науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років ХХ ст. Інституту історії України НАН України доктор історичних наук С. Кульчицький, з польського боку – професор М. Корнат.

У засіданні брали участь українські вчені: заступник директора департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України Н. Бєскова, заступник директора з наукової роботи Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» доктор історичних наук Є. Врадій, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України доктор історичних наук І. Гирич, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України Р. Євтушенко, головний науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років ХХ ст. Інституту історії України НАН України доктор історичних наук С. Кульчицький, декан історичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор історичних наук І. Патриляк, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» І. Щупак. Польських колег представляли професор Г. Мотика, професор П. Кролль, професор М. Барвінські, П. Санойцой, професор М. Корнат та ін., а також польські вчителі, які мали можливість послухати науковців та взяти участь у дискусії.

Цьогорічні пленарні доповіді стосувалися подій Другої світової війни та Голокосту, колаборації та опору нацистам. Традиційно для останніх років

роботи комісії вчителі історії польських шкіл мали можливість послухати та взяти участь у дискусії.

Як завжди, польські вчені аналізували українські підручники історії, українські – польські книжки. Серед книжок, які аналізували польські експерти – підручники О. Гісема, В. Власова і С. Кульчицького, О. Пометун і Н. Гупан, І. Щупака та ін.

До грудня 2019 р. планується видання книжки, присвяченої роботі українсько-польської комісії за останні п'ять років. Для науковців та педагогів, істориків та географів будуть цікавими зразки аналізу українських та польських підручників; тексти і презентації обраних доповідей вчених на засідання комісії, присвячені актуальним питанням європейської історії та українсько-польських відносин тощо.

Наступне засідання українсько-польської комісії буде присвячене 100-річчю радянсько-польської війни, завершенню Другої світової війни та пам'яті про ці події. Вже відомо, що це засідання відбудеться у м. Харків у першій декаді червня 2020 р. Незабаром МОН України в співробітництві з інститутом «Ткума» розпочне розгляд звернень тих вчителів-істориків та географів, які бажатимуть взяти участь у роботі комісії спільно з українськими та польськими вченими.

Докладнішу інформацію можна переглянути за посиланням: https://www.facebook.com/igor.shchupak.35/posts/1770614769750495?__tn__=K-R (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 21.06*).

19 червня 2019 р. Національну академію наук України відвідала делегація Шанхайської академії суспільних наук, яку очолював віцепрезидент цієї академії професор Г. Чуньхуей.

До складу делегації увійшли також директор Інституту екології та сталого розвитку ШАСН професор Ч. Фенці, директор відділу міжнародного співробітництва ШАСН доцент В. Сюемінг, заступник головного редактора щотижневика з соціальних наук професор С. Мейфан.

Із зарубіжними гостями зустрілися академік-секретар Відділення економіки НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України академік Е. Лібанова, директор Інституту економіки природокористування та сталого розвитку (ІЕПСР) НАН України доктор економічних наук, академік НААН України М. Хвесик, завідувач відділу Далекого Сходу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України доктор філософських наук В. Кіктенко, керівник Сектора суспільних наук Науково-організаційного відділу Президії НАН України кандидат політичних наук С. Стоєцький, заступник начальника Відділу міжнародних зв'язків НАН України С. Максимчук.

Академік Е. Лібанова привітала зарубіжних гостей у стінах НАН України й коротко ознайомила їх з історією, статусом, основними

завданнями академії та напрямами досліджень, які здійснюють її вчені. За словами академіка Е. Лібанової, НАН України здійснює міжнародне наукове співробітництво в рамках 128 діючих угод із академіями, державними установами, науковими організаціями й освітніми установами більш ніж 50 країн Європи, Північної та Південної Америки, Азії та Африки. «Одним із найбільш пріоритетних і перспективних напрямів міжнародної діяльності академії було й залишається науково-технічне співробітництво з Китайською Народною Республікою. На сьогодні понад 30 % всіх установ НАН України активно співпрацюють із китайськими партнерами, – наголосила академік Е. Лібанова. – Останніми роками це партнерство характеризується динамічним поступальним розвитком, набуває дедалі більшої глибини, розширюється географія та спектр двосторонньої взаємодії. Основними партнерами академії в КНР є Китайська академія наук, Китайська академія суспільних наук та інші академії наук, Державне управління в справах іноземних фахівців КНР, наукові установи, університети, приватні організації, підприємства та фірми. Ми активно співпрацюємо з муніципалітетами міст і державними науковими установами низки провінцій Китаю: Шаньдун, Гуандун, Цзяньсу, Хейлунцзян, Чжецзян, Цзянсі, Аньхой, Сичуань. Наявність ґрунтовної договірно-правової бази дозволяє найбільш повно використовувати всі форми міжнародного співробітництва та надає науково-технічним зв'язкам характеру планомірного й довгострокового партнерства. Наразі активно розвиваються такі сфери українсько-китайського науково-технічного співробітництва: матеріалознавство, інформаційні, комунікаційні й енергоощадні технології, зварювальні технології, альтернативна енергетика, фізика та теплофізика, хімія і біохімія».

Академік Е. Лібанова також навела приклади українсько-китайської співпраці в галузі суспільних наук: «Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського протягом багатьох років співпрацює з Бібліотекою Китайської академії суспільних наук. Між установами діє двостороння Угода про науково-інформаційну співпрацю.

Інститут економіки та прогнозування НАН України активно співпрацює з Інститутом світової економіки та політики Китайської академії суспільних наук. У 2018 р. установи узгодили й підписали Меморандум про взаєморозуміння. Того ж року вони спільно провели круглий стіл “Фінансово-економічний потенціал успішного співробітництва між КНР та Україною в контексті реалізації ініціативи “Один пояс – один шлях”.

Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України здійснює масштабну наукову і просвітницьку роботу щодо двосторонніх українсько-китайських взаємин, культури і науки Китаю тощо. Ця академічна установа також видає збірник наукових праць “Китаєзнавчі дослідження”, до якого входять роботи українських і зарубіжних учених із різних аспектів історії Китаю, суспільно-політичного й економічного розвитку КНР, українсько-китайських відносин на сучасному етапі. У 2018 р. за сприяння Посольства КНР в Україні Інститут провів Українсько-китайський форум стратегічного

партнерства “Один пояс – один шлях”, присвячений обговоренню поточного стану та перспектив подальшого розвитку українсько-китайських відносин, аналізу проблемних питань і пошуку ефективних моделей співпраці з метою зміцнення стратегічного партнерства між нашими країнами. Установа також виступила співорганізатором XII Міжнародної наукової конференції “Китайська цивілізація: традиції та сучасність”, роботу якої було організовано за такими напрямками: Китай у сучасному світі: міжнародно-політичний аспект; дослідження китайської цивілізації: історія, філософія, культура; сучасна модель соціально-економічного розвитку Китаю; теоретичні та прикладні питання китайського мовознавства та літературознавства. Спільно з Українською асоціацією китаєзнавців Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України видає журнал “Україна – Китай”. У цьому виданні представлено широкий спектр думок про сучасний політичний і соціально-економічний розвиток Китаю, стратегічне партнерство України та КНР, історико-культурні й гуманітарні зв'язки України та Китаю.

Інститут всесвітньої історії НАН України впродовж тривалого часу плідно співпрацює з Національним інститутом стратегічних міжнародних досліджень Китайської академії суспільних наук. Зараз установи узгоджують Угоду про подальше співробітництво».

За словами академіка Е. Лібанової, окремим і важливим напрямом міжнародних відносин НАН України є розвиток науково-технічного співробітництва з провідними університетами світу, у тому числі китайськими, такими, наприклад, як Пекінський нормальний університет, Пекінський аерокосмічний університет, Харбінський технологічний університет, Харбінський інженерний університет, Технологічний університет м. Нінбо, Науково-технологічний університет Гонконгу та ін.

Учені НАН України виступають із лекціями в китайських університетах, беруть участь у семінарах, разом із китайськими колегами здійснюють спільні дослідження, публікують статті та монографії. Створюються спільні наукові центри й підприємства. Так, Інститут проблем реєстрації інформації НАН України та Чжецзянський технологічний університет створили спільну Міжнародну дослідну лабораторію оптоелектронних інформаційних технологій, а також налагодили спільне виробництво лінз і окулярів для лікування косоокості. При Цзілінському університеті в м. Чаньчунь уже кілька років успішно діє спільний Міжнародний центр науки майбутнього (International Center of Future Science), створений згідно з договором про співпрацю між НАН України, Цзілінським університетом і Народним урядом провінції Цзілінь.

«Географія і спектр співпраці академії з університетами КНР постійно розширюється, – зазначила академік Е. Лібанова. – Наприклад, 23 травня 2019 р. ми приймали делегацію Шаньдунського науково-технічного університету, а сьогодні ми раді приймати делегацію Шанхайської академії суспільних наук – одного з найстаріших і найавторитетніших наукових

центрів Китаю. Упевнена, що ця зустріч стане початком плідної взаємовигідної співпраці наших установ».

Голова делегації ШАСН професор Г. Чуньхуей подякував українським колегам за запрошення та коротко поінформував їх про організацію, яку представляє. Він зазначив, що за посадою відповідає як безпосередньо за наукові дослідження, так і за керівництво так званими «мозковими центрами», а також очолює один із науково-дослідних інститутів у цій академії. «Попри те що наша академія не є найбільшою науково-дослідною організацією в Китаї, вона має розвинуту мережу міжнародних зв'язків. Щороку нас відвідує понад тисяча науковців з усього світу. Крім того, ми постійно приймаємо іноземців, які приїжджають до Китаю за навчальними програмами. Щороку від 300 до 400 наших співробітників їдуть у відрядження на Захід. На жаль, рівень співробітництва між науковими інституціями України та Китаю поки що не відповідає рівневі двосторонніх українсько-китайських відносин, а також місцю та ролі наших країн на світовій арені. Тому ми хотіли б активніше розвивати таке співробітництво. Я представляю організацію, яка займається суспільними дослідженнями, проте в Китаї знають багатьох українських учених у галузі фізико-математичних і технічних наук. За цими напрямками Україна належить до провідних держав світу. У вас також чимало талановитих митців. Я особисто захоплююсь українським мистецтвом», – сказав Г. Чуньхуей. Він також запропонував налагоджувати наукове співробітництво в галузі економіки: «Упродовж останніх 40 років Китай пройшов шлях стрімкого економічного зростання, котре, однак, супроводжується деякими проблемними питаннями, зокрема екологічними й демографічними, які ми зараз вивчаємо».

Далі слово було надано директорові ІЄПСР НАН України академіку НААН України М. Хвесіку. Він зауважив, що Китай та Україна мають чимало спільних проблем, які легше вирішувати разом.

Потому виступив доктор філософських наук В. Кіктенко, який наголосив, що Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України – єдина в Україні академічна установа, котра займається країнами Азії. На завершення В. Кіктенко повідомив, що за кілька тижнів світ побачить монографія з історії українського китаєзнавства за останні 200 років. Він принагідно запросив китайських колег долучатися до роботи конференції «Стратегічне партнерство України та Китаю: один пояс – один шлях» і надсилати статті для публікації в журналі «Україна – Китай».

Насамкінець представники НАН України відповіли на низку запитань китайських колег, зокрема щодо співпраці України та Китаю в межах ініціативи «Один пояс – один шлях» і можливих змін у двосторонніх відносинах на нинішньому етапі.

На завершення сторони обмінялися пам'ятними подарунками (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 21.06*).

28 травня 2019 р. Інститут всесвітньої історії НАН України відвідала делегація представників Цзінанського університету (Гуанчжоу, Китайська Народна Республіка).

Університет Цзінань (заснований у 1906 р.) вважається одним з кращих університетів на півдні Китаю. Він є першим університетом на материковій частині Китаю, який набирає іноземних студентів на навчання.

Делегацію представляли віце-президент Цзінанського університету професор Ч. Хонг, декан Інституту міжнародних студій та Академії зарубіжних китайських шкіл професор Ч. Чанг, заступник директора офісу міжнародних обмінів та співпраці Ю Ванг, декан Коледжу хімії та матеріалознавства професор Д. Лі, декан дослідного Інституту робототехніки та технологій професор Н. Ліу, директор офісу роботи з випускниками та вищої школи професор Ю. Лу.

Українську сторону представили директор Інституту всесвітньої історії НАН України член-кореспондент НАН України А. Кудряченко, заступник директора з наукової роботи, кандидат історичних наук В. Солошенко та старший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень, кандидат історичних наук М. Бессонова.

Візит китайської делегації був складовою низки заходів у рамках ініціативи «Один пояс – один шлях», якому уряд Китаю приділяє значну увагу. Зустріч у стінах інституту була спрямована на пошук можливостей для налагодження потенційної співпраці.

Докладнішу інформацію про цю подію можна дізнатися за посиланням: <http://ivinas.gov.ua/uk/novini/zustrich-z-predstavnykamy-tszinanskoho-universytetu-huanchzhou-kytayska-narodna-respublika-2.html?fbclid=IwAR0NkrG98CueHLwq3fZYXwMNNrGMRSmuiSk0kshvaNglNR2w4XhPkG10BoY> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 25.06).

24 червня 2019 р. Національну академію наук України відвідала делегація Уряду провінції Шаньдун (КНР) на чолі з віце-губернатором цієї провінції Ю. Цзе. Зустріч відбулася у Великому конференц-залі НАН України в Києві. За її підсумками підписано ряд угод про двостороннє наукове та науково-технічне співробітництво.

Привітавши іноземних гостей, віце-президент НАН України академік А. Загородній коротко поінформував їх про історію Національної академії наук України, її статус, структуру й основні напрями діяльності.

Академік А. Загородній навів кілька прикладів двостороннього співробітництва між установами НАН України та науковими установами Академії наук провінції Шаньдун, технопарками, підприємствами й іншими організаціями, які працюють на території цієї провінції.

Як зазначив академік А. Загородній, зустріч 24 червня 2019 р. далеко неперша зустріч із керівництвом провінції Шаньдун. За його словами, говорячи про розвиток двостороннього науково-технічного співробітництва НАН України з провінцією Шаньдун і КНР загалом, не можна оминати увагою ключову роль Посольства Китайської Народної Республіки в Україні, передусім Надзвичайного і Повноважного Посла Китайської Народної Республіки в Україні Д. Вея та радника Посольства Ч. Міна.

«Загалом аналіз поточного науково-технічного співробітництва між НАН України та науковими установами провінції Шаньдун свідчить про те, що двостороннє співробітництво українських і китайських учених та спеціалістів уже зараз приносить взаємовигідні результати: зростає кількість спільних дослідницьких проєктів, число їхніх учасників і масштаби реалізації, з'являються нові й розвиваються вже наявні форми науково-технічного співробітництва, яке в перспективі може стати дієвим чинником інтенсифікації процесів в інших сферах українсько-китайських відносин. Гадаю, наша сьогоднішня зустріч стане черговим кроком у цьому напрямі, дасть нам змогу звірити позиції, оцінити перспективи, окреслити плани подальшого розвитку нашої взаємодії», – сказав академік А. Загородній і передав слово китайським гостям.

Віце-губернатор провінції Шаньдун Ю. Цзе подякував українським колегам за запрошення до Києва та представив членів очолюваної ним делегації, а також розповів про регіон, який представляє: «Наша провінція розташовується на сході Китаю і має вихід до моря. Для нашого регіону характерні велика кількість населення, розвинена економіка та багата культура. У 2018 р. кількість населення провінції перевищила 100 млн осіб, а ВВП становить понад 1,1 трлн дол. На сьогодні за об'ємом економіки ми посідаємо третє місце серед усіх китайських регіонів. Крім того, провінція утримує лідерські позиції в галузях освіти і науки. На території провінції Шаньдун працюють 146 університетів, у яких навчаються близько 2,4 млн студентів.

Зараз ми здійснюємо перехід до вищого рівня економічного розвитку – як на основі вже традиційних для регіону галузей (хімічної, текстильної промисловості, металургії, сільського господарства), так і завдяки розвитку нових виробничих кластерів у морській індустрії, туризмі, хіміко-біологічному та фармацевтичному виробництві, нових інформаційних технологій і нових матеріалів. Відповідно, промислова реформа й економічна еволюція висувають нові вимоги до організації наукових досліджень і потребують розвитку нових наукових напрямів. У провінції вже створено платформи, майданчики й інші можливості для роботи вчених. У наступні п'ять років планується надати підтримку близько п'яти тисячам науковців. Минулоріч Народний уряд провінції Шаньдун значно збільшив державні видатки на наукову діяльність і практичне впровадження отримуваних науковцями результатів, на індустріалізацію й технологічне оновлення

виробництв. Це посприяло активнішому впровадженню інновацій науково-дослідними організаціями, університетами та підприємствами.

Під час II Міжнародного форуму високого рівня з міжнародного співробітництва “Один пояс – один шлях”, який відбувся в квітні цього року в Пекіні, голова КНР Сі Цзіньпін сказав, що Китай продовжуватиме реалізувати проекти в межах цієї ініціативи. Це стосується співпраці в різних сферах, зокрема науковій (створення спільних лабораторій і технопарків, трансфер технологій), а також гуманітарних обмінів між Китаєм та іншими країнами “Одного поясу – одного шляху”. У такий спосіб ми сподіваємося розширити та поглибити співпрацю з іноземними партнерами.

Ми вже маємо позитивний досвід взаємодії з українськими науковими установами, тож прибули сьогодні на перемовини для підбиття підсумків нашої двосторонньої співпраці й визначення шляхів її інтенсифікації та перспективних напрямів подальшої спільної роботи, аби наша співпраця слугувала зразком для інших країн у рамках ініціативи “Один пояс – один шлях”. Сподіваємося в майбутньому разом із вами проводити форуми, семінари, конференції та реалізувати конкретні проекти».

На завершення свого виступу Ю. Цзе запросив представників НАН України якнайчастіше відвідувати провінцію Шаньдун для налагодження тіснішого двостороннього співробітництва.

Академік А. Загородній подякував високому гостеві за запрошення і в свою чергу запросив китайських колег приїжджати до України для кращого ознайомлення з результатами роботи вчених НАН України. «Нас не можуть не захоплювати успіхи КНР загалом і провінції Шаньдун зокрема у розвитку економіки, науки та культури. Для нас надзвичайно важливо було почути, що Народний уряд провінції Шаньдун позитивно оцінює результати нашої співпраці та планує розвивати її й надалі. І наші інтереси в цьому питанні збігаються», – підкреслив академік А. Загородній.

Далі слово було надано директорові Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України академіку В. Підгорському, який розповів про досягнення та подальші плани очолюваної ним академічної установи у співробітництві з китайськими партнерами: «Наш інститут близько 20 років співпрацює з КНР у таких галузях, як охорона здоров'я, сільське господарство, промисловість і охорона довкілля».

За словами академіка А. Загороднього, виступ академіка В. Підгорського чудово ілюструє, наскільки потрібне активне двостороннє наукове співробітництво як Україні, так і Китаю: «Наші угоди не залишаються на папері – вони працюють і дають конкретні результати, приносять користь».

Заступник директора Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України академік С. Костерін зазначив, що зустріч у стінах Національної академії наук України є дуже важливою з двох причин: по-перше, вона відкриває нові перспективи для наукових контактів між НАН України та науковими установами провінції Шаньдун, а по-друге, в ширшому плані,

служує ще одним кроком на шляху зміцнення дружби між двома народами, двома державами. Академік С. Костерін розповів, що співпраця Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України з партнерами із КНР триває від 2005 р. «На сьогодні наші відносини активно розвиваються, – додав академік С. Костерін. – У 2017–2018 рр. було укладено по дві нові угоди про наукове співробітництво з китайськими партнерами. Упевнений, що наша подальша співпраця буде плідною, зокрема за напрямом вивчення гемостазу й механізмів зсідання крові. Загалом, у фокусі нашої уваги перебуває широкий спектр проблем біохімії, біофізичної хімії, біотехнології тощо».

За словами директора Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України члена-кореспондента НАН України В. Татаренка, ця академічна установа вже близько 75 років займається розробленням експериментальних і фундаментальних засад фізики конденсованої речовини, зокрема металофізики: «Ми маємо багато важливих розробок у галузі фізичного матеріалознавства, в тому числі фізичного металознавства. Ці розробки зацікавили наших колег з Інституту передових технологій та Інституту автоматизації Академії наук провінції Шаньдун, тож сподіваємося на плідну співпрацю з ними за напрямом розроблення конструкційних та функціональних матеріалів і розвитку способів їх обробки – для поліпшення їхніх механічних властивостей. Перспективним є співробітництво у розробленні методів ультразвукової обробки матеріалів, зокрема ультразвукового зондування. Маємо надію, що завдяки спільним дослідженням у цьому напрямі буде розроблено досконаліші методи зварювання таких матеріалів».

Далі слово взяв віце-президент Академії наук провінції Шаньдун Х. Гопін. За його словами, більшість із 15 науково-дослідних інститутів, які працюють у системі Академії наук провінції Шаньдун (крім двох, заснованих в останні два роки), мають досвід активної та тісної співпраці з українськими вченими, котра постійно розвивається як у бік розширення сфер взаємодії, так і в бік поглиблення вже налагоджених зв'язків. «Переважна частина членів нашої делегації – це вчені Академії наук провінції Шаньдун. Наразі сторони шляхом спільного обговорення вже досягли згоди щодо співпраці за різними напрямками, що знайде своє відображення, у тому числі в угодах, які сьогодні буде підписано. Академія наук провінції Шаньдун надає великого значення співпраці з Національною академією наук України та доклататиме всіх зусиль, аби ця співпраця була успішною», – підкреслив Х. Гопін.

Останнім виступив генеральний директор Енергетичної компанії «Сяньчу» Ч. Кунь (м. Циньдао). «Дохід нашої компанії у 2018 р. сягнув 1,9 млрд юанів, з яких ми сплатили податків на загальну суму 300 млн юанів, – розповів підприємець. – Одне дуже важливе з наших дочірніх підприємств – українсько-китайську компанію з ядерної безпеки – ми створили спільно з Інститутом проблем безпеки атомних електростанцій НАН України. Угоду про це було підписано у вересні 2015 р., а вже у березні 2016 р. наша компанія уклала угоду про стратегічне партнерство з Національною

академією наук України. Між іншим, ми – перша китайська приватна компанія, яка підписала угоду з українською державною організацією. У жовтні 2018 р. спільне українсько-китайське підприємство було офіційно зареєстровано в м. Циньдао. Загальний обсяг інвестицій компаній становить 70 млн дол. Спільно з українськими партнерами ми працюємо над новими технологіями в галузі радіаційної безпеки та переробки ядерних відходів, призначеними як для китайського ринку, так і для ринків зарубіжних країн. Ми вже розробили чимало нових важливих і корисних технологій. Один із наших проектів стосується розроблення спеціального обладнання, яке використовується при потужному випромінюванні. Цей проект навіть увійшов до плану українсько-китайської міжурядової співпраці. Ще один проект було включено до плану торгово-економічного співробітництва між Україною та Китаєм на 2019–2021 рр. Це – зразкові проекти спільних розробок приватної компанії та державної структури за участі міжнародних партнерів. Сподіваюся, що за підтримки Національної академії наук України та Народного уряду провінції Шаньдун наше спільне підприємство стане лідером на світовому ринку». На завершення свого виступу Ч. Кунь подякував академіку А. Загородньому за участь у церемонії офіційного відкриття спільного українсько-китайського підприємства, а також за постійну підтримку двосторонніх ініціатив у науковій сфері та запросив представників НАН України відвідати Циньдао.

Заключним акордом зустрічі стало підписання десяти угод про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Народним урядом провінції Шаньдун (КНР), а також між окремими науковими установами НАН України й Академії наук провінції Шаньдун (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.06*).

Питання фінансування НАН України

12 червня 2019 р. постановою Кабінету Міністрів України № 496 збори за подання заявок та отримання патентів для бюджетних установ – вищих навчальних закладів, наукових установ, установ сфери охорони здоров'я, оборони тощо (неприбуткових установ) були збільшені для винаходів – у чотири рази та для корисних моделей – у 12 разів.

Для інших юридичних осіб, підприємств зазначене збільшення становило – два рази для винаходів та три рази для корисних моделей.

Проект постанови було внесено до Кабінету Міністрів України Мінекономрозвитку України 14.2.2018 р.

На негативний вплив прийняття постанови на інноваційний розвиток України, невідповідність її цілей законодавчим вимогам науково-технічного розвитку, істотне гальмування в результаті підвищення зборів винахідницької діяльності в Україні, відсутність обґрунтування – привертали увагу президент Національної академії наук України академік НАН України

Б. Патеном (лист від 19.3.2018 р. № 58/434-1), Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (лист від 04.5.2018 р., рекомендації), Міністерство освіти і науки України (лист від 03.1.2018 р. № 1/12-62).

Вказані звернення до Кабінету Міністрів України призвели до відкладання прийняття проекту постанови, проте 12 червня 2019 р. її було прийнято.

Треба зазначити, що в Україні з 2007 р., коли були прийняті ставки зборів, по 2018 р. скоротилося:

- подання заявок на винаходи національними заявниками – в 1,6 раза;
- отримання патентів на винаходи національними заявниками – в 2,2 раза;

- наукоємність ВВП за рахунок фінансування з державного бюджету знизилась у 2,4 раза та становила 0,16 % у 2017 р., загальні витрати на ДіР – становили 0,45 % ВВП, що в 4,6 раза менше, ніж в середньому в державах-членах ЄС;

- кількість інноваційно активних підприємств скоротилася в 2,2 раза з 1472 (2007 р.) до 672 (2017 р.) та становить у 2017 р. усього 14,3 % від загальної кількості промислових підприємств.

Політика підвищення зборів у 2007 р. для підприємств в Україні в 18–27 разів з рівнем, що в декілька разів перевищував рівень зборів для винаходів у державах-членах ЄС, призвела до того, що у вітчизняній промисловості майже припинилося виробництво продукції на основі власних нових винаходів.

Так, у 2016 р. з 1 тис. 277 патентів на винаходи в Україні, отриманих національними заявниками, 1025 (36 %) були отримані фізичними особами, 744 – вищими навчальними закладами, науковими установами, організаціями галузей «Освіта» і «Наука» (58 %) та 79 патентів (6 %) – підприємствами.

З урахуванням, що в Україні в 2016 р. працювало в промисловості 208 великих підприємств, 4 тис. 652 – середніх та 33 тис. 695 малих підприємств, один патент на винаходи припадає на 62 великих та середніх підприємства.

Проте встановлення за ініціативою НАН України та вищих навчальних закладів у 2007 р. пільгових ставок зборів у розмірі 10 % дало змогу зберегти винахідницький потенціал бюджетної сфери в Україні. Наразі вищі навчальні заклади та наукові установи є основним генератором нових технологічних рішень в Україні.

Проблемою є те, що винахідницька діяльність у бюджетних установах відбувається за відсутності впровадження урядом дієвих фінансових, податкових, кредитних засобів підтримки інноваційного розвитку, трансферу технологій, створених бюджетними установами в промисловість, відкладання потрібних вже сьогодні механізмів підтримки інновацій, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», на майбутні стратегії та плани їх реалізації. Певні ініціативи 2019 р. щодо

підтримки використання винаходів не можуть змінити загалом негативний інноваційний клімат у країні.

Вказане істотно відрізняє Україну від держав-членів ЄС та нових незалежних країн, таких як Білорусь, Казахстан, Грузія.

Обґрунтовуючи збільшення зборів, ініціатори проекту зазначають зростання середньої заробітної плати з 2007 р., а також необхідність, зокрема, удосконалення інституту корисних моделей, де патентуються багато об'єктів, які не мають науково-технічної цінності.

Проте діючий недосконалий інститут корисної моделі було запропоновано саме Державним департаментом інтелектуальної власності України через прийняття Закону від 22 травня 2003 р. № 850-IV. На сьогодні до Верховної Ради України внесено проект закону № 9088 від 17.9.2018, що передбачає істотне підвищення вимог до видачі патентів на корисні моделі та має змінити становище.

У світі, зокрема в державах-членах ЄС, відсутня практика через збільшення зборів встановлювати бар'єри отримання патентів на корисні моделі.

Щодо фактора підвищення заробітної плати – підвищення фінансування досліджень та розробок з 2007 по 2018 рр. за рахунок загального фонду державного бюджету становило в середньому 2,3 раза. При цьому основний відсоток зазначених коштів становлять кошти на виплату заробітної плати працівників. При прийнятті постанови не були виконані вимоги щодо визначення додаткових бюджетних витрат, необхідних для подання заявок та підтримання охоронних документів.

За оцінками – підвищення зборів потребує збільшення приблизно в 10 разів витрат бюджетних установ на здійснення заходів з охорони інтелектуальної власності, виділення яких не передбачено зазначеною постановою.

Варто зазначити, що й до підвищення зборів кошти, отримані ДП «Український інститут інтелектуальної власності», значно перевищували його витрати на розгляд заявок та проведення експертизи та не відповідали фактичним витратам на здійснення цієї діяльності. Метою підвищення є найперше збільшення потоку коштів, що надходять від іноземних заявників, для яких внаслідок девальвації гривні сплата зборів у валютному еквіваленті зменшилася з 2007 р., а також формування фонду зборів, накопичення якого здійснюється поза бюджетом.

Проте з урахуванням, що ставки зборів встановлюються єдиними як для іноземних, так і національних заявників, вказана діяльність і в 2007 р. і в 2019 р. фактично спрямована на витиснення національного винахідництва, що заважає формуванню значного потоку зборів за рахунок іноземних платників та платників зборів за реєстрацію торговельних марок.

Використання частки цих зборів на певні заходи з посилення використання винаходів не може бути підставою для зазначених дій.

Національна академія наук України звертає увагу спільноти в Україні, політиків, урядовців, що збільшення ставок зборів призведе до:

- істотного скорочення винахідницької діяльності в бюджетному секторі;
- скорочення винахідницької діяльності в секторі промисловості;
- втрати пакета винаходів, права на які належать державі та які підтримуються в силі бюджетними установами, а також до призупинення подання заявок на винаходи.

Вказане суперечить базовим цілям України щодо інтеграції з ЄС як країни з розвинутою інноваційно спрямованою економікою, а також негативно вплине на забезпечення її технологічної та економічної безпеки.

На думку Національної академії наук України, доцільним є відміна постанови уряду від 12 червня 2019 р. № 496 щодо збільшення зборів.

Має бути створена комісія з представників контролюючих органів, міністерств, національних академій наук щодо аналізу витрат на розвиток та функціонування системи охорони інтелектуальної власності, що здійснюються за рахунок зборів, та вироблення обґрунтованих ставок зборів.

Зміна ставок зборів для бюджетних (неприбуткових) наукових установ та вищих навчальних закладів може становити пропорційно не більше ніж збільшення фінансування досліджень та розробок в Україні з 2007 по 2018 р. в 2,3 рази (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.06*).

До уваги держслужбовця

А. Головащук, мол. наук. співроб. НБУВ

Нові надходження біобібліографічних показників до фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

1. Людина енергетики добра, любові, мудрості (доктор історичних наук, професор ТНПУ ім. В. Гнатюка Микола Миронович Алексієвець) : біобібліогр. показч. (2006–2016) / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, Наук. б-ка ; уклад. С. Ю. Загородна. – Тернопіль : Вектор, 2017. – 70, [1] с. : фот. – (Бібліографія вчених ТНПУ ім. В. Гнатюка).

М. Алексієвець – учений-історик, доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Професор добре знаний науковець, педагог і керівник, здібний організатор навчального процесу та наукової роботи. Як професійний дослідник всесвітньої історії, історії України та історії української й зарубіжної культури, М. Алексієвець створив значний науковий доробок, що становить понад 300 наукових публікацій, серед них майже 20

монографічних видань, підручників і навчальних посібників для студентів ВНЗ, у тому числі з грифом МОН України.

У виданні подано основні біографічні дані, відомості про наукову, педагогічну та громадську діяльність, наведено алфавітний перелік наукових та навчально-методичних праць ученого за період з 2006 до 2016 р.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828268

Шифр зберігання ВНБІ: д А48

2. Віктор Петрович Андрущенко : біогр. нарис / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; наук. ред.: Л. Макаренко, Л. Савенкова ; упоряд. Н. Тарасова ; авт. ст. Т. Урись. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. – 82 с. : фот. – (Ректори НПУ ім. М. П. Драгоманова).

Біографічний нарис присвячений 70-річчю від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філософських наук, члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, ректора Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, професора В. Андрущенко.

Віктор Петрович автор понад 890 наукових праць, серед яких 32 індивідуальних і близько 75 колективних монографій, підручників, навчальних посібників для студентів вищих навчальних закладів.

Наукові дослідження вченого стосуються проблем соціальної філософії, філософії історії, політики та культури, а також філософії освіти й науки. У його дослідженнях аналізуються особливості модернізації української освіти в контексті вимог Болонського процесу, стратегії розвитку вищої педагогічної освіти та підготовки вчителя в умовах демократичних і ринкових перетворень.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828712

Шифр зберігання ВНБІ: д А66

3. Асєєв Юрій Сергійович (1917–2005) : бібліогр. покажч. / Держ. наук. архітектур.-буд. б-ка ім. В. Г. Заболотного ; уклад. О. В. Углова ; редкол.: Г. А. Войцехівська (відп. ред.), Д. О. Мироненко, О. В. Жидецька. – Київ, 2017. – 198, [1] с. : іл. – (Видатні зодчі України).

26 грудня 2017 р. виповнилося сто років від дня народження видатного українського архітектора, реставратора, мистецтвознавця, педагога, доктора архітектури (1972), лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (1971), премії ім. І. Моргилевського, почесного члена Української Академії архітектури (1992), дійсного члена ICOMOS (1992), «Праведника Бабиного Яру» (2001) Ю. Асєєва.

Основна наукова діяльність вченого була спрямована на дослідження архітектури Київської Русі. Він є автором книжок з історії архітектури та мистецтва, серед яких: «Древний Киев» (1956), «Мистецтво стародавньої Русі» (1963), «Спаський собор у Чернігові» (1959) та ін. Ю. Асєєв автор

численних статей у журналах, наукових збірниках, енциклопедичних і довідкових виданнях, а також багатьох архітектурних реконструкцій пам'яток архітектури часів Київської держави. За його реконструкцією відтворено втрачену в 1930-х рр. пам'ятку XII ст. – церкву Богородиці Пирогощої в м. Києві на Подолі (1998).

Бібліографічний покажчик досліджує та популяризує документальні джерела, що характеризують внесок Ю. Асєєва в архітектурну та мистецтвознавчу спадщину України, знайомить громадськість з основними напрямками наукової діяльності вченого. До покажчика ввійшла інформація про 423 документальні джерела, хронологічні рамки охоплюють 1946–2016 рр.

Шифр зберігання НБУВ: Ва826335

Шифр зберігання ВНБІ: д А90

4. Башенко Михайло Іванович : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1983-2017 рр. / Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. с.-г. б-ка ; уклад.: В. А. Вергунов, І. С. Бородай, Н. Б. Щебетюк [та ін.] ; наук. ред. В. А. Вергунов. – 2-ге вид., допов. – Київ : Аграрна наука, 2018. – 134, [40] с. : фот. – (Академіки Національної академії аграрних наук України).

Бібліографічний покажчик висвітлює основні етапи життя, наукову та науково-виробничу діяльність доктора сільськогосподарських наук, професора, заслуженого працівника сільського господарства України, академіка НААН М. Башенка – відомого вченого в галузі зоотехнії.

М. Башенко є фундатором теорії і методології удосконалення симентальської та української червоно-рябої молочної породи шляхом створення високопродуктивних масивів і стад нових типів тварин з використанням генофонду голштинської породи. Автор основних положень регіональної системи селекції великої рогатої худоби, співавтор національної системи ідентифікації тварин великої рогатої худоби в Україні, двох порід, трьох типів та трьох ліній молочної худоби. Вагомий внесок зроблено вченим до наукового пізнання формування нових українських спеціалізованих молочних порід, реалізації генетичного потенціалу продуктивності на основі оптимізації селекційного процесу та комплексного оцінювання тварин з використанням світових стандартів.

Одна з найбільших заслуг академіка М. Башенка – заснування визнаної наукової школи, де на принципах творчої співдружності вчених та спадкоємності поколінь знайшли ствердження і розвиток його кращі наукові традиції та ідеї.

Покажчик включає близько 300 друкованих праць вченого, авторські свідоцтва та патенти, праці, опубліковані за науковою редакцією М. Башенка та інші матеріали.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828634

Шифр зберігання ВНБІ: д Б33

5. Надія Бабич : бібліогр. покажч. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Наук. б-ка ; упоряд. Н. М. Загородна ; наук. ред. О. О. Жук. – Чернівці : Рута, 2018. – 119, [8] с. : фот. – (Вчені Чернівецького університету).

Видання містить відомості про творчий доробок українського мовознавця, професора кафедри історії та культури української мови філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, відмінника народної освіти України, кавалера ордена княгині Ольги III ступеня, члена Національної спілки журналістів України Н. Бабич.

У науковому світі професор Н. Бабич – один із зачинателів та основоположників української фразеології, глибокий знавець проблем історії української літературної мови взагалі та особливостей її становлення в Західній Україні та на Буковині зокрема, неперевершений знавець тонкощів української стилістики та культури мовлення.

Для багатьох поколінь українських студентів Н. Бабич znana як автор, співавтор, упорядник і відповідальний редактор цікавих глибоких підручників і навчальних посібників з історії української літературної мови, стилістики та основ культури мовлення, української мови з професійним спрямуванням, теорії та практики перекладу української мови для шкіл з румунською, польською та угорською мовами викладання.

У покажчику представлено бібліографію наукових праць, що вийшли друком окремими виданнями, а також опублікованих у наукових збірниках, періодичних та продовжуваних виданнях.

Шифр зберігання НБУВ: Ва827111

Шифр зберігання ВНБІ: д Б12

6. Ювелір у майстерні слова : до 80-річчя від дня народж. відомого укр. поета і публіциста А. А. Бортняка : бібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Л. І. Заря ; авт. ст. А. М. Подолинний, Н. Ю. Гнатюк ; ред. С. В. Лавренюк. – Вінниця, 2018. – 154, [4] с. : фот. кольор. – (Письменники Вінничини).

Бібліографічний покажчик присвячується 80-річному ювілею уродженця Вінницького краю, відомого українського поета, журналіста та публіциста А. Бортняка. Відомий український письменник працював у різних літературних жанрах, найбільше – поетичних.

А. Бортняк – лауреат літературних премій ім. М. Коцюбинського, В. Сосюри, С. Руданського, С. Олійника, О. Копиленка, «Срібний Еней». У 1998 р. нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

Відкриває посібник стаття А. Подолинного «Одинадцять заповідей Анатолія Бортняка», у якій розкривається творча біографія поета, інтерв'ю Ніни Гнатюк «При вогнищі поетового слова», а також відгуки інших відомих діячів про ювіляра.

У бібліографічній частині представлені окремі видання, твори, розміщені в газетах, журналах, збірниках, альманахах, а також публікації та довідкові матеріали про різнопланову діяльність поета.

Шифр зберігання НБУВ: Ва829742

Шифр зберігання ВНБІ: д Б83

7. Ворона Петро Васильович : біобібліогр. покажч. / уклад.: О. В. Нестеренко, Л. І. Ворона. – Київ : АртЕк, 2018. – 78 с. : фот.

Покажчик приурочений 50-річному ювілею та науковій діяльності П. Ворони, доктора наук з державного управління, депутата Полтавської обласної ради чотирьох скликань, завідувача кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України, професора кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України.

П. Ворона автор чотирьох та співавтор 20-ти колективних монографій, трьох підручників, співавтор 10-ти навчально-методичних посібників, має близько 300 авторських публікацій на тему розвитку партійної системи та місцевого самоврядування в Україні, а також аналізу й можливостей використання в Україні досвіду розвитку місцевої влади у Франції, Японії, Росії, Ізраїлі та інших країнах.

Покажчик складається з трьох розділів та містить 500 бібліографічних описів публікацій автора, а саме: монографії, навчально-методичні посібники, статті в наукових виданнях, матеріали наукових конференцій, публікації у періодичній пресі. Перелік наукових праць охоплює період з 2003 до 2018 рр.

Шифр зберігання НБУВ: Ва826087

Шифр зберігання ВНБІ: д В75

8. Гордєєв Сергій Іванович : біобібліогр. покажч. : (до 70-річчя від дня народж., 50-річчя творч. та 40-річчя пед. діяльності) / Харків. держ. акад. культури, Бібліотека ; уклад.: С. В. Євсеєнко, О. М. Левченко, О. С. Хижна [та ін.] ; наук. ред. Т. О. Шикаленко. – Харків : ХДАК, 2018. – 148, [27] с. : кольор. іл., фот. – (Видатні педагоги Харківської державної академії культури).

У біобібліографічному покажчику «Гордєєв Сергій Іванович: до 70-річчя від дня народження, 50-річчя творчої та 40-річчя педагогічної діяльності» висвітлено життєвий шлях, наукову, науково-педагогічну й творчу діяльність режисера, відомого в Україні постановника масових свят, театралізованих програм, організатора та учасника мистецьких акцій і фестивалів, авторитетного педагога, театрознавця, дослідника історії українського театру, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата міжнародних театральних фестивалів та творчих премій, кандидата мистецтвознавства, професора С. Гордєєва.

Розпочинається видання бібліографічним нарисом «Відданість улюбленій справі», підготовленим народним артистом України, художнім керівником Національної філармонії України, професором В. Лукашевим. Цікавими спогадами про знайомство та спілкування з С. Гордеєвим у статті «Митець, яким пишається академія» поділився доктор філософських наук, професор, заслужений працівник культури України М. Дяченко. Гармонійно доповнюють біографічну частину видання: основні дати життя і діяльності С. Гордеєва, перелік режисерських робіт на професійній сцені, записів Харківською обласною державною телерадіокомпанією театральних вистав у постановці ювіляра та передач за його участю, відомості про участь С. Гордеєва в журі конкурсів та фестивалів, вітання з ювілеєм.

Бібліографічна складова покажчика – публікації з 1968 р. по серпень 2018 р.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828041

Шифр зберігання ВНБІ: д Г68

9. Іван Андрійович Зязюн. Педагог. Вчений. Філософ : біобібліогр. покажч. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; упоряд. Л. Н. Штома ; наук. ред. Н. Г. Ничкало - 4-те вид., перероб. і доп. – Київ, 2018. – 228 с.

У виданні систематизовано наукові та науково-методичні праці І. Зязюна – доктора філософських наук, професора, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, засновника наукової школи педагогічної майстерності, директора Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих (1993–2014 рр.).

У книзі представлено творчий доробок вченого більш ніж за 40 років наукової діяльності, зокрема: монографії, підручники, навчально-методичні посібники, концепції, програми, довідкові видання, статті із наукових збірників, матеріалів наукових конференцій, публікації в періодичній пресі тощо, які розкривають багатогранну наукову діяльність академіка І. Зязюна з філософії освіти та естетичного виховання, з теорії педагогічної майстерності, з історії педагогіки та його філософсько-педагогічні роздуми. У покажчику представлено наукову школу вченого: дисертації, автореферати як самого ювіляра, так і його учнів.

Покажчик призначений науковцям, аспірантам, педагогічним працівникам, дослідникам проблем теорії та історії педагогіки, педагогічної майстерності, етики, естетики, філософії освіти та інших суміжних дисциплін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828948

Шифр зберігання ВНБІ: д З–99

10. Микола Тимофійович Картель : [до 70-річчя від дня народж.] / НАН України, Ін-т хімії поверхні ім. О. О. Чуйка ; відп. ред., уклад.: В. В. Лобанов.

– 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Академперіодика, 2018. – 206, [19] с. : фот. кольор. – (Біобібліографія вчених України).

М. Картель – визначний вчений у галузі фізичної хімії та фізико-хімічної медицини, дійсний член Національної академії наук України, доктор хімічних наук, професор, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, а також Премії президентів Національних академій наук Білорусі, Молдови та України. Дослідження вченого охоплюють широке коло питань радіаційної хімії гетерогенних систем, синтезу та дослідження властивостей сорбентів, створення та вдосконалення сорбційних технологій і засобів терапії. М. Картель – автор або співавтор понад 400 наукових статей, в тому числі п'яти монографій та понад 100 авторських свідоцтв та патентів.

Пропонований покажчик містить друковані праці, авторські свідоцтва і патенти, які знайомлять громадськість з науковим доробком вченого.

Шифр зберігання НБУВ: Ва830323

Шифр зберігання ВНБІ: д К27

11. Микола Антонович Кориневський : бібліогр. покажч. / НАН України, Ін-т фізики конденс. систем ; упоряд. Л. А. Дідух ; відп. ред. І. М. Мриглод, О. Л. Іванків. – Львів, 2018. – 31 с. – (Бібліографія українських вчених).

18 січня 2018 р. видатному фізику – М. Кориневському виповнилося 70 років від дня народження. М. Кориневський – український вчений у галузі статистичної фізики, знаний фахівець у дослідженні дипольних, сегнето- та антисегнетоелектричних систем, доктор фізико-математичних наук, професор.

У сферу наукових інтересів М. А. Кориневського входить широке коло питань статистичної фізики: дослідження дипольних систем та їхніх твердих розчинів, особливості їхньої критичної поведінки; вивчення фазових переходів у частково збуджених дворівневих системах; аналіз структурних та термодинамічних характеристик передперехідних нанокластерів при фазових переходах.

Бібліографічний покажчик відображає основні етапи життя й наукової діяльності вченого та у хронологічному порядку подає перелік наукових праць, а також містить алфавітний покажчик співавторів.

Шифр зберігання НБУВ: Р133623

Шифр зберігання ВНБІ: д К66

12. Корновенко Лариса Віталіївна : біобібліогр. покажч. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; уклад. М. П. Василенко ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : Гордієнко Є. І. [вид.], 2018. – 41 с. : портр. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького ; вип. 27).

Бібліографічний покажчик приурочений 55-річчю від дня народження Л. Корновенко – кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри

російської мови, зарубіжної літератури та методики навчання. Науковий доробок Л. Корновенко цікавий і вагомий, має чіткі методичні орієнтири в царині філологічних та педагогічних наук.

Матеріал покажчика складається з основної та довідкової частин. У передмові професор О. Киченко окреслив основні пріоритети в науковій діяльності ювілярки, висвітлив етапи становлення її як науковця та педагога, торкнувся її суспільної та науково-методичної діяльності.

Список друкованих праць містить рукопис дисертації та автореферат, методичні, навчально-методичні посібники, матеріали з підготовки та проведення виробничої педагогічної й соціолінгвістичної практик, статті з психолінгвістики, етнолінгвістики, комунікативної лінгвістики, дискурсології та міжкультурної комунікації.

Відображено наукове редагування Л. Корновенко, а саме: наукове редагування часописів, що входять до серії «Філологічні науки» «Вісника Черкаського університету»; щорічних збірників матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Родзинка»; збірників наукових праць «Вітчизняна філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення»; збірників статей за матеріалами Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми менталінгвістики» та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Р134862

Шифр зберігання ВНБІ: д К67

13. Кунах Віктор Анатолійович : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1966 – 2016 рр. / НАН України, Ін-т молекуляр. біології і генетики, Укр. т-во генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова ; уклад.: Л. П. Можилевська, М. З. Мосула, І. О. Андреев ; наук. ред. Н. М. Дробик. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2017. – 235, [32] с. : фот.

У біобібліографічному покажчику висвітлено основні етапи життя, наукової, науково-організаційної, педагогічної та громадської діяльності Віктора Анатолійовича Кунаха – видатного вченого, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, премій ім. В. Юр'єва, ім. М. Холодного та ім. С. Гершензона НАН України, завідувача відділом генетики клітинних популяцій Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, президента Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова.

У творчому доробку професора В. Кунаха понад 500 наукових праць і 43 авторських свідоцтва та патенти України, Російської Федерації та СРСР на винаходи і корисні моделі в галузі генетики, клітинної біології, фізіології та біотехнології лікарських рослин і фітопрепаратів. Зокрема, він є автором монографій «Біотехнологія лікарських рослин. Генетичні та фізіолого-біохімічні основи» (Київ, Логос, 2005), «Розвиток генетики в Національній академії наук України» (Київ, Академперіодика, 2009), «Історія генетики в Україні» (Київ, Фітосоціоцентр, 2009) та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва830454

Шифр зберігання ВНБІ: д К91

14. Микола Леонтович – славетний український композитор : біобібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва. ; уклад. О. І. Кіз'ян ; ред. С. В. Лавренюк. – Вінниця, 2017. – 411, [12] с. : фот. – (Наші видатні земляки).

Видання присвячене 140-річчю від дня народження геніального українського композитора, культурного і громадського діяча, талановитого педагога М. Леонтовича. Він належить до непересічних митців, які стали епохою в історії вітчизняної і світової хорової музики та є унікальним явищем не лише Вінниччини чи Поділля, а й всієї України. Підтвердженням цьому є дослідження життя та творчості композитора як українських, так і зарубіжних музикознавців, вміщені у цьому виданні.

У покажчику зібрано матеріали, опубліковані в 1903–2017 рр., які всебічно відтворюють життєвий і творчий шлях митця. Віднайдені друковані та електронні документи розміщені в шести розділах, де представлено бібліографічні описи джерел, що відображають окремі напрями творчої біографії композитора.

Майже всі матеріали щодо видання творів М. Леонтовича за кордоном та статті про його життя та творчість, написані музичними фахівцями з української діаспори, підібрані Л. Шпильовою, відомою дослідницею Поділля, яка нині проживає в США.

Шифр зберігання НБУВ: Ва829828

Шифр зберігання ВНБІ: д Л47

15. Мельниченко Василь Миколайович : кандидат історичних наук, професор : біобібліогр. покажч. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Наук. б-ка ім. М. Максимовича, Черкас. обл. орг. Нац. спілка краєзнавців України ; уклад. Л. І. Синявська ; наук. ред. Г. М. Голиш ; авт. вступ. ст. О. П. Реєнт. – Черкаси : Вертикаль, 2019. – 75 с. : фот. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького ; вип. 27).

У покажчику «Мельниченко Василь Миколайович: кандидат історичних наук, професор» представлено перелік наукових праць, біографічні дані та відомості про науково-педагогічну та громадську діяльність вченого-історика, кандидата історичних наук, професора, голови Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України В. Мельниченка.

Коло наукових інтересів ученого – історична географія, економічна та регіональна історія. Ці, а також актуальні проблеми національно-патріотичного виховання, збереження історико-культурної спадщини та музейної справи висвітлюються в близько 300 наукових публікаціях

В. Мельниченко, в тому числі понад 40 – у фахових виданнях. Активну участь професор брав у роботі оргкомітетів та проведенні на базі університету понад 60 міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференцій.

Особливе місце в науковому та творчому доробку професора посідають його книги про рідний край. Серед них – «Черкащина – земля прадавня, щедра і свята», «Шевченкіана Черкащини», «Краєзнавство Черкащини: сторінки історії» та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва830546

Шифр зберігання ВНБІ: д М48

16. Мітюров Борис Никифорович (1910–2007) : біобібліогр. покажч. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т ; уклад. Чередняк Ю. М. – Рівне : О. Зень [вид.], 2016. – 51 с.

Видання відображає творчий доробок відомого вченого-історика педагогіки Б. Мітюрова, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена Академії педагогічних і соціальних наук.

Серед важливих джерел, на основі яких складався життєпис Бориса Никифоровича: автобіографія, характеристики, наукові та творчі звіти; спогади й щоденники самого педагога, його доньки, онуки та інших осіб; офіційні особисті документи; приватне листування; статті та рецензії інших осіб на педагогічну та наукову діяльність вченого. Найбільш достовірними з перерахованих джерел є офіційні документи, а інформаційно насиченими джерелами є спогади й щоденники педагога, колег, учнів, сучасників, які висвітлюють його життєвий шлях та характер.

Праці подано в хронологічному порядку з 1952 до 2007 р. Виокремлено літературу про життя, освітню діяльність професора, включено праці видатних учених минулого.

Шифр зберігання НБУВ: Ва807956

Шифр зберігання ВНБІ: д М67

17. Леонід Андрійович Пастур : [бібліогр. покажч.] / НАН України, Фіз.-техн. ін-т низ. температур ім. Б. І. Веркіна ; уклад. Г. М. Фельдман. – Київ : Академперіодика, 2017. – 59, [8] с. : фото. – (Бібліографія вчених України).

У книзі висвітлено основні етапи життя, наукової та педагогічної діяльності видатного вченого в галузі математичної фізики, спектральної теорії операторів і фізики неупорядкованих систем Л. Пастура, академіка Національної академії наук України, почесного доктора Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, лауреата Державної премії УРСР у галузі науки і техніки.

Л. Пастур – видатний математик, автор понад 180 наукових публікацій і п'яти монографій. Його наукові інтереси охоплюють широке коло питань сучасної математики, математичної й теоретичної фізики.

Видатні наукові досягнення академіка зробили його ім'я широко відомим математикам і фізикам-теоретикам як в Україні, так і за кордоном. Його роботи відіграли важливу роль у формуванні та розвитку низки активних напрямів сучасної математики та математичної фізики, вони широко використовуються й цитуються.

Бібліографічний покажчик друкованих праць знайомить читачів з науковим доробком ученого та призначений для науковців і всіх, хто цікавиться історією вітчизняної науки.

Шифр зберігання НБУВ: Ва820008

Шифр зберігання ВНБІ: д П19

18. «Поезіє, ти іскра між словами!» : до 80-річчя від дня народж. Петра Перебийноса, укр. поета, журналіста, громад. діяча : біобібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; уклад.: Л. І. Заря ; авт. ст.: Д. Павличко, І. Драч, А. Подолинний [та ін.] ; ред. С. В. Лавренюк. – Вінниця : Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, 2017. – 127, [4] с. : фот. кольор. – (Наші видатні земляки).

Бібліографічний покажчик присвячується 80-річному ювілею відомого українського письменника, журналіста, громадського діяча, наставника творчої молоді, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка П. Перебийноса.

П. Перебийніс – автор 27 книжок поезій та п'єси «Коридор». За заслуги з відродження духовності в Україні та утвердження Помісної Української Православної Церкви нагороджений орденами Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого третього ступеня, Святого Миколая Чудотворця, Святих Кирила та Мефодія.

Твори поета друкувалися й виходили окремими книгами в перекладах багатьма іноземними мовами. На його слова композитори О. Білаш, В. Кирейко, В. Костенко написали пісні, які здобули широку популярність.

Відкривають видання статті відомих українських письменників, Героїв України, лауреатів Національної премії України ім. Т. Шевченка – Д. Павличка «Погляд з вічності: світ поезії Петра Перебийноса» та І. Драча «Мойсеєва криниця – криниця для Мойсея». Представлені статті вінницького науковця, літературного критика, письменника А. Подолинного «Рідна мово, росту я крізь тебе...» та письменниці Н. Гнатюк «Поет з планети Слобода», а також добірка «Відгуки про творчість поета», в якій подаються вірші, відгуки про творчість та побажання П. Перебийносу.

Видання складається з двох розділів: «Твори Петра Перебийноса» та «Література про П. М. Перебийноса», які поділяються на відповідні тематичні підрозділи.

Шифр зберігання НБУВ: ВА828256

Шифр зберігання ВНБІ: д П27

19. Валентина Дмитрівна Ракитянська : біобібліогр. покажч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад.: О. В. Непочатова, Н. В. Петренко ; наук. ред. Л. В. Глазунова. – Харків, 2018. – 128 с. : іл., фот. – (Бібліотечні діячі Слобожанщини ; вип. 1).

У виданні містяться біографічні та бібліографічні відомості про життєвий шлях і професійний доробок директора Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, заслуженого працівника культури України, почесного громадянина Харківської області, кавалера ордена княгині Ольги III ступеня, голови Харківського обласного відділення (філії) «Українська бібліотечна асоціація» В. Ракитянської.

Уміле поєднання в роботі теорії та практики, великий досвід ефективної управлінської діяльності щодо генерування та запровадження бібліотечних інновацій, – такі основні якості цього талановитого керівника. Підтримуючи імідж бібліотеки як установи державного рівня, директор сама ініціює та активно залучає підлеглих до нових інформаційних форм роботи.

Покажчик складається з двох частин та додатків. Перша частина містить статті бібліотекознавців про діяльність В. Ракитянської та перелік основних дат її життя і діяльності. У другій частині зібрані бібліографічні записи, систематизовані за окремими розділами.

Видання адресоване бібліотечній спільноті та усім, хто цікавиться розвитком бібліотечної справи Харківського регіону.

Шифр зберігання НБУВ: Ва826995

Шифр зберігання ВНБІ: д Р19

20. Олександр Никифорович Романюк : біобібліогр. покажч. до 60-річчя від дня народж. / Вінниц. нац. техн. ун-т, Наук.-техн. б-ка ВНТУ ; уклад. О. М. Немчук. – Вінниця, 2018. – 87 с. : фот. – (Вчені нашого університету).

Біобібліографічний покажчик підготовлений з нагоди 60-річчя від дня народження О. Романюка, українського науковця, першого проректора Вінницького національного технічного університету, доктора технічних наук, професора, відмінника освіти України й талановитого ученого, який належить до когорти наукових діячів університету, країни та світу.

У покажчику представлено матеріали, які висвітлюють багаторічну науково-педагогічну, винахідницьку та громадську діяльність вченого. Сьогодні творчий доробок професора О. Романюка нараховує понад 500 опублікованих наукових робіт, з яких сім монографій, 30 навчально-методичних праць, 60 авторських свідоцтв і патентів на винаходи, 35 свідоцтв про реєстрацію авторських прав на комп'ютерні програми в Державному департаменті інтелектуальної власності України. Під його науковим керівництвом захищено три кандидатські дисертації, 25 магістерських кваліфікаційних робіт та підготовлено дев'ять наукових студентських робіт, які стали переможцями на республіканському конкурсі.

Бібліографія, наукові та трудові досягнення ювіляра висвітлено в розділах: «Короткий біографічний нарис», «Нагороди та відзнаки», «Основні віхи життя та діяльності». Про О. Романюка – вченого, наставника та людину відображено в розділі «Слово про колегу, науковця, педагога».

Шифр зберігання НБУВ: Ва825917

Шифр зберігання ВНБІ: д Р69

21. Павло Андрійович Сапухін: портрет розбудовника краєзнавства на Сумщині : до 125-річчя від дня народження дослідника / уклад.: Л. П. Сапухіна, О. М. Малиш, О. К. Линник ; літ. ред. Ю. В. П'ятаченко. – Суми : Триторія, 2018. – 173, [2] с. : іл., фот.

Видання присвячене 125-річчю від дня народження П. Сапухіна (1893–1970) – найвідомішого і найавторитетнішого краєзнавця Сумщини, педагога, відмінника народної освіти, члена Спілки журналістів, уродженця с. Ямне Великописарівського р-ну.

В основу книжки покладено дослідження П. Сапухіна «П. А. Грабовський за молодих років», написане й підготовлене автором до видання ще на початку 1960-х р., але так і не опубліковане. Подані основні дати життя і діяльності краєзнавця, статті про нього, бібліографія публікацій П. Сапухіна і літератури про нього, світлини.

П. Сапухін за більш ніж півстоліття своєї активної дослідницької діяльності (1917–1970) опублікував понад 560 наукових і науково-популярних праць. Як учитель високого класу й науковець виняткової обдарованості П. Сапухін зробив вагомий внесок до скарбниці вітчизняної педагогіки. Про нього та його доробок свого часу писали республіканська та всесоюзна преса, а його досвід науковця-краєзнавця є цінним і тепер.

Видання буде цікавим науковцям, краєзнавцям, викладачам, бібліотекарям, учнівській і студентській молоді та всім, хто небайдужий до історії Сумщини й України.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828414

Шифр зберігання ВНБІ: д С19

22. Семенюк Григорій Фокович : біобібліогр. покажч. / упоряд.: І. І. Тіщенко, Л. Є. Герасименко ; за наук. ред. О. Сербіна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Київ. ун-т, 2018. – 181 с.

Покажчик підготовлено з нагоди 70-річчя від дня народження українського вченого-філолога, літературознавця, директора Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка, доктора філологічних наук, професора кафедри історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості, заслуженого діяча науки і техніки, відмінника освіти, лауреата Державної премії в галузі освіти, заслуженого професора Київського університету Г. Семенюка.

Видання відображає науковий доробок вченого в науково-дослідній і науково-педагогічній діяльності, зокрема досягнення професора в галузі філологічної науки.

Матеріали покажчика систематизовано за розділами: біографічний нарис «Під щасливою зорею»; хронологічний покажчик друкованих праць Г. Семенюка; публікації та згадки про Г. Семенюка на сторінках друкованих видань; алфавітний покажчик праць; іменний покажчик. Бібліографія охоплює період від 1971 до 2018 рр.

Шифр зберігання НБУВ: Ва830303

Шифр зберігання ВНБІ: д С30

23. Ігор Васильович Стасюк : бібліогр. покажч. / НАН України, Ін-т фізики конденс. систем ; упоряд.: О. В. Величко, Д. А. Добушовський ; авт. вступ. ст.: А. М. Швайка, О. Л. Іванків ; відп. ред.: І. М. Мриглод, А. М. Швайка, О. Л. Іванків. – Львів, 2018. – 130 с. : фот. – (Бібліографія українських вчених).

У книзі, підготовленій до 80-річчя від дня народження відомого українського вченого в галузі теорії твердого тіла і статистичної фізики, члена-кореспондента НАН України, професора І. Стасюка, відображено основні етапи його життя, наукової, педагогічної та науково-організаційної діяльності. Сьогодні вчений знаний класик теорії твердого тіла й квантової статистики, з ентузіазмом береться за нові актуальні задачі, які постають перед сучасною теоретичною фізикою.

У колі наукових інтересів професора – роботи, що спрямовані на пошук нових фізичних принципів вирішення проблем безпеки об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС, зокрема, дослідження квантово-хімічними методами процесів адсорбції іонів уранілу, стронцію та цезію на алюмосилікатах та фероціанідах і виявлення потенційних можливостей цих систем для сепарації і деактивації паливовмісних матеріалів в об'єкті «Укриття». Ним розроблено оригінальні схеми незвідних функцій Гріна та твірного потенціалу, які дозволяють послідовно знаходити як відомі наближені розв'язки, так і пропонувати нові. Розпочато нові теоретичні дослідження процесів інтеркаляції атомів та іонів у шаруватих структурах, які мають важливе значення для розробки нових типів електричних акумуляторів.

Шифр зберігання НБУВ: Ва826212

Шифр зберігання ВНБІ: д С78

24. Струни поетичної душі Валентини Сторожук. До 50-річчя від дня народження поетеси, журналістки, фольклористки : біобібліогр. покажч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. О. М. Зелена ; ред. С. В. Лавренюк. – Вінниця, 2016. – 107 с. – (Письменники Вінниччини).

Біобібліографічний покажчик «Струни поетичної душі Валентини Сторожук» вийшов з нагоди 50-річчя від дня народження відомої поетеси, прозаїка, журналістки, фольклористки та краєзнавця В. Сторожук (Будзиган).

У покажчику представлено збірки поезій та прози; твори опубліковані в альманахах, збірниках, періодичних виданнях, а також рецензії на них; твори для дітей; новели; фольклорні записи; пісні; публіцистика. В окремому розділі подано публікації про життя і творчість поетеси.

Видання складається з текстової та бібліографічної частини. Відкривають покажчик статті науковця, літературного критика, письменника, заслуженого працівника культури України А. Подолинного «Сповідатися й сподіватися...» та поетеси, літературознавця, кандидата філологічних наук, заслуженого працівника культури України Т. Яковенко «У казковій рукавичці любові й добра», біографічна довідка та відгуки про творчість поетеси.

Покажчик розрахований на широке коло користувачів – літературознавців, науковців, педагогів, бібліотечних працівників, студентську та учнівську молодь, усіх, хто цікавиться творчістю цієї талановитої поетеси.

Шифр зберігання НБУВ: Ва2827970

Шифр зберігання ВНБІ: д С82

25. Друковані праці Ісаака Михайловича Трахтенберга. 1943–2018 / ред. Н. Данкевич. – Київ : Авіцена, 2018. – 191 с. : фот.

Видання містить переліки друкованих праць академіка Національної академії медичних наук України (НАМН), члена-кореспондента НАН України І. Трахтенберга за 1943–2018 рр., а саме: наукових, науково-популярних, публіцистичних, мемуарних публікацій про І. Трахтенберга та його професійну й літературну творчість, а також вибраних книг з автографами з власної бібліотеки вченого.

І. Трахтенберг – доктор медичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАМН України, дійсний член (академік) НАМН України .

Професор є автором понад 500 наукових праць, у тому числі 29 монографій, керівництв, підручників, 28 науково-популярних видань. Широко відомі його мемуари, публіцистичні нариси. Підготував 15 докторів та 40 кандидатів наук.

Шифр зберігання НБУВ: Ва829474

Шифр зберігання ВНБІ: д Т65

26. Фареній Ігор Анатолійович: доктор історичних наук, професор : біобібліогр. покажч. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Наук. б-ка ім. М. Максимовича, Наук. т-во істориків-аграрників ; уклад.: Л. І. Синявська, О. З. Силка ; авт. вступ. ст. М. В. Аліман, М. М. Мовчан. – Черкаси : Гордієнко Є. І. [вид.], 2018. – 77, [5] с. : іл. – (Бібліографія вчених

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького ; вип. 26).

У покажчику представлено відомості про життя та науково-педагогічну діяльність вченого-історика, доктора історичних наук, професора І. Фаренія.

Науково-довідкове видання відображає творчий доробок українського вченого в науково-дослідній та науково-педагогічній діяльності, презентує досягнення вченого в галузі історії.

Наукові здобутки й плани вченого передусім стосуються дослідження другої половини ХІХ – перших десятиліть ХХ ст. Об'єктом його наукових праць є соціальна поведінка людей у процесі господарської діяльності, вирішенні матеріальних проблем, їхня економічна культура та уявлення, закономірності соціального розвитку, а також характер революційних виступів селянства.

Результати досліджень професора І. Фаренія відображені в понад сотні опублікованих наукових праць, де велику увагу вчений приділяє соціокультурним аспектам економічної поведінки різних соціальних верств, ефективності кооперативної діяльності, господарському становищу в умовах революційних подій. І. Фареній – дослідник діяльності провідних діячів українського кооперативного руху: М. Балліна, В. Доманицького, О. Черненка, М. Левитського.

Шифр зберігання НБУВ: Ва827641

Шифр зберігання ВНБІ: д Ф24

27. Професор Шуваєв Василь Тихонович : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1952–2009 рр. / Дніпропетр. держ. аграр.-екон. ун-т, Ін-т біотехнології та здоров'я тварин, Каф. технології вир-ва продукції тваринництва, Наук. б-ка ; уклад.: А. Г. Братчик, Н. В. Кобець, В. І. Похил [та ін.] ; наук. ред. С. Г. Піщан. – Херсон : Олді-плюс, 2017. – 105 с. : фот. – (Бібліографія вчених-аграріїв ДДАЕУ ; вип. 8).

У виданні відображено основні етапи життя, науково-дослідну, педагогічну, організаційну та громадську діяльність доктора сільськогосподарських наук, професора, відомого вченого й педагога у галузі тваринництва, засновника наукової школи «Кросбредне вівчарство» В. Шуваєва. Висвітлена його роль в організації наукової школи, досліджень з обґрунтування, розробки та впровадження у галузі тваринництва, зокрема, вівчарства.

Бібліографічний покажчик надає відомості про наукову діяльність вченого за період 1952–2009 рр., спогади учнів В. Шуваєва. Науковий доробок професора – понад 230 науково-методичних праць, у тому числі монографії, навчальні посібники, авторське свідоцтво, які визнані не тільки в Україні, але й у світі.

Книга буде цікавою та корисною для науковців та фахівців, аспірантів, магістрів, викладачів і студентів аграрних вищих навчальних закладів, працівників бібліотек, дослідників історії аграрної освіти та науки.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828635

Шифр зберігання ВНБІ: д Ш98

28. Григорюк Іван Панасович. Професор Борис Якубенко: дорога до храму науки : бібліографія / І. П. Григорюк, П. І. Лакида ; за наук. ред. д-ра біол. наук, проф., чл.-кор. НАН України, заслуж. діяча науки і техніки України, лауреата Держ. премії України в галузі науки і техніки України І. П. Григорюка ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Ліра-К, 2017. – 98 с. : фот.

У книзі висвітлено основні етапи життя, науково-дослідної і організаційної діяльності відомого українського вченого ботаніка, геоботаніка й еколога, який розвиває геоботанічний напрями наукових досліджень із вивчення флори й рослинності, її антропічної трансформації, екології, лікарського рослинництва та охорони природних екосистем доктора біологічних наук, професора, завідувача кафедри ботаніки, лісового і садово-паркового господарства Національного університету біоресурсів і природокористування України Б. Якубенка.

У наукових працях вчений ґрунтовно розкрив багатоаспектне значення природи (утилітарне, пізнавальне, естетичне), яка є великим творінням Бога, втіленням краси та добра.

Головним науковим напрямом діяльності Б. Якубенка є розробка біологічних основ покращання, відновлення, раціонального використання й охорони рослинництва, класифікація рослинних угруповань на основі флористичних критеріїв. Теоретичні основи та науково-практичні рекомендації вченого сприяють збереженню, відновленню й охороні біологічного різноманіття в лісостеповій зоні України за умов антропічного навантаження.

Шифр зберігання НБУВ: Ва823845

Шифр зберігання ВНБІ: д Я49